

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS TEORIJOS IR PEDAGOGIKOS KATEDRA

RASA MILIEŠKIENĖ

Muzikos pedagogikos magistrantūros studentė

**V-VII KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO
VYKDYMO TYRIMAI**

MAGISTRO DARBAS

Mokslinis vadovas
prof. habil. dr. Eduardas Balčytis

Šiauliai, 2006

TURINYS

ĮVADAS-----	5
1. MUZIKINIO UGDYMO LIETUVOS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE PAGRINDAI	
1.1. Muzikinio ugdymo Lietuvoje istorinė apžvalga -----	9
1.2. Muzikinio ugdymo reikšmės, tikslų ir uždavinių samprata mokslinėje ir metodinėje literatūroje -----	13
1.3. Muzikinio ugdymo programos ir standartai -----	17
1.4. Kai kurie dabartinio muzikinio ugdymo Lietuvos mokyklų viduriniuosiose klasėse sistemos ypatumai ir principai -----	19
2. V-VII KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO ANALIZĖ -----	25
2.1. V klasė -----	26
2.2. VI klasė -----	33
2.3. VII klasė -----	46
3. V-VI KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMO TYRIMAI	
3.1. Tyrimų organizavimas -----	55
3.2. Anketinis tyrimas	
3.2.1. Mokytojų anketinė apklausa ir jos rezultatai -----	55
3.2.2. Mažeikių rajono V-VII klasių mokinių anketinės apklausos rezultatai -----	63
3.3. Ugdomasis eksperimentas -----	73
3.3.1. Ugdomojo eksperimento programa ir jos principai -----	75
3.3.2. Ugdomojo eksperimento rezultatai ir jų analizė -----	76
3.4. Ugdomojo eksperimento ir anketinių apklausų rezultatų lyginamoji analizė -----	79
IŠVADOS-----	84
LITERATŪRA -----	86
PRIEDAI -----	88

V-VII KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMO TYRIMAI

SANTRAUKA

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos turi originalius muzikos vadovėlius, jie yra kompleksinės įvairias muzikinės veiklos grandis į vieną bendrą veiklą jungiančios sandaros, juose gausu įvairios mokymo medžiagos, kurią mokytojai gali rinktis savo nuožiūra. Tikslingas ir teisingas mokymo medžiagos atsirinkimas yra viena iš svarbiausių mokytojo sėkmingo darbo sąlygų. Šio magistro darbo tikslas ir buvo išsiaiškinti, kiek muzikos vadovėlių medžiagos vidutiniškai galima ir reikia išėiti per mokslo metus, turint vieną muzikos pamoką per savaitę ir kaip ją atsirinkti, kad muzikinis ugdymas būtų vykdomas sėkmingai. Tyrimams buvo pasirinkti paskutiniųjų (2004) metų leidimo E. Balčyčio muzikos vadovėliai V-VII klasėms. Buvo praveistas ugdomasis eksperimentas Mažeikių rajono Sedos V. Mačernio vidurinėje mokykloje, o taip anketomis apklausta dauguma Mažeikių rajono muzikos mokytojų ir V- VII klasių mokinių. Tyrimai parodė, kad dirbant nuosekliai, kokybiškai ir normaliomis sąlygomis, galima išėiti visas pagrindines mokomąsias temas, tačiau mokytojas turi sugebėti ypač atidžiai atsirinkti kiekvienai vadovėlio temai ir kiekvienai konkrečiai klasei tinkamiausius kūrinius. Toks tyrimas, kiek šio darbo autorei žinoma, buvo atliktas pirmą kartą.

THE INVESTIGATION OF TEXTBOOKS OF MUSIC TAUGHT IN V-VII GRADES

SUMMARY

Lithuanian comprehensive schools have got original textbooks of Music. They represent a complex of different musical activities joined into units. Containing a wide range of teaching material on offer they provide a variety of choices that can be served in a menu determined by the teacher's taste. Purposeful and accurate selection is the necessary condition for effective teaching. The aim of the Graduation Dissertation of Master's Degree is to explore how much material of textbooks of Music on average can be taught and learnt throughout the school year

having one lesson a week. Finding out how to make the picking of textbook's material approachable to accomplish curriculum of Music is another goal of the investigation.

For survey I have chosen the textbook of Music V-VII grades (last published 2004) by **E.Balcytis**. The educational experiment has been done in V.Macernis secondary school of Seda, district of Mazeikiai, also most teachers of Music and students of V-VII grades have been tested. The results show that working in a consistent, thoughtful way combined with a standart condition can give clearly indicated 'desirable outcomes' , namely, the fulfilment of the most important curriculum items. However, the teacher has to select carefully a musical compositions suitable to each theme and grade.

It is the first dissertation in which such a research has been made.

IVADAS

Temos aktualumas. Vis sparčiau besivystanti technika, greitėjantis gyvenimo tempas, informacijos srautų gausa, šalies reformos, kurios neaplenkia ir švietimo, kelia vis didesnius reikalavimus mokytojams, mokiniams, ugdymo procesui. Jau neužtenka vien gerai išmanyti savo dalyką, neužtenka tik perduoti žinias mokiniams. Vis didesnę dėmesį skiriam mokinių mąstymo ugdymui, bendradarbiavimui, bendravimui, pažinimui. Vis daugiau atsiranda naujų idėjų, projektų, į kuriuos neretai „neriame“ stačia galva, trokšdami naujovių, pripažinimo, siekdami sukurti kažką gražesnio ar vertingesnio nei buvo iki šiol. Mokytojams išskyla didžiulis uždavinys- išmokyti patiems, bei išmokyti vaikus pasirinkti tinkamą informaciją, ją susirasti, taikyti praktiškai.

Reformos neaplenkė ir muzikinio ugdymo. Siekiant pakelti mokinių muzikinio ugdymo lygį, rašomos muzikinio ugdymo programos, leidžiami muzikos vadovėliai, mokytojai skatinami patys rašyti savo individualias programas. Pastarosios labai vertinamos. Pasiūla didžiulė: visame pasaulyje garsios muzikinio ugdymo sistemos: Karlo Orfo (Carl Orff), Zoltano Kodajaus (Zoltan Kodaly), E. Žak- Dalkrozo (E. Jaques- Dalcroze), Dimitrijaus Kabalevskio (Dmitrij Kabalevskij), Šiniči Suzuki (Shinichi Suzuki)... Netruksta ir mūsų žinomų pedagogų metodikų, vadovėlių, tai ir Eduardo Balčyčio, Vidos Krakauskaitės, Eirimo Veličkos, Alberto Piličiausko, Zenono Rinkevičiaus, S. Jereckaitės ir kt. darbai

„Muzikinis ugdymas- sudėtingas psichologinis, meninis, pedagoginis procesas. Atsakingai dirbančiam mokytojui rūpi išugdyti pažintinius sugebėjimus, interesus, teigiamas nuostatas muzikos atžvilgiu; svarbu, kad mokinio muzikinėje veikloje gilėtų jo jausmų kultūra, meninis skonis, estetinės bei dorovinės pozicijos“ (Rinkevičius, 1993). Siekdamas šių tikslų mokytojas į pagalbą pasitelkia vadovėlį. Tačiau ir labai geras vadovėlis negalės pagelbėti, jei nemokėsime su juo dirbti, neišnaudosime visų jo teikiamų galimybių, jei nemokėsime teorinių apmąstymų sieti su praktine veikla, spręsdami šių dienų ir ateities problemas, nepamiršdami vaiko galimybių, aplinkos.

Norėdamas pasirinkti teisingai (ugdymo turinį, vadovėlius), mokytojas privalo būti ne tik geras pedagogas, bet ir psichologas, gerai išmanyti savo dalyką, gerai pažinti savo mokinius, žinoti jų gabumus, poreikius, temperamentą ir kitas individualias savybės. Vienoje klasėje besimokančių mokinių lygis dažnai yra labai skirtingas, todėl labai svarbu mokytojui tikslingai ir kryptingai diferencijuoti užduotis, kad visi besimokantys mokiniai turėtų lygias galimybes tobulinti ir gilinti savo žinias bei įgūdžius, ir turtėtų dvasiškai.

V ir VI klasei yra siūlomi du muzikos vadovėliai – E. Balčyčio ir A. Dikčiaus su bendraautoriais. Savo darbe aptarsiu E. Balčyčio V- VII klasių muzikos vadovėlius (toliau, kur bus minimas bet kokios klasės muzikos vadovėlis, mintyse bus turimi pastarojo autoriaus vadovėliai), nes pati su jais dirbu jau devynerius metus, jais naudojami ir kiti Mažeikių rajono muzikos mokytojai.

Muzikos vadovėliuose medžiagos gausu. Jos žymiai daugiau negu galime išėiti per vieną savaitinę pamoką. Kaip teigia pats autorius, medžiagos vadovėliuose yra tris kartus daugiau, nei reikia. Kodėl? Todėl, kad nėra nė vienos vienodos klasės, vienodai gabių mokinių. Medžiagos tiek daug, kad mokytojai savo nuožiūra galėtų ją pasirinkti (kalbėdama apie vadovėlio medžiagą, mintyse turiu kūrinius) pagal klasės lygį, galimybes, turimas mokymo priemones. Jei mokytojas neturi instrumentų ir su vaikais negali groti, muzikuoti, gali rinktis daugiau muzikos klausymuisi skirtų kūrinių, daugiau dainuoti ir t. t. Be to, jei klasė silpnesnė, reikia, kad būtų paprastesnių dainelių, kūrinių, kad mokiniai įstengtų juos atlikti ir neatsiliktų nuo programos. Kalbėdami viena ar kita muzikos klausymosi tema, jei klasė silpnesnė mokiniams galime duoti pasiklausti vieną kūrinių, jei stipresnė- kūrinių galima klausytis ir daugiau. Labai svarbu, kad mokytojas suvoktų kiekvienos klasės vadovėlio, temų esmę, tačiau kūrinius pasirinktų laisvai, savo nuožiūra pagal klasės lygį, turimą materialinę bazę, poreikius ir galimybes. Čia mokytojams darba palengvintų išsami muzikos vadovėlių medžiagos analizė, metodiniai paaiškinimai. Pastarųjų randame V, VII klasės naujuosiuose muzikos vadovėliuose, metodinėje literatūroje. Kitų šaltinių, kur būtų analizuojami V- VII klasių muzikos vadovėliai neradau.

Manau, šios medžiagos analizė praverstų mokytojams planuojant, vedant muzikos pamokas. Būtų lengviau suvokti, kodėl medžiaga pateikta būtent tokia eilės tvarka, padėtų įvertinti medžiagos reikšmingumą ir tikslingai diferencijuoti užduotis pagal klasės lygį. Svarbu dar ir dėl to, kad muzikos mokytojai dažniausiai labai užsiėmę pačia muzikine veikla, koncertais, popamokine veikla, ir jiems tikrai mažai laiko lieka teoriniams apmąstymams ir programų rašymams. Manau vadovėlių turinio analizė ne vienam mokytojui būtų didžiulė pagalbininkė. Juolab, kad mokytojų anketinė apklausa parodė, kad daugelis mokytojų stengiasi išdėstyti visą vadovėliuose esamą medžiagą ir skaudžiai nusivilia, kai to neįstengia padaryti, kad ir kaip stengtųsi.

Manau, kad vadovėlių medžiagos analizės nebuvimas jau yra problema į kurią buvo bandoma pasigilinti atliekant tyrimą, kad būtų išsiaiškinta muzikinio ugdymo situacija Mažeikių rajone.

Tyrimo problema. Vadovėliuose mokymo medžiagos yra kur kas daugiau, nei jos reikia, mokant muzikos kiekvienoje atskirai paimtoje klasėje. Kyla klausimas – kiek vadovėlių medžiagos vidutiniškai galima ir reikia išėiti per mokslo metus, turint vieną muzikos pamoką per

savaite, kokiais principais ją atsirinkti, kad muzikinis ugdymas šiose klasėse būtų vykdomas visapusiškai.

Tyrimo objektas. V- VII klasių muzikos vadovėlių turinys ir jo vykdymas.

Hipotezė. Dirbant nuosekliai, kokybiškai ir normaliomis sąlygomis galima išėiti visą pagrindinį šių klasių vadovėlių kursą, įsisavinti visas pagrindines mokomasias temas, tačiau mokytojas turi mokėti dirbti kūrybiškai, sugebėti atsirinkti kiekvienai vadovėlio temai ir kiekvienai konkrečiai klasei tinkamiausius kūrinius.

Tyrimo tikslas. Ištirti, koku lygiu galima įvykdyti V- VII klasių muzikos vadovėlių turinį eilinėse normalaus lygio mokyklose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti svarbiausius dabartinio muzikinio ugdymo Lietuvos mokyklose sistemos principus.
2. Išanalizuoti V- VII klasių muzikos vadovėlius ir jų turinį.
3. Atlikti anketinį tyrimą apie V- VII klasių vadovėlių turinio vykdymą Mažeikių rajono mokyklose.
4. Parengti eksperimentinę VI klasės muzikos vadovėlio turinio vykdymo programą.
5. Atlikti eksperimentinį ugdomąjį tyrimą Mažeikių rajono Sedos V. Mačernio vidurinės mokyklos VI klasėje.
6. Atlikti anketinio ir ugdomojo tyrimo rezultatų analizę, parengti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės, metodinės literatūros, dokumentų, publikacijų periodiniuose leidiniuose tyrimo tema analizė.
2. Anketinė mokytojų ir mokinių apklausa.
3. Ugdomasis eksperimentas pagal parengtą asmeninę ugdymo programą.
4. Tyrimų duomenų analizė.

Tyrimo bazė bei imtis. Anketinis tyrimas buvo atliktas Mažeikių rajono mokyklose. Jame dalyvavo devynių Mažeikių rajono mokyklų V- VII klasių mokiniai bei jų mokytojai.

Eksperimentinis ugdomasis tyrimas buvo vykdomas 2004- 2005 mokslo metais Mažeikių rajono Sedos V. Mačernio vidurinės mokyklos VI klasėje. Klasėje 30 mokinių (iš jų 9 mergaitės ir 21 berniukas).

Magistro darbo rengimo etapai:

- 2004- 2005m.m. buvo analizuojama pedagoginė, filosofinė, psichologinė literatūra tyrimų tema. Šios literatūros studijos ir analizė padėjo tiksliau

suformuluoti tyrimo temą, problemą, tikslus ir uždavinius, parengti ugdomojo eksperimento programą.

- Ugdomasis eksperimentas prasidėjo 2004 m. spalio mėnesį, baigėsi 2005 m. gegužės mėnesį.
- 2005 m. balandžio- gegužės mėnesiais atliktas konstatuojamasis tyrimas Mažeikių rajono Sedos V. Mačernio vidurinės mokyklos V- VII klasėse. Paruoštos anketos mokytojams ir V- VII klasių mokiniams, padėjusios išsiaiškinti, kokių lygiu galima išėiti V- VII klasių muzikos vadovėlių medžiagą.
- 2005 m. gegužės mėnesį pabaigtas ugdomasis eksperimentas. Vadovaujantis šio tyrimo metu gautais duomenimis parengtos darbo išvados ir konkrečios rekomendacijos mokytojams.
- 2006 m. sausio mėn. buvo atlikta anketinio tyrimo duomenų statistinė analizė. Remiantis gautais rezultatais patikrinta darbo hipotezė, parengta išsami V- VII klasių muzikos vadovėlių turinio analizė.

Darbo naujumas ir reikšmingumas. Pirmą kartą atliktas V- VII klasių muzikos vadovėlių turinio praktinio įvykdymo tyrimas. Tyrimas atskleidė, kokių lygiu galima išėiti vadovėlių medžiagą, ar įmanoma išėiti visas temas ir kūrinis, turint tik vieną savaitinę pamoką. Tyrimų rezultatai išanalizuoti teoriškai ir apibendrinti, padarytos išvados. Tyrimo duomenimis galės naudotis mokytojai, studentai, vadovėlių autoriai. Greta to, tyrimai tam tikru lygiu nusako ir dabartinį muzikos pamokų lygį Mažeikių rajone, muzikos vadovėlių svarbą muzikinio ugdymo procese.

1. MUZIKINIO UGDYMO LIETUVOS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE PAGRINDAI

1. 1. Muzikinio ugdymo Lietuvoje istorinė apžvalga

Muzikinis ugdymas Lietuvoje turi galias istorines šaknis. Išstisus šimtmečius svarbiausia muzikinio ugdymo pedagogika buvo liaudies pedagogika. Per šimtmečius lietuvių tauta išdainavo milijonus dainų, apie tai liudija žymiausieji dainų rinkėjai. Antai Antanas Juška per penkerius metus vien Veliuonos apylinkėse (1865- 1870) surinko daugiau kaip septynis tūkstančius vestuvinių dainų. O kur visa Lietuva, kiti šimtmečiai ir dešimtmečiai. Bet juk žmonės jas kūrė nepažindami muzikinio rašto! Reikia pripažinti, kad šiais laikais liaudies daina žmonių gyvenime vaidina gerokai menkesnį vaidmenį, ypač miestiečiams. Kita vertus, anot E. Balčyčio (2000) galime tik džiaugtis, kad šimtmečius besitęsiančią liaudies dainavimo bei giedojimo tradiciją tebeturime dar gyvą. Sutinku su autoriaus mintimis. Juk kaime vis dar skamba liaudies daina, be to ir mokyklose lietuvių liaudies dainavimo ir giedojimo tradicijas bei papročius kiek galėdami stengiasi saugoti ir puoselėti muzikos mokytojai.

Galime džiaugtis, kad nuo pat pirmųjų mokyklų Lietuvoje atsiradimo (prieš 600 metų) muzika, ypač giedojimas vaidino svarbų vaidmenį- buvo tarp svarbiausių dalykų.

Nuo krikščionybės įvedimo Lietuvoje prie bažnyčių buvo steigiamos mokyklos. Jose visose buvo mokoma giedoti, rengiami bažnyčios giedotojai. 1397 m. rašytiniuose šaltiniuose minima Vilniaus katedros mokykla, be kitų dalykų mokymo, rengusi katedrai instrumentininkus, giesmininkus ir vargonininkus. Ją galima laikyti netgi pirmąja muzikos mokykla Lietuvoje.

Mokykla Trakuose įkurta 1409 m., o Varnių katedros mokykla su giedojimo programa veikė nuo 1469 m. Dabartinio Vilniaus universiteto pirmtakė – mokykla prie Šv. Jono bažnyčios pirmą kartą paminėta 1513 – aisiais. Mokiniai buvo mokomi giedojimo ir grojimo. Muzika buvo tarp pagrindinių dalykų. Muzika, giedojimas buvo vienas iš svarbiausių dalykų ir parapijinėse ir miestelių išlaikomose mokyklose. Anuomet muzikinio ugdymo tikslai gerokai skyrėsi nuo dabartinių.

XVI a. pabaigoje Lietuvos muzikinės kultūros centras buvo laikomas 1579 metais įsteigta Vilniaus Akademija. Šios akademijos profesorius Žygimantas Liauksminas 1667 metais išleido pirmąjį Lietuvoje muzikos vadovėlį „Ars et praxis musica“ (muzikos teorija ir praktika).

Jėzuitų bažnytinėse mokyklose vyravo religinio turinio muzika. Tačiau dvaruose ir rūmuose skambėjo įvairaus turinio ir įvairių šalių kompozitorių pasaulietinio pobūdžio kūriniai,

tarp kurių nemažai ir lietuvių kilmės bei Lietuvoje gyvenusių autorių M. Gomulkos, M. Radvilos, M. Oginskio ir kt.

Tiesa, muzikinis ugdymas Lietuvoje išgyveno ne vieną „tamsų“ periodą. Pirmasis laikotarpis- XVIII a. „Keitėsi mokymo struktūra. Patį mokymą jėzuitai stengėsi sieti su bajorų gyvenimu. <...>Iki 1832 m. švietimo reformos čia veikiančio institucinio švietimo kuriamas klimatas daugiausia buvo nepalankus lietuvių nacionalinei kultūrai plėtoti. Jis buvo pernelyg bajoriškas, pabrėžtinai puoselėjantis lenkų kultūros tradicijas“ (Trilupaitienė, 1994). Tiesa, šiame amžiuje galime išvėlyti ir šviesių pusių: stambiųjų magnatų rūmų muzikinis gyvenimas labiausiai atitiko bendraeuropietinės kultūros standartus, į katalikiškus mokslo centrus kaip niekad iki to skverbėsi pasaulietinė muzika. Plito nauji muzikos žanrai, kurie atitiko pakitusios visuomenės poreikius.

Kitą sunkų laikotarpį Lietuva išgyveno carinės Rusijos priespaudos metais, ypač „nuslopinus 1863 metų sukilimą, kada buvo uždrausta Lietuviška spauda ir lietuvių kalbos mokymas mokyklose <...> Didžioji dalis lietuvių vaikų ėjo į žemiausio tipo vienklasę pradinę mokyklą, kur mokslas truko vos 5-6 mėnesius“ (Žukauskas, 1960). Siekiant surusinti Lietuvą, į mokyklas buvo kviečiami mokytojai iš įvairių Rusijos gubernijų. Anot Žukausko, ypač blogai buvo mokoma pradinėse mokyklose, nes „mokytojai nemokėjo lietuvių kalbos, o vaikai- rusų kalbos“ (Žukauskas, 1960). Mokyklose dainuoti mokė tik rusiškas dainas ir carinės Rusijos himną. Tačiau tai nenuslopino lietuviškos dvasios, noro puoselėti savo kalbą ir kultūrą. Paprasta liaudis ir toliau dainavo liaudies dainas bei puoselėjo savo tautos papročius ir kultūrą.

Nepaisant priespaudos, XIX a. antroje pusėje, lietuviškos spaudos draudimo metais, Lietuvoje vyko stiprus muzikinio lavinimo pakilimas. Kad ir kaip bebūtų keista, bet būtent šiais laikais įkurta labai svarbių Lietuvos muzikinei kultūrai mokyklų: Mokytojų seminarija Veiveriuose (1883), muzikos mokyklos Plungėje (1873), Rietave (1874), Rokiškyje (1883). Šių mokyklų auklėtiniai labai daug prisidėjo prie muzikinio ugdymo tuometinėse mokyklose bei visuomenėje gerinimo. Tautinį atgimimą skelbė pirmieji lietuviški žurnalai „Aušra“ ir „Varpas“ („Varpo“ 1989m. 6-ajame numeryje paskelbtas dabartinis mūsų himnas- V. Kudirkos „Tautiška giesmė“), žmonės būrėsi į choras. O 1904 m., atgavus lietuvišką spaudą, prasidėjo didelis visuotinis chorinio dainavimo pakilimas, gavęs „klojimų gadynės“ vardą.

Didžiulis muzikinio ugdymo pakilimas įvyko Lietuvai atgavus nepriklausomybę. „1919-1920 pasirodė pirmosios mokomosios programos, jos buvo skirtos pradžios mokyklų mokytojams. Vienoje jų bene pirmą kartą Lietuvoje buvo konkrečiai suformuluoti pagrindiniai muzikos mokymo tikslai: išugdyti vaikų pomėgį muzikai, ypač liaudies dainoms, dainuojamoms pavieniui bei chore, išmokyti sąmoningai klausytis muzikos ir ją suprasti, taip pat neatmušti noro toliau lavintis šioje srityje, perėjus į aukštesnes klases“ (Petrauskaitė, 1994). Šie tikslai ir

dabartiniame muzikiniame ugdyme išlieka aktualūs. Tikslai iškelti buvo puikus, tačiau dėl pedagogų stygiaus ir kitų priežasčių nebuvo įgyvendinti. Muzikos vaikai buvo mokomi pripuolamai, nesistemiškai. Ypač sudėtingesni muzikos mokymo reikalai buvo viduriniuosiose klasėse. „Nebuvo muzikos instrumentų ir muzikos vadovėlių, cenzuotų muzikos mokytojų šalyje beveik visai nebuvo“ (Daugaravičius, 2004). Šiuos klausimus spręsti ėmėsi tuometinis Švietimo ministerijos Meno skyriaus viršininkas J. Žilevičius, kuris susipažinęs su mokyklų darbu, nutarė visų grandžių mokyklose muzikai suteikti privalomos disciplinos statusą. Tam reikėjo turėti vieningas programas. Taigi kompozitorius pats ėmėsi rengti detalų mokymo turinio planą viduriniosioms klasėms. J. Žilevičius, išstudijavęs įvairias užsienio muzikinio mokymo programas, jų nekopijavo, o stengėsi pateikti optimalų lietuviškos mokykloms tinkamą variantą. Jo programa apėmė muzikos teorinius pagrindus, muzikos formas bei žanrus. Ši programa buvo patvirtinta 1923 m. Būtent ji padėjo pamatus tautos muzikalumui ugdyti. Programos vykdymui buvo skirtos dvi savaitinės pamokos, o atskirai choriniam dainavimui- dar papildomai po vieną valandą.

Tačiau kaip ir buvo galima tikėtis programa buvo per sudėtinga, be to trūko mokytojų, mokymo priemonių, trūko mokinių suinteresuotumo, nes pažymiai nebuvo rašomi. Ir užuot tolygiai žengus į priekį, mokytojas dažnai būdavo priverstas tūpčioti vietoje.

Gerinti muzikos mokymo procesą rūpėjo ir pavieniams asmenis ir valstybinėms institucijoms. „Esminis lūžis įvyko 1938 m. muzikos mokytojų konferencijoje, pasiūlius priimti šiuos svarbius nutarimus: 1) „muzikos ir dainavimo“ kursą pavadinti tikslesniu „muzikos“ vardu; 2) įvesti stojamuosius muzikos egzaminus į visas klases, išskyrus pirmą; 3) mokymo priemonių sąrašą papildyti patefonais ir plokštelėmis; 4) rašyti atskirus pažymius muzikos pamokose bei chore ir šią atestaciją fiksuoti išduodamuose pažymėjimuose, o taip pat brandos atestatuose; 5) suvienodinti mokykloje vartojamus muzikos terminus; 6) skatinti tarpmokyklinių chorų varžybas. Ministerijai patvirtinus šias rezoliucijas, mokytojai pajuto stimulą dirbti ir toliau vystyti savo sugebėjimus, o mokiniams rūpėjo mokytis. Gaila, kad Antrasis pasaulinis karas viską sugriovė“ (Petrauskaitė, 1994).

Pokaris Lietuvai, kaip ir kitom Baltijos šalims, lėmė vienodą likimą. Lietuvoje liko tik viena savaitinė muzikos pamoka. Iš mokyklų buvo išguita dvasiškoji religinė muzika, valdžia skeptiškai žiūrėjo ir į liaudies dainas. Tiesa, pokario laikotarpiu stipriai suklestėjo popamokinė muzikinė, ypač chordinė veikla. Buvo reguliariai organizuojamos respublikinės suaugusiųjų ir moksleivių dainų šventės. Tačiau „esminės muzikos mokymo reformos imtasi po 1966 m. mokyklos struktūros pertvarkos (pradinė mokykla buvo reorganizuota į trimetę, vidurines klases sudarė 4- 8 klasė, aukštesniašias -9- 11 klasė). Tuomet prasidėjo didelis muzikos pedagogikos mokslo pakilimas, platūs tyrimai ir eksperimentai mokyklose. Apgintos net kelios disertacijos

(E. Balčytis, Z. Marcinkevičius, A. Katinienė, A. Piličiauskas, Z. Rinkevičius, S. Kievišas ir kt.). Remdamiesi savo tautos etnine, geriausių Lietuvos muzikos mokytojų, taip pat ir pripažintų pasaulio muzikos mokymo sistemų (Ž. Dalkrozo, Z. Kodajo, K. Orfo ir kt.) patirtimi, ėmėme kurti iš principo naują ir savitą Lietuvos muzikinio ugdymo sistemą“ (Balčytis, 2000). Joje iškėlė tautiškumo, muzikinės veiklos įvairovės ir vienovės, kompleksiško, nuoseklaus, sistemingumo, prieinamumo, meniškumo, kūrybiškumo, praktinio aktualumo ir kitus principus. Remiantis šiais principais buvo pertvarkytos visų klasių mokymo programos ir turinys.

Tačiau didžiausi pasikeitimai buvo padaryti viduriniuosiose klasėse: iš esmės buvo sumažinta muzikos teorija, įtrauktos muzikos klausymosi, muzikavimo mokykliniais instrumentais grandys, iš esmės buvo pakeista solfedžiavimo ir ritminio lavinimo sistema. Šioms klasėms nuo 1973 m. pradėti leisti nauji muzikos vadovėliai (Z. Marcinkevičiaus, P. Daugaravičiaus, E. Balčyčio, V. Surgautaitės), mokytojo knygos bei kitos mokomosios priemonės. Rajonuose ir miestuose susiformavo stipri atvirų muzikos pamokų vedimo savo kolegoms ir svečiams tradicija. Atviros pamokos buvo pati vaizdžiausia ir pati naudingiausia muzikinio ugdymo sistemos propagavimo ir mokytojų perkvalifikavimo forma. 1971 m. buvo atidarytos pirmosios sustiprinto muzikinio ugdymo mokyklos. Dabar tokių mokyklų taip pat esama, taip pat ir pavienių klasių su sustiprintu muzikiniu ugdymu.

Tautinės dvasios ir kultūros atgimimas. Dabarties laikotarpis. Lietuva išsivadavo iš sovietinio komunizmo gniaužtų ir vėl tapo nepriklausoma. Nepriklausomybę muzikinis ugdymas pasitinka su savita muzikinio ugdymo sistema, į mokyklas sugrįžta dvasingi pasaulinės religinės muzikos šedevrai, tautiškumo idėjos, atsigauna liaudies daina. Leidžiami nauji vadovėliai, muzikos įrašai, pamokose naudojamos informacinės technologijos, sintezatoriai ir kt. technika. Muzikinio ugdymo sistema iš principo nepakito, tačiau šiuo metu didesnis dėmesys skiriamas mąstymo, dvasingumo, muzikinio intelekto ugdymui. Siekiama ugdyti mokinių kūrybiškumą, sąmoningumą ir t.t.

Tiesa, nepaisant visų pasiekimų, reformų turime pripažinti, kad vis dar egzistuoja daugybė problemų susijusių su muzikiniu ugdymu. Netekome privalomų muzikos pamokų aukštesniosiose klasėse. „Panaikinus šioje mokyklos pakopoje privalomas muzikos pamokas, paliekami nesubalansuoti ir daugelis žmogaus dvasinių subtilybių, nekalbant jau apie tai, kad paliekami likimo valiai naujai po mutacijos besiformuojantys jaunų žmonių balsai.“ (Balčytis, 2003). Muzikos mokyklas lankantys ir baigę mokiniai atleidžiami nuo muzikos pamokų, nors muzikos mokyklos ir bendrojo lavinimų mokyklų programos labai skirtingos. Dar pasitaiko mokyklų, kuriose muzikos pamokas veda ne specialistai, ypač pradinėse klasėse. O juk šiame amžiaus tarpsnyje vaikai ypatingai imlūs. Galbūt tai lemia, kad dabar muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose laikomas antraeilium dalyku. Todėl, manau, mūsų visų, muzikos

mokytojų, dėstytojų pareiga- kelti muzikinio ugdymo lygį ir mokinių motyvaciją muzikos atžvilgiu. Įrodyti jos svarbą ir reikšmę mūsų gyvenime.

- ❖ Muzikinis ugdymas Lietuvoje turi galias istorines šaknis. Nuo pat pirmųjų mokyklų Lietuvoje atsiradimo (prieš 600 metų) muzika, ypač giedojimas vaidino svarbų vaidmenį- buvo tarp svarbiausių dalykų.
- ❖ Per ištikus dešimtmečius Lietuvoje susiformavo iš principo nauja ir savita muzikinio ugdymo sistema, kuri remiasi savo tautos etnine, mūsų žinomų pedagogų Eduardo Balčyčio, Vidos Krakauskaitės, Alberto Piličiausko, Zenono Rinkevičiaus, S. Jereckaitės ir kt. bei geriausių Lietuvos muzikos mokytojų, taip pat ir pripažintų pasaulio muzikos mokymo sistemų (Ž. Dalkrozo, Z. Kodajo, K. Orfo ir kt.) patirtimi.

1. 2. Muzikinio ugdymo reikšmė, tikslų ir uždavinių samprata dabartinėje mokslinėje ir metodinėje literatūroje

Muzikinio ugdymo reikšmė. Muzika- emocijų, jausmų menas, bene labiausiai iš visų menų paliečiantis giliausias, jautriausias žmogaus emocijas, skatinantis teigiamas, slopinantis neigiamas, skatinantis pozityvias mintis, jausmus, susikaupimą, vaizduotę.

Muzikinis ugdymas tikslingas, kai tobulėja ugdytinio estetinė, dvasinė bei intelektinė sfera. Asmens muzikinės kultūros turinį sudaro ne tik muzikos žinojimas, bet ir žinios apie muziką. Mokymas yra, kaip minėta, intelekto ugdymas (J. Vabalas – Gudaitis).

Pagal H. Gardnerį, muzikinį intelektą sudaro “įdėta į vidų” muzikinių gabumų sistema. E. Velička (2004) savo straipsnyje apie muzikinį intelektą ir vaiko muzikalumo raidą teigia, kad vaikus mokyti muzikos svarbu jau vien todėl, kad tai lavina jų muzikinį intelektą, sukuria prielaidas estetiniam muzikos vertingumui suvokti, atveria platesnius muzikinės kultūros pažinimo horizontus. Tačiau muzikos gali būti mokoma ne vien dėl estetinio jos vertingumo. Šie „šalutiniai“ dalykai jau senokai domina edukologus, psichologus. Turtinga muzikinė aplinka ir tinkamas muzikinis ugdymas teigiamai veikia ne tik vaiko muzikalumą, bet ir kitas jo intelekto sritis– kalbinius, erdvinis, kinestezinius, socialinius ir net matematinius gebėjimus. Nustatyti jungtis tarp kai kurių muzikos aspektų ir kitų intelekto sistemų nesudėtinga. Ko gero, galima aptikti ryškių analogijų tarp muzikos ir kitų intelekto sričių. Viena ryškiausių– muzika ir matematika. Manau, ne vienas mokytojas yra atkreipęs dėmesį, kad muzikai itin gabūs vaikai pasižymi ir ryškesniais matematiniais gabumais. „Japonų tyrimai parodė, jog vaikams, kurie

pradėjo groti klavišiniais instrumentais būdami trejų metų, mokykloje matematika sekėsi kur kas geriau nei kitiems.“ (Masienė, 1998).

Ne mažiau ryški yra muzikos ir kalbos analogija. Ir kalbos, ir muzikos garsai jungiami į sudėtingesnes struktūras. Nors melodija ir gali būti be žodžių, ją vis tiek sudaro motyvai, frazės, sakiniai. Dvi gretimos muzikinės frazės kartais sukuria „klausimą“ ir „atsakymą“.

Muzikavimas veikia vaikų kalbinius gebėjimus, mikčiojantys vaikai pradėję dainuoti nustoja mikčioti. Dainavimas – viena veiksmingesnių priemonių mokantis svetimųjų kalbų.

Muziką ir šokį sieja ritmas ir judesys. Ir šokėjas, ir roko grupės būgnininkas turi pasižymėti ne tik puikiu ritmo jautumu, bet ir išlavintu kinesteziniu intelektu.

“Pastarojo dešimtmečio psichologų tyrimų duomenimis, muzikinis lavinimas teigiamai veikia vaikų erdvinis gebėjimus, ypač gebėjimą įsivaizduoti tą patį daiktą iš skirtingų pusių. Amerikiečių mokslininkas L. Hetlandas, apibendrinęs 15 muzikinio lavinimo ir erdvinis gebėjimų sąveikos tyrimams skirtų mokslo darbų, priėjo išvados, kad aktyvus ir sistemingas muzikinis ugdymas veikia ikimokyklinukų ir pradinukų erdvinis gebėjimus. Jei muzikos pamokėlės be pertraukos trunka ilgiau nei dvejus metus, poveikis sustiprėja. Muzikos pamokėlėms nutrūkus, pamažu išnyksta. McGill'o universiteto tyrinėjimai (E. Costa Giomi, 1999) atskleidė, kad trejus metus sistemingai lankę fortepijono pamokas vaikai savimi pasitiki kur kas labiau nei nelankę. Ir tai visai nepriklauso nuo šeimos pajamų, struktūros, lyties, tėvų profesijos.” (Velička, 2004).

Z. Rinkevičius (2002) teigia, kad “ svarbius ir didžius dalykus mene, kultūroje, žmoguje, tikėjime išgirsta ir supranta, susilieja su esme tas, kuris išsiugdo tam tikrą (atitinkantį vertybių esmę ir raišką) regėjimo (girdėjimo) „kampą“, „dvasios ausis“, t.y. išankstinį „žinojimo“ siekimą, nuojautą to, kas esminga, ką svarbu išgirsti, pajauti, suprasti“. Z. Rinkevičius taip pat pabrėžia ir muzikinio mąstymo svarbą: „muzikinis mąstymas padeda asmens formalųjį empirinį mokėjimą, žinojimą, racionalųjį supratimą išvesti į aukštesnį, kokybiškai skirtingą- būties, egzistencinį- lygmenį, į dvasinių vertybių pripažinimą ir išpažinimą“ (Rinkevičius, 2002. P. 103).

Muzikos klausymasis moko įsiklausyti, pabūti tyliai, kas ypatingai sunku vaikams, susikaupti, sukoncentruoti dėmesį, lavina vaizduotę. E. Balčytis (1986) teigia, kad ritminės klausos lavinimas nejučiom moko vaiką suvokti laiką, daro jį operatyvesniu, ugdo greitą mąstymą, nes mokydamosis atlikti ritmą, groti, žmogus kartu mokosi jausti ir skaidyti laiką netgi šimtosiomis sekundės dalimis. Tai pat per pamokas laviname tembrinę klausą bei dinaminę klausą, dainavimu stipriname balsą, jo padargus, ugdome melodingesnę, lankstesnę kalbą. „Muzika teikia įvairią naudą: lavina inteligenciją, plečia vaizduotę, ugdo bei kontroliuoja jautrumą“ (E. Souriau, 1994).

Įvairios muzikinės žinios, mokėjimas dainuoti, groti, klausytis muzikos, kūrybinių pažinimas visapusiškai turtina žmogų, plečia jo erudiciją, atmintį, ugdo jo bendrąją kultūrą.

Taigi muzikinio ugdymo reikšmė išties yra didžiulė. Ji lavina, auklėja, tobulina.

Apie išskirtines muzikos galimybes paveikti žmogų, jo jausmus ir dvasią buvo kalbama nuo senų laikų (Platonas, 1991; Aristotelis, 1991). Muzikos poveikio jėga labai daug priklauso nuo klausytojo emocinio jautrumo, jo pasirengimo bendrauti su tikru menu.

Filosofas E. Souriau (1994) yra pasakęs: „Vaikas- dvasios indas, didis galimybių šaltinis, kuris neišsenkamai išsenka, jeigu prie jo prisiliečia šaltas protas ir prasto amatininko ranka“.

Tad mokytojui keliamas uždavinys– kreipiantis į mokinių jausmus ir protą, išugdyti meilę muzikai, rengti juos įvairių muzikos kūrybinių suvokimui ir vertinimui, išugdyti muzikinio mąstymo kultūrą ir plėtoti jų muzikinius kūrybinius gebėjimus.

Muzikinio ugdymo tikslai ir uždaviniai. Bet kokios veiklos, taip pat ir ugdymo sėkmė ir rezultatai priklauso nuo užsibrėžto tikslo. Muzikinio ugdymo tikslą bendrojo lavinimo mokykloje apsprendžia visuomenės kultūros poreikis, socialinės, ekonominės sąlygos, valstybės vizija... „Vis greitėjantys šiandieninio pasaulio civilizacijos plėtros tempai ir kartu atsiliekanči paties žmogaus dvasinė sklaida kelia rūpesčio visai žmonijai“ (Piličiauskas, 2004). Švietimo reforma įgalina keisti ir keisti visuomenę, keisti mokinių ugdymą, mokytojų požiūrį į ugdymo procesą. „Pagrindine ugdymo tendencija tampa ne atkartojamų žinių gausinimas, o pastangos suvokti bei suprasti žmogų ir pasaulį, sudarant mokiniui sąlygas pačiam patirti, pačiam išgyventi, pačiam savo projektus kurti ir įgyvendinti, savo asmenybę puoselėti...“ (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai XI- XII kl., 2002) Pagrindinis muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje tikslas- mokinių muzikinės kultūros formavimas ir gilinimas. Asmens muzikinė kultūra suprantama kaip neatskiriama, būtinoji jo jausmų ir intelekto, dvasios kultūros dalis. „Muzikinis ugdymas tikslingas, kai tobulėja ugdytinio estetinė, dvasinė bei intelektinė sfera. Asmens muzikinės kultūros turinį sudaro ne tik muzikos žinojimas, bet ir žinios apie muziką. Mokymas yra, kaip minėta, intelekto ugdymas (J. Vabalas- Gudaitis).“ (Valaitienė, 2004).

Z. Rinkevičius (1993), muzikos didaktikoje išskiria daugelį apibendrintų muzikos mokymo tikslų, kurie formuluojami taip:

I. *Pažintiniai tikslai*: 1) tobulinti diferencijuotą ir visapusišką muzikos girdėjimą- žinojimą, patyrimą, išgyvenimą; 2) mokyti suprasti muziką.

II. *Lavinamieji tikslai*: 3) lavinti mokinių sugebėjimus; 4) tobulinti mokėjimus ir įgūdžius, suvokti, mąstyti, atlikti, kurti muziką.

III. *Auklėjamieji tikslai*: 5) ugdyti teigiamą nuostatą muzikos ir humanistinių vertybių atžvilgiu; 6) formuoti dorovinę dvasinę poziciją; 7) skatinti dorovinę elgesį; 8) kelti muzikinę kultūrą.

Tikslai keliamo gražūs, svarbūs, tačiau kol kas tai tik siekiamybė, visuomenė keičiasi palengva, ne taip jau lengva pakeisti žmonių mąstymą, požiūrį. Kur kas paprastesnius, aiškesnius ir realiau pasiekiamus muzikinio ugdymo tikslus bendrojo lavinimo mokyklai formuluoja E. Balčytis: *: suteikti bendrą, kasdieniam žmogaus gyvenimui reikalingą muzikinį išsilavinimą, išmokyti visus mokinius elementariai, tačiau skoningai dainuoti, klausytis ir prasmingai, estetiškai suvokti muziką, skatinti muzikuoti, ugdyti liaudies bei aukštos meninės vertės profesionaliosios muzikos poreikį, muzika ugdyti aukštos estetiškos ir dvasinės kultūros žmogų.*

Siekiant muzikinio ugdymo tikslų keliami šie uždaviniai:

- mokyti pažinti muzikos kalbą kaip savitą žmogaus raiškos formą: išmokyti intonuoti balsu, išlavinti jautrumą muzikos garsams ir intonacijoms, sudaryti vaiko atmintyje atitinkamą muzikinį intonacinį žodyną, kuriuo remdamasis jis galėtų mokytis muzikinio mąstymo, gebėjimo išgirsti ir suvokti muzikos intonacines prasmes, jomis reikšti ir tobulinti savo jausmų pasaulį, suvokti žodžio ir intonacijos- pagrindinių minties ir jausmo raiškos būdų- prasmę ir išlaikyti tarp jų pusiausvyrą;

- tęsti ir puoselėti lietuvių tautai nuo seniausių laikų būdingas visuotinio dainavimo tradicijas.

- mokyti klausytis muzikos ir ją suvokti: išmokyti įsiklausyti į muzikos kūrinų intonacines subtilybes ir visumą, įsijausti, gėrėtis, grožėtis, ugdyti poreikį klausytis aukštos meninės vertės muzikos, suteikti reikalingų žinių apie muzikos raidą, supažindinti su geriausiais ir reikšmingiausiais įvairių žanrų, formų, epochų, stilių, pasaulio kraštų, žymiausių kompozitorių muzikos kūriniais, muzika mokyti pažinti save ir pasaulį;

- skatinti muzikuoti liaudies ir kitais mokyklos sąlygomis prieinamais muzikos instrumentais, ugdyti kolektyvinio ir individualaus muzikavimo poreikį, muzikavimą glaudžiai sieti su muzikos kalbos pažinimu, dainavimu, muzikos klausymusi ir meniniu muzikos suvokimu, atlikimo kultūros ir skonio ugdymu;

- mokyti skirti muzikines vertybes; mėgėjišką muziką nuo genialios, kičą, masinę muziką nuo tikrojo, dvasingojo meno...

- meniškai jautrinti žmogų, mokyti kūrybiškai mąstyti, formuoti tautinę pasaulėjautą, ugdyti kilnius dvasinius siekius, estetinę ir dorovinę kultūrą.... (Balčytis, 2002).

Panašiai muzikinio ugdymo uždaviniai formuluojami ir bendrosiose programose, tačiau jose keliamas dar vienas labai svarbus uždavinys:

- Siekti, kad moksleiviai išgyventų džiaugsmą ir pasitenkinimą, dalyvaudami meninės kūrybos, atlikimo, suvokimo procesuose, puoselėdami bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus, elgesio kultūrą scenoje bei formuotūsi pozityvias nuostatas estetinėms, etninėms ir

bendrosioms žmogaus kultūros vertybėms. (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003).

- ❖ Muzikinio ugdymo reikšmė didžiulė. Įvairios muzikinės žinios, mokėjimas dainuoti, groti, klausytis muzikos, kūrinį pažinimas visapusiškai turtina žmogų, plečia jo erudiciją, atmintį, teigiamai veikia vaikų erdvinį gebėjimą, ugdo jo bendrąją kultūrą. Juk muzika- emocijų, jausmų menas, bene labiausiai iš visų menų paliečiantis giliausias, jautriausias žmogaus emocijas, skatinantis teigiamas, slopinantis neigiamas, skatinantis pozityvias mintis, jausmus, susikaupimą, vaizduotę.
- ❖ Pagrindinis muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje tikslas- suteikti bendrą, kasdieniam žmogaus gyvenimui reikalingą muzikinį išsilavinimą, išmokyti visus mokinius elementariai, tačiau skoningai dainuoti, klausytis ir prasmingai, estetiškai suvokti muziką, skatinti muzikuoti, ugdyti liaudies bei aukštos meninės vertės profesionaliosios muzikos poreikį, muziką ugdyti aukštos estetinės ir dvasinės kultūros žmogų.

1. 3. Muzikinio ugdymo programos ir standartai

Muzikinio ugdymo programa- svarbiausias mokytojo dokumentas, pateikiantis mokymo sistemą, struktūrą, turinį. Vadovėliai ir kita mokymo medžiaga yra tik priemonė programos tikslams vykdyti.

Šiuo metu Lietuvos mokyklose dirbama pagal dvi muzikinio ugdymo programas: Bendrąsias ir 1995 m. E. Balčyčio „Bendrojo lavinimo mokyklos programą. Muzika V- XII klasei“.

Abi remiasi Lietuvos švietimo tradicijomis ir ugdymo patirtimi.

„Rengiant Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus dar labiau stengtasi atsisakyti „dalyko diktato“ ir orientotis į vaiko, moksleivio poreikius, jo asmenybės brandą, pasirengimą mokytis, pasirinkti gyvenimo kelią.“ (Motiejūnienė, 2005). Jos orientuotos į šiuolaikinės mokslo raidos tendencijas, ugdymas grindžiamas naujais mokslo laimėjimais. Muzikinio ugdymo programa orientuota į mokymo procesą, ji nustato tik bendruosius muzikinio ugdymo turinio principus. Bendroji programa mokytojui siūlo tik ugdymo turinio gairės. Joje išdėstyta bendra koncepcija, esminės rekomendacijos, patį mokymo turinio planavimą paliekant pačių mokytojų nuožiūrai, skatinama mokytojus remtis jomis kūrybiškai, pagal klases, mokyklos poreikius ir galimybes. Čia jie turi didelę laisvę. „Šiandieninių Bendrųjų programų esmė- tai dėmesio perkėlimas nuo žinių kaupimo ir įgūdžių lavinimo prie vaiko asmenybės, jo kūrybinių galių

atskleidimo, individualumo, savarankiškumo ugdymo“ (Girdzijauskas, 1998. Nr. 5. P-3). Taigi, individualių programų rengimas skatina mokytojus savarankiškiau mąstyti, labiau gilintis į vaiko asmenybę, mokymo sistemos teorinius aspektus, mokytis raštingumo. Dabartinėse muzikinio ugdymo programose daugiau dėmesio skiriama „kūrybos patirčiai kaupti ir įgūdžiams formuoti, savo asmeniniam santykiui su muzika išreikšti.“ (Vengrienė, 2004. P. 27) Taip pat visose programose akcentuojami tarpdalykiniai ryšiai ir įvairių dalykų (dailės, istorijos, literatūros) integracija. Tačiau gavę tiek daug laisvės susiduriame su kitomis problemomis. Ne visi mokytojai turi aukštą teorinį ir praktinį pasirengimą, be to muzikos mokytojus kur kas labiau traukia pati muzikinė veikla. Mokytojai pernelyg užimti praktiniu darbu, pamokomis, meno kolektyvais, koncertais, buitimi, todėl tik nedaugelis imasi teorinių darbų ir juos atlieka kokybiškai. Kyla didžiulis pavojus atsirasti neapibrėžtumo turinio atžvilgių, įsivyranti chaotiškumo elementams.

Dėl šių priežasčių daugelis mokytojų labiau vertina ir savo darbe naudojami E. Balčyčio 1995 m. Bendrąją muzikinio ugdymo programa V-X klasei. „Joje trumpai ir aiškiai išdėstyta visa teorinė ir praktinė mokymo sistema, nurodytos konkrečios temos, rekomenduojami pasirinkti kūriniai. Be to jos taip pat teikia mokytojui daug laisvės interpretuoti bei improvizuoti.“ (Balčytis, 1996).

E. Balčyčio parengta muzikos mokymo programa aukštesniosioms klasėms, bei mokykloms su sustiprintu muzikiniu ugdymu pagal Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus.

E. Balčyčio programose laikomasi nuoseklios sistemos, mokymo turinys planuojamas detaliam, nurodant kiekvienos klasės ir net kiekvieno trimestro temas, jų turinį, dėstymo nuoseklumą, tarpusavio ryšius, rekomenduojamus išmokyti ir nagrinėti kūrinius, net su kokių dalykų pamokomis galima integracija. Autorius labai tiksliai ir aiškiai apibrėžia programos tikslą ir uždavinius, dėl kurių Bendrosiose programose kyla nemažai klausimų. Pavyzdžiui, ką turima omenyje teigiant : „*suteikti muzikines, estetines kompetencijas bei socialinės kultūros brandos pagrindus*“ (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. 2003 Vilnius)

Iš esmės šios abi programos neprieštarauja viena kitai, o viena kitą tarsi papildo. Bendroji programa pateikia tarsi rėmus, o E. Balčyčio programa juos užpildo, detaliais paaiškinimais, rekomendacijomis.

Kartu su Bendrosiomis programomis leidžiami ir išsilavinimo standartai. Tai dokumentas nustatantis, normas, reikalavimus. Muzikiniai mokinių tobulėjimo standartai suskirstyti į pakopas, kuriose pateikiamos nuorodos, tikslai, ką mokinys kiekvienoje pakopoje (pradinėse, viduriniuose ir vyresnėse klasėse) turėtų žinoti ar mokėtų atlikti. Standartai laiduoja kryptingą visapusišką mokymą, skatina mokytojus orientuotis į mokinius. Standartai kaip ir Bendrosios

programos reglamentuoja kompleksinį mokymą, panaudojant įvairias muzikines veiksenas (dainavimą, muzikavimą, kūrybą, muzikinio rašto pažinimą, muzikos klausymą, kūrinių interpretavimą).

Mokymo standartai nužymi tik siekiamybę. Dažniausiai standartai pasiekiami tik iš dalies, tai sąlygoja, skirtingi mokinių gabumai, skirtinga demografinė padėtis, mokytojų kvalifikacija ir kiti rodikliai. Turime siekti, kad muzikinis ugdymas būtų prieinamas kiekvienam, subalansuotas ir nuoseklus.

- ❖ Šiuo metu Lietuvos mokyklose dirbama pagal dvi muzikinio ugdymo programas: Bendrąsias ir 1995 m. E. Balčyčio „Bendrojo lavinimo mokyklos programą. Muzika V- XII klasei“.
- ❖ Bendroji programa orientuota į šiuolaikines mokslo raidos tendencijas, ugdymas grindžiamas naujais mokslo laimėjimais. Ji nustato tik bendruosius muzikinio ugdymo turinio principus. Bendroji programa mokytojui siūlo tik ugdymo turinio gairės. Joje išdėstyta bendra koncepcija, esminės rekomendacijos, patį mokymo turinio planavimą paliekant pačių mokytojų nuožiūrai, skatinama mokytojus remtis jomis kūrybiškai, pagal klasės, mokyklos poreikius ir galimybes.
- ❖ E. Balčyčio muzikinio ugdymo programoje laikomasi nuoseklios sistemos, mokymo turinys planuojamas detaliai, nurodant kiekvienos klasės ir net kiekvieno trimestro temas, jų turinį, dėstymo nuoseklumą, tarpusavio ryšius, rekomenduojamus išmokyti ir nagrinėti kūrinius, net su kokių dalykų pamokomis galima integracija. Dėl šių priežasčių mokytojai programą labai vertina ir ja naudojami.

1. 4. Kai kurie dabartinio muzikinio ugdymo Lietuvos mokyklų viduriniuosiose klasėse sistemos ypatumai ir principai

Muzikinis ugdymas viduriniuosiose klasėse vienas iš sudėtingiausių, bei problematiškų muzikinio ugdymo etapų. Šiame etape susiduriame su daugybe mokymo, bei auklėjimo problemų. Dėl spartaus brendimo, charakterio bruožų kaitos, mutacijos ir kitų priežasčių kyla daug problemų mokant muzikos. Ypatinai šios problemos paaštrėja VII-VIII klasėse. Todėl muzikos mokymo viduriniuosiose klasėse praktikoje egzistuoja netgi visiškai priešingi požiūriai: vieni ypač vertina muzikos klausymą, muzikavimą kiti dainavimą, dar kiti muzikos raštą. Pagal tai kuriamos ištisos, nuoseklios ir gana gyvybingos sistemos. Pavyzdžiui, Z. Kodajaus sistemoje pagrindinė bendravimo su muzika forma yra dainavimas. Pagrindinis mokymo dainuoti būdas- solfedžiavimas. K. Orfas į pirmąją vietą iškelia aktyvų instrumentinį muzikavimą- grojimą

įvairiais, specialiai muzikos pamokoms pritaikytais muzikos instrumentais. Grojimas glaudžiai siejamas su dainavimu bei išraiškingais judesiais ir net vaidyba. O štai E. Žako- Dalkrozo sistema taip pat plačiai įėjo į muzikinės pedagogikos istoriją. Šioje sistemoje ypač daug dėmesio skiriama ritminiam lavinimui bei išraiškingiems judesiams: taktavimui, plojimui, beldimui, žingsniavimui, ritminiams žaidimams ir t.t. E. Žakas- Dalkrozas ritmą laikė svarbiausiu muzikos elementu, o ritmo pojūčio mokymą- svarbiausiu pradinio muzikinio lavinimo uždaviniu. Plataus atgarsio susilaukė ir kompozitoriaus D. Kabalevskio koncepcija, kuri rėmėsi muzikos klausymusi. Pagrindinis mokymo būdas- pokalbiai apie muziką, jos klausymasis, apmąstymai.

Nesunku pastebėti, kad visose išvardintose sistemose jaučiamas kurios nors vienos rūšies dominavimas- dainavimo, muzikavimo, ritmo, muzikos klausymo. O tai užkerta kelią visapusiškam asmenybės ugdymui.

Lietuvos muzikinio ugdymo sistema paremta kompleksinio mokymo koncepcija. Koncepcijoje teigiama, kad „*mokinių muzikinis auklėjimas, lavinimas ir mokymas vidurinėse bendrojo lavinimo mokyklose turi remtis ne kuria nors viena muzikinės veiklos rūšimi, o visu jų kompleksu (kompleksinio ugdymo principas)*“. Kompleksinis mokymas anot E. Balčyčio lemia tolygų visų vaikų lavinimą, visapusių jų muzikinių gabumų vystymą, įgalina išryškinti vaikų polinkius, minimaliausiomis techninėmis sąlygomis pasiekti didelės atlikimo, meninės interpretacijos ir suvokimo įvairovės.

„Pirmiausia išskirtina gražaus, meninio *dainavimo* ir prasmingo *muzikos klausymosi* bei jos *suvokimo* ugdymo reikšmė. To siekiant, svarbu lavinti vaikų muzikinę klausą, balsą, vaizduotę, atmintį, išugdyti atitinkamus muzikos girdėjimo, atlikimo ir suvokimo įgūdžius. Tam padeda solfedis, ritmika, grojimas mokykliniais muzikos instrumentais. Taigi dainavimas, muzikos klausymasis, solfedis, ritminės klausos lavinimas, grojimas ir sudaro muzikos mokymo viduriniuosiose klasėse pagrindą (pamokos grandis).“ (Balčytis, 1986). Visos grandys savaip svarbios, papildo viena kitą, savaip formuoja žinias ir įgūdžius, sudaro vieningą muzikos mokymo sistemą.

Aptarsime kiekvieną grandį ir jos reikšmę nuosekliau.

Dainavimas- pats prieinamiausias ir kasdieniam gyvenimui reikalingiausias bendravimo su muzika būdas. Dainavimas, vokalinė veikla, tiesiogiai veikia balso stygas, geriausiai formuoja muzikinę klausą, vaizduotę, atmintį, meninį muzikos suvokimą, ugdo estetinius jausmus. „Dainavimas- tokia dovana, kuriai niekas negali prilygti pasaulyje; jis išreiškia visą sielos gilumą“ (I. Turgenevas). Arba kaip byloja lietuvių liaudies patarlė „Daina dangun kopia ir žmogų su savim veda“. Pas mus labiau paplitęs dainavimas iš klausos (etninės ištakos). Nuo pat pirmųjų pamokų vaikai gali padainuoti kur kas sudėtingesnę ir meniškesnę kūrinį. Mokykla turi

siekti išmokyti ugdytinius nors elementariai, tačiau meniškai dainuoti, išmokyti atitinkamų dainų repertuarą, kad jie galėtų dalyvauti visuomeniniame gyvenime.

„*Muzikos klausymasis* moko išiklausyti į muzikos audinį, vidinio dvasinio susikaupimo, meninės visumos, apibendrinto muzikos suvokimo ugdymo pagrindas.“ (Balčytis, 2000). Muzikos klausymasis yra vienintelis būdas, kuriuo susipažįstama su kur kas sudėtingesne, įvairesne, meniškiau ir tobuliau atliekama muzika negu pačių mokinių muzikavimas. Vaikai pamokoje gali išgirsti įvairių žanrų, formų, stilių, epochų muzikos, įvairiausių kompozitorių kūrybos, atlikėjų, kolektyvų. Klausydami muzikos, mokiniai pratinasi ne tik ją suvokti, bet ir ją vertinti. Muzikos pagalba galime sąmoningai veikti atitinkamas mokinių emocijas, jas žadinti, slopinti.

Solfedis. Moko dainuoti iš natų ir visapusiškai lavina muzikinę klausą. Tai trumpiausias ir efektyviausias būdas lavinti intonacinę klausą, subtiliausiems muzikos girdėjimo, natų pažinimo ir dainavimo iš gaidų ugdyti. Solfedžiavimas taip pat aktyviai lavina balsą, moko taisyklingai dainuoti, įgalina ugdyti atlikimo meniškumą ir muzikos suvokimą.

Ritmika. Ritminės klausos, ritmo pojūčio, girdėjimo ir atlikimo įgūdžių lavinimas yra ne tik svarbi gero grojimo, dainavimo, bet ir kokybiško muzikos klausymo bei suvokimo sąlyga. Ritmo jausmo, vaizdinių kokybė turi didelės įtakos intonavimui, artikuliacijai, dikcijai, balso skambumui dainuojant iš natų. Mokėdami išiklausyti į būdingiausias ritminius darinius, sugebėdami išgirsti ir atpažinti juos, daug lengviau suprantam ir įsimenam muziką.

Grojimas atspindi žmonių poreikį muzikuoti, vaikus pratina prie instrumentinės muzikos, savo spalvingumu ir įvairove visada suteikia jiems daug gražių akimirkų. Grojimas įprasmina, meniškai „įgarsina“ daugelį muzikos rašto žinių, sujungia visas aktyvios veiklos formas į vieną aukštesnę išraiškos atžvilgiu muzikinę visumą, savaip ugdo muzikinę vaizduotę. Grojimas patrauklus dar ir tuo, kad šitoje veikloje gali dalyvauti ir silpnai dainuojantys arba dėl kokių tai priežasčių iš viso negalintys dainuoti vaikai. Ypač tai aktualu VII- VIII klasių mokiniams, kai prasideda balso mutacija.

Viduriniųjų klasių mokiniai- intelekto bei muzikinių-meninių-kūrybinių gebėjimų formavimo požiūriu dar pakankamai imlūs. Taigi, svarbu tinkamai išnaudoti šį laikotarpį. Turim kiek įmanoma užpildyti vaikų muzikinio ugdymo spragas, ypatingai tų, kurie pradiniam etape muzikos buvo mokomi nesistemiškai, neįgijo pakankamai gebėjimų, įgūdžių, žinių, kad vyresnėse klasėse turėtų, ką vystyti ir lavinti.

Muzikinio ugdymo procesas viduriniuosiose klasėse „vyksta ne tiesia linija vis tolyn, o sukasi tarytum spirale- kartkartėmis grįžtama beveik prie tų pačių problemų ar temų, tačiau vis kitu aspektu ir aukštesniu lygiu“ (Balčytis, 2000). Kaip matome, svarbią vietą užima

koncentriškumo principas. Remiantis šiuo principu viduriniąsias klases galėtume suskirstyti siauresniais koncentrais:

1) V- VI klasės, kurios sudaro lyg ir atskirą, vieningą, iš dalies užbaigtą pakopą visame muzikos mokymo viduriniuosiose klasėse etape; mokiniai susipažįsta su visais muzikos žanrais pradedant liaudies daina baigiant simfonija, įgyja muzikos klausymosi ir jos meninio suvokimo pagrindus, išmoksta intonuoti, išugdomi taisyklingo vienbalsio ir dvibalsio dainavimo pagrindai, įgyja elementarius solfedžiavimo ir muzikos rašto pagrindus, įtvirtinamos mažorinė ir minorinė dermės, pramoksta elementariai muzikuoti .

2) VII- VIII klasės sudaro kitą etapą- „nuo muzikos elementų iki stambiųjų muzikos žanrų ir formų pažinimo“. Tačiau šį kartą dėmesys koncentruojamas ne tiek į bendrą, žanrinį, kiek į vidinį muzikos kūrinį sandaros pažinimą bei gebėjimą įsiklausyti į muzikos kūrinio detales, nuosekliai sekti muzikos tėkmę, įsijausti; susiformuoja pagrindinius muzikos atlikimo ir suvokimo mokėjimus bei įgūdžius.

3) IX- X klasės. Šiame etape daugiau dėmesio skiriame istorinėms ir stilistinėms muzikos savybėms- tai aukštesnė muzikos pažinimo ir suvokimo ugdymo epocha. IX klasėje toliau plėtojamos elementarios žinios apie pasaulio muzikos raidą, mokoma pažinti ir suvokti įvairių epochų bei stilių muziką, X klasėje suteikiamos žinios apie lietuvių etninės ir profesionaliosios muzikos raidą, dabartinę lietuvių muziką, išryškinamos lietuvių muzikos vertybės pasaulinės muzikos aspektu.

Taigi, mokiniai baigę pagrindinę mokyklą, turėtų gauti, bendrą muzikinį išsilavinimą, mokėti kultūringai dainuoti kasdienio gyvenimo poreikių lygiu, turėti žinių apie pasaulio muziką ir pakankamai išmanyti savo šalies muzikinę kultūrą.

Kadangi muzikos ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje vyksta ne vienerius metus, labai svarbu „numatyti visas principines veiklos rūšis ir ugdymo pakopas vienijančias sritis, perspektyvas, galutinį rezultatą ir tuo vadovaujantis organizuoti pedagoginį procesą bei atrinkti reikiamą mokomąją medžiagą.“ (Vengrienė, 2004. P. 18.)

Vieni iš svarbiausių muzikinio ugdymo principų yra: etninių muzikos ištakų, kompleksiskumas, nuoseklumas ir sistemingumas, koncentriškumas, ugdymo kryptingumas, meniškumas, kūrybiškumas.

Vadovaujantis šiais principais, mokiniai per etninę pasaulėjautą vedami į pasaulinės kultūros ištakas, per savo tautos muzikos pažinimą į kitų šalių. Kompleksiškumo ir koncentriškumo principus jau aptarėme. Kalbėdamas apie **etninių muzikinių ištakų principą**, E. Balčytis (2000) teigia, kad žmogaus, nepajutusio liaudies dainų intonacijų ir žodžių švelnumo, nemokėjusio giliai suvokti intonacinės kalbos (o jei dar neradusio didesnio sąlyčio su kitais subtiliaisiais menais), dažniausiai ir lieka neišlavintos emocijos. O juk žmogus laimingas, ramus

ir pilnavertis jaučiasi tik tuomet, kai gerai subalansuotos abi jo psichinės veiklos pusės- loginė ir emocinė. Neatsitiktinai sakoma, kad liaudies dainos, jų intonacijos yra antroji žmonių kalba. Mūsų tautoje dominuoja emocijų ir jausmų raiškos, jų tobulinimo, gražinimo priemonė, jausmų kalba buvo „liaudies dainos, turinčios gausybę subtiliausių intonacinių niuansų, kurie prasiskverbdo į pačias giliausias žmogaus širdies gelmes, kur jau nebeprasiskverbia nei žodis nei mintis.“ (E. Balčytis, 2000. P. 13). Liaudies intonacijos tobulėjo, formavosi šimtmečiais. Į paprasčiausias formas susikoncentravo didžiausios meninės vertybės, todėl liaudies dainose atsispindi pati paprasčiausia muzikinio ugdymo pedagogika. Kuriant programas, eksperimentų metu buvo išskirtos ir susistemintos būdingiausios ir bendrojo lavinimo mokykloms prieinamiausios lietuvių liaudies dainų intonacijos. Jos nuosekliai išdėstytos ir vadovėliuose. Lietuvių liaudies dainos yra pagrindinė muzikinės klausos ir dainavimo mokymo linija visose klasėse. Jos tiesiogiai siejasi su visomis pamokos grandimis. Per savo tautos kultūrą siekiama pažinti kitų tautų muziką, autorines dainas, bei pasaulio muzikos šėdeverus.

Nuoseklumo ir sistemingumo principas. Muzikinio ugdymo medžiaga, temos pateiktos labai nuoseklia tvarka: iš koncentro į koncentrą, iš klasės į klasę vis gilėjančia ir besiplečiančia. Tačiau, kad veiktų nuoseklus ugdymo sistema, mokytojas privalo dirbti išmintingai ir nuosekliai. Turi gebėti kokybiškai vykdyti principinius kiekvienos klasės programos reikalavimus.

Norint mokyti nuosekliai, svarbu nuolatos kartoti išmoktą medžiagą, grįžti prie tų pačių elementų, tačiau vis kitu aspektu. Kaskart būtina siekti vis gilesnio ir aukštesnio muzikinio pažinimo bei suvokimo.

Ugdymo kryptingumas. Mokytojo darbas nebus sėkmingas, jeigu jis nuosekliai ir kryptingai nesilaikys tam tikrų dėsningumų, jeigu mokiniai nuosekliai nebus vedami: per savo tautos etninę muziką- į kitų šalių etninės ir pasaulinės profesionaliosios muzikos pažinimą, nuo muzikos pažinimo ir muzikinių vaizdinių formavimo ją aktyviai atliekant- į vis gilesnį įsijautimą ir visumos suvokimą jos klausantis, nuo detalaus žodinio aiškinimo, programiškumo ir vaizdumo- į vis abstraktesnį ir gilesnį, vis mažiau komentarų reikalaujantį muzikos suvokimą, nuo žemesnio- į aukštesnio lygio žinių ir įgūdžių pakopas, nuolat grįžtant prie esminių ištakų ir t.t.

Tarp svarbiausių muzikinio ugdymo principų- **meniškumas.**

„Muzikos pamoka- meno pamoka, joje turi dominuoti grožis, džiaugsmas, gėrėjimasis. Tai ypač svarbūs tiek atrenkamų kūrinių, tiek ugdymo proceso, tiek ir paties mokytojo darbo vertinimo kriterijai“ (E. Balčytis, 2000. P. 21) Labai svarbu, kad muzikos pamokos būtų meniškos, kad jose lavėtų vaiko meninis skonis. Labai svarbu, kad mokytojas pamokose kurtų menines situacijas, mokiniai kūrinius atliktų meniškai, „siekti meniškumo visur ir visada,

reiklumas meninei kokybei mokant kiekvieno elemento ir jų visumos, estetinio pasigėrėjimo kulminacijų kiekvienoje pamokoje kūrimas- pagrindiniai reikalavimai kiekvienam muzikos mokytojui“. (E. Balčytis, 2000. P. 22)

Šiuos ir daugelį kitų muzikinio ugdymo principų labai gražiai ir plačiai apbūdino E. Balčytis (2000) savo straipsnyje „Apie muzikinio ugdymo sistemą Lietuvos mokyklose“.

- ❖ Muzikinis ugdymas viduriniuosiose klasėse vienas iš sudėtingiausių, bei problematiškų muzikinio ugdymo etapų. Todėl muzikos mokymo viduriniuosiose klasėse praktikoje egzistuoja netgi visiškai priešingi požiūriai: vieni ypač vertina muzikos klausymą, muzikavimą kiti dainavimą, dar kiti muzikos raštą.
- ❖ Lietuvos muzikinio ugdymo sistema, paremta etninių muzikos ištakų, kompleksiskumas, nuoseklumas ir sistemingumas, koncentriškumas, ugdymo kryptingumas, meniškumas, kūrybiškumas principais, įgalina mokytoja dirbti atsakingai, visapusiškai, labai įvairiai, kūrybingai, kryptingai.

2. V-VII KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO ANALIZĖ

Vadovėlių turinio analizei pasirinkti V-VII klasių muzikos vadovėliai pirmiausia todėl, kad pati su jais dirbu jau devynerius metus. Šie vadovėliai pagrįsti nuoseklumo, prieinamumo, kartojimo, tęstinumo principais. V-VI klasei muzikos vadovėlius taip pat yra parašęs ir Arūnas Dikčius su bendraautoriais, vadovėliai labai spalvingi, gražūs, tačiau nėra tęstinumo. Ko ir kaip reikės mokytis septintoje klasėje? Be to ryškūs paveikslėliai traukia mokinių dėmesį ir trukdo susikaupti pamokai.

Antroji priežastis, dėl kurios buvo pasirinkti šių klasių vadovėliai ta, kad šių klasių mokiniai, kaip jau buvo minėta, intelekto bei muzikinių-meninių-kūrybinių gebėjimų formavimo požiūriu dar pakankamai imlūs. Manau, šioms klasėms turėtume skirti ypatingą dėmesį, kad vyresnėse klasėse turėtume ką vystyti ir tobulinti. O juk, realybė- tokia, kad dažnai į penktą klasę atėję mokiniai nemoka groti jokiais instrumentais, neintonuoja, nežino muzikos rašto, nemoka klausytis muzikos.

Dirbant su V- VII klasių vadovėliais, iškyla ir nemažai klausimų. Kiek vadovėlių medžiagos vidutiniškai galima ir reikia išėiti per mokslo metus, turint vieną muzikos pamoką per savaitę, kokiais principais ją pasirinkti, kad muzikinis ugdymas šiose klasėse būtų vykdomas visapusiškai? Vadovėliuose mokymo medžiagos yra kur kas daugiau, nei reikia jos išėiti kiekvienoje atskirai paimtoje klasėje. Manau svarbiausia, kad būtų išėita esminė vadovėlių medžiaga. Prie kiekvienos temos autorius pateikia po keletą įvairaus sunkumo kūrinėlių dainavimui, solfedžiavimui, kad mokytojas kūrinis galėtų pasirinkti pagal klasės lygį. Jei klasė silpnesnė, renkasi lengvesnius kūrinukus, jei stipresnė- sunkesnius kūrinis. Suteikiama didžiulė pasirinkimo laisvė, kartu galimybė neatsilikti nuo programos. Manau, ši vadovėlių turinio analizė, medžiagos atrinkimo požiūriu bus naudinga man ir kitiems mokytojams. Kiekvienos klasės vadovėlio analizė bus pradedama nuo vadovėlio tikslo, sandaros aptarimo. Vadovėlių turinys analizuojamas temomis. Temas sudaro visos grandys, tiesa, kuri nors iš grandžių gali būti vedančioji, o kitos tik padėti siekti norimo tikslo, rezultatų. Visuose vadovėliuose išlaikomas kompleksškumo principas.

Toliau aptarsiu V, VI ir VII klasių vadovėlių turinį atskirai.

2. 2. V KLASĖ

V klasės vadovėlis vadinasi „Elementarioji muzika“. Pavadinimas pasirinktas tikslingai. Vadovėlio tikslas-suteikti mokiniams elementarias muzikinio ugdymo žinias: kas kuria muziką, muzikos reikšmę, reikalingumą žmonėms, muzikos kilmę, kūrimą, atlikimą, klausymąsi ir suvokimą, elementariausias muzikos struktūras (melodiją, pritarimą), elementariausius muzikos žanrus (liaudies daina, ratelis, žaidimas, šokis, pjesė, preliudas, maršas, muzikinė pasaka), pasaulio tautų liaudies muziką, muzikos instrumentus.

V klasės muzikos vadovėliais sėkmingai galima naudotis tiek dirbant su kokybiškai baigusiais pradinį (I-IV klases) muzikos mokymo kursą, tiek su tais, kuriems muzika buvo dėstoma silpnai, nesistemiškai. Net ir kartojant pradinį klasių pagrindus, remiamasi nauja mokymo medžiaga, nauju turiniu, savita metodine sistema. Vadovėlio medžiaga puikiai pritaikyta penktokų darbo specifikai ir atitinkamoms darbo sąlygoms.

Tai ypač aktualu Lietuvoje šiuo metu, nes pradinėse klasėse muzikos pamokas daugelyje mokyklų vis dar veda ne muzikos mokytojai. Žinoma yra mokyklų, kur muzikos pamokos vedamos labai profesionaliai, sistemingai, kas sąlygoja į penktą klasę atėjusių mokinių skirtingą lygį. Todėl labai svarbu sulyginti mokinių žinias, gebėjimus, įgūdžius.

Vadovėlio struktūra. Medžiaga vadovėlyje išdėstyta temomis. Pagrindinės temos: „Pasikalbėkime apie muziką“, „Lietuvių liaudies dainos“, „Lietuvių liaudies žaidimai ir rateliai“, „Lietuvių liaudies muzikos instrumentai“, „Tempai ir dinamika“, „Pasaulio tautų liaudies dainos ir šokiai“, „Šokių muzika“, „Maršai“, „Pučiamųjų instrumentų orkestras“, „Muzikinė pasaka“.

Nesunku pastebėti, kad temos išdėstytos dėsningai sunkėjančia eiga. Pradedama nuo pokalbių apie muziką, muzikinių pagrindų kartojimo ir einama vis gilyn į pačią muziką. Aiškinamasi iš ko susideda muzika, pagiliamos vaikų žinios apie l.l. dainą, kuri vaikams yra suprantamiausia ir priimtinausia savo intonaciniais vingiais, supažindinami vaikai su l.l. rateliais ir šokiais ir tik tada instrumentais. Tarsi po truputį pripratina vaikų klausą prie instrumentinės muzikos ir tik tada supažindinama su instrumentais. Supažindinus su savo krašto muzika, pereinama prie kitų tautų liaudies muzikos. Norint pažinti kitų tautų muziką, pirmiausia reikia pažinti savo tautos muziką ir papročius. Toliau vaikai supažindinami su šokių muzika (valu, polka), maršu. Visą kursą vainikuoja muzikinė pasaka. Tačiau prieš pradedant pažindinti su šiuo gana sudėtingu muzikos žanru, vaikai susipažįsta su pučiamųjų instrumentų orkestru ir jo instrumentais. Viskas turi loginį pagrindą. Kad geriau vaikai galėtų įsiklausyti, nagrinėti muzikinę pasaką, jie turi pažinti ir atpažinti šiame kūrinyje skambančius muzikos instrumentus.

Sekant temų dėsningumą, išsiskiria dar viena temų grupė, kurioje dominuoja solfedis. Čia labai akivaizdus supažindinimo su muzikos garsais eiliškumas ir nuoseklumas. Pažintis su

muzikos garsais pradedama nuo sol- mi garsų, po to la, re, fa, do (I) ir si- do (VIII). „Tokia tvarka garsai įvedami, atsižvelgiant į mokymo proceso nuoseklumą, įgimtas žmogaus klausos savybes, vienu ar kitu gamos laipsnių reikšmę lietuvių liaudies dainose, į nacionalinius muzikinės mąstysenos dėsningumus“. (Balčytis, 1973).

Sekanti temų grupė būtų muzikinio raštingumo temos: „Muzikos raštas“, „Ketvirtinė nata ir pauzė“, „Taktas ir metras“, „Aštuntinės natos“, „Pusinė ir sveikoji nata“. Iš temų matyti, kad penktoje klasėje mokiniai pakartoja svarbiausius muzikos rašto elementus. Visos temos išdėstomos per keletą pamokų (per pirmąjį trimestrą), kad mokiniai kuo greičiau galėtų sėkmingai dalyvauti muzikinio ugdymo procese, muzikuoti, solfedžuoti...

Mokomoji medžiaga išdėstyta mėnesiais ir trimestrais. Prieš kiekvieną trimestrą keliami mokymo tikslai, aprašoma mokymo eiga, o pabaigoje pateikiamos užduotys, išmoktos medžiagos kartojimui, apibendrinimui. Tačiau daugelyje mokyklų jau dirbama pusmečiais, todėl manau, kad skirstymas į trimestrus jau ne toks aktualus. Medžiagos išdėstymas mėnesiais tikrai padeda mokytojui lengviau orientuotis (tai patvirtino ir mokytojų anketos), neatsilikti nuo programos, tačiau čia taip pat gali būti išlygų. Mokyklos pačios sprendžia, kada skirti mokinių atostogas ir atskirose mokyklose tas laikas skiriasi. Manau, mokytojas pagal aplinkybes turi ir pats nemažai spręsti, kada, ko ir kiek mokyti.

Kiekvienas mėnuo turi savo temą. „Kiekvienas mėnuo yra tam tikras muzikinio ugdymo žinių, įgūdžių ir mokėjimų formavimo kompleksas, apimantis visas muzikinės veiklos grandis, turintis savo idėją ir temas.“ (Balčytis, 2004).

Į kiekvieną temą įeina visos grandys: dainavimas, muzikos klausymasis, solfedis, ritmika, muzikavimas. Dažniausiai viena iš grandžių yra vedančioji, o kitos tik padeda jai įgyvendinti pamokos tikslus ir uždavinius.

Dominuojanti veikla, kaip ir pradinėse klasėse, kol kas išlieka, dainavimas, muzikavimas, remiantis lietuvių liaudies dainomis, etninės muzikos ištakomis.

Kalbant apie muziką, neužmiršamos ir tradicinės, kalendorinės šventės. Tai ir Vėlinės, Kalėdos, Užgavėnės, Mamyčių, Joninių šventės. Taip pat svarbios mūsų valstybei dienos: Sausio 13- oji, Vasario 16- oji, Kovo 11- oji.

Vadovėlio gale yra muzikos žodynelis, paaiškinimai mokytojui ir nurodyta kur mokytojui ir vaikai galėtų pasiskaityti apie muziką. Skyrelis pavadintas „Skaitykite apie muziką“.

Toliau kiekvieną vadovėlio temą aptarsiu detaliau.

Detalesnė turinio analizė. I tema: Pasikalbėkime apie muziką. Šiai temai nagrinėti skiriamos pirmosios pamokos. Šių pamokų pagrindinis tikslas- supažindinti mokinius su muzika, išsiaiškinti, kas yra muzika, kam ji reikalinga, iš ko ji susideda, kodėl reikia jos mokytis, kas ją kuria, kas atlieka... Visa tai aiškinama, remiantis muzika: M. K. Čiurlionio „Preliudu a-moll“ ,

lietuvių liaudies daina „Dainų dainelė“. Šiose pamokose vyraujančios grandys: dainavimas ir muzikos klausymasis.

Muzikos klausymasis. Prieš pradėdant klausytis M. K. Čiurlionio preliudo, mokiniams išaiškinama, kaip klausytis muzikos, kas yra melodija, pritarimas. Tik tuomet mokiniai supažindinami su kompozitoriumi ir siūloma pasiklausyti jo preliudo. Preliudas pateiktas simboliškai- jisai tarsi įvadas į „grynąją“ muziką. Preliudas- ryškiai nacionalinis, grynosios muzikos pavyzdys, turi aiškią sandarą. Mokiniams nesunkiai suprantamas. Jisai padės mokiniams sudaryti bendrą vaizdą apie muziką.

Dainavimas. „Dainų dainelė“- melodijos pavyzdys, ją autorius siūlo labai gerai išmokti, padaryti klasės pagrindine daina- himnu. Tiek preliudas, tiek ir „Dainų dainelė“ turėtų vaikams tapti savotiškais lietuviškos muzikos simboliais, jais remdamasis autorius akcentuoja lietuviškų melodijų supratimą, ugdo meilę savam kraštui, gamtai. Kalbant apie dainas, kūrinio atlikimą, pamokoje pasitarnaus ir kitos grandys.

Intonacinės klausos lavinimas. Garsaeilio dainavimas aukštyn ir žemyn. Sol- mi garsų mokymas. Šiuos garsus mokoma intonuoti iš klausos pagal rankų ženklus, iš kopėtelių, su šiais garsais siūloma improvizuoti vaikiškas daineles, skaičiuotes, žaidimus, lopšines. Pavyzdžiui: „Virė virė košė“, „Vaikai vaikai vanagai“, „A-a, sūnaitėli“ ir kt. Intonacijas pradžioje siūloma įtvirtinti iš klausos, tik paskui pereiti prie muzikinio rašto- šių garsų užrašymo penklinėje.

Ritminės klausos lavinimas ir muzikos raštas. Pakartojamos ketvirtinės, aštuntinės natos ir pauzės, atliekami įvairūs ritmo pratimai su jomis, ritminiai žaidimai. Kalbama, kodėl mokomės natų, sekama pasaka apie gamą, papasakojama tikroji istorija apie gamos garsų atsiradimą. Pakartojama, kas yra taktas, metras.

Muzikavimas. Improvizuojamas traukinys. Garsaeilio grojimas dūdele, metalofonu, klavišiniu instrumentu, priklausomai nuo turimų muzikos instrumentų. Improvizuojama ritminiais instrumentais

Dainelėms siūloma pritari ritminiais instrumentais. Šios dainelės ne tik dainuojamos ar grojamos, pateikti klausimai, verčia vaikus atidžiau įsiklausyti, įsiziūrėti į dainelių melodijas ir pastebėti jų skirtumus. Taip pat šias daineles siūloma atlikti ir iš natų. Tai svarbus dainavimo iš klausos ir iš natų tarpinis etapas. Melodijai atkurti iš natų (tikrąja solfedžio prasme) skirta dainelė „Kas ten teka“ ir kt. Sol, mi garsams įtvirtinti siūlomas melodinis diktantas iš klausos. Taigi, visos grandys labai glaudžiai tarpusavyje susijusios.

II tema. Garsas la. Garso *la* ir jo intonacijų mokymas. Šio garso mokoma tokia pat tvarka, kaip ir garsų *sol- mi*: įvairiais būdais įtvirtina dainelę- modelį „A- a, pupa“ iš klausos, tik

po to dainuojama ir solfedžiuojama iš natų. Mokiniamis paaiškinama, kada vartotinos sąvokos: nata, gaidos, garsas.

Vedančioji pamokos grandis- solfedis. Likusios grandys padeda įtvirtinti šios pamokos intonacijas su garsu *la*.

Intonacinės klausos lavinimas. Garso *la* ir jo intonacijų mokymas. Dainelės „A- a, pupa“ solfedžiavimas iš klausos, palei rankų ženklus, gaidų. Jei klasė stipri, tai autorius siūlo šią dainelę pasolfedžiuoti trim balsais.

Dainavimas ir muzikavimas. Siūloma padainuoti dainelių su *la* garsu. Jei klasė silpnesnė, puikiai tiks dainelės: „Kėku kėku“ arba „Močiute širdele“, su stipresne klase galima dainuoti dvibalsę sutartinę „Bit Bitele“ arba dainelę „Din din“. Taip pat siūloma padainuoti dainelę apie lietų L. Vilkončiaus „Šaltas lietus“, kuri puikiai atitinka spalio mėnesio nuotaikas, kai oras gana lietingas. Dainelių pavyzdžių autorius pateikia gana daug, tad, manau, mokytojams nesunku pasirinkti, kurios labiausiai tinka jų klasei. Dainelėms siūloma pritari ir įvairiais ritminiais instrumentais, net pateikiami pritarimo variantai.

Ritminės klausos lavinimas. Prieš mokantis kokį ritminį pritarimą, pravartu pasikartoti ritminius darinius, juos svarbu atlikti labai ritmiškai.

Panašiai įtvirtinamas ir garsas *re*. Todėl apie jį plačiau neberašysiu. Tik čia labai svarbu, kad mokytojas suvoktų, jog nereikia mokinti visų dainelių iš eilės, kad jis gali rinktis, kokias ir kokio sunkumo dainelės labiausiai tinka jo klasei. Tiesa, pastarosiose temose muzikos klausymo grandies gali ir nebūti, bet tai priklauso nuo mokytojo ir jo turimų mokymo priemonių.

III tema. Lietuvių liaudies dainos. Žinių apie liaudies dainas mokiniai turi sukaupti daug (daug jų dainavo darželyje, pradinėse klasėse). Tad šios pamokos bus skiriamos tų žinių apibendrinimui. Autorius siūlo išsiaiškinti lietuvių liaudies dainų reikšmę, plačiau kalbama apie tai, kada buvo dainuojama, kokios yra liaudies dainų rūšys, ugdoma meilė liaudies dainoms.

Muzikos klausymasis. Klausomasi liaudies dainininkų Petro Zalansko, Veronikos Povilionienės, įvairių folklorinių ansamblių atliekamų lietuvių liaudies dainų. Miesteliuose ar kaimuose, kur dar gyvos liaudies dainų dainavimo tradicijos, kur dar yra liaudies dainininkų, manau, puiku būtų juos pasikviesti į pamoką. Ugdoma pagarba liaudies dainoms ir liaudies dainininkams, mokiniai skatinami dainuoti liaudies dainas ir kuo daugiau jų mokėti. Dainininkę B. Grincevičiūtę mokiniai turi išiminti kaip vieną žymiausių lietuvių liaudies dainų propaguotojų.

Klausantis vienbalsių, dvibalsių ir daugiabalsių dainų, reikia pradėti skirti, kaip skamba vienas, du, trys garsai. Sąskambius ir akordus padedame mokiniams įtvirtinti per solfedžio grandį, muzikavimą, per ritminius diktantus iš klausos (mokiniai turi išgirsti, kiek garsų skamba). Išsiaiškinamos sąskambio, akordo sąvokos.

D a i n a v i m a s . Pasimokyti lietuvių liaudies dainų.

Šiai temai reikėtų paskirti mažiausiai dvi pamokas. Šiose pamokose vedančiosios grandys: muzikos klausymasis ir dainavimas.

IV tema. Lietuvių liaudies žaidimai, rateliai ir šokiai. Nuo vokalinės muzikos pereinama prie instrumentinės. Kodėl? Vokalinė muzika yra pati prieinamiausia, vaikams labiausiai suprantamas žanras, juk, net pažvelgus atgal į istoriją- pirmiausia atsirado vokalinė muzika tik vėliau instrumentinė. Šiose temose kalbama apie liaudies šokio reikšmę, populiarumą, nacionalines jų muzikos ir judesio savybes. Vadovėlyje pateikta daug įvairių liaudies, šokių, ratelių pavyzdžių kartu su aprašymais. Su šokių muzika mokiniai supažindinami taip pat per visas grandis. Tik šios temos pagrindinė grandis- muzikos klausymasis.

M u z i k o s k l a u s y m a s i s . Prieš klausantis konkrečių liaudies šokių, aptariama, kada ir kaip tie šokiai būdavo šokami. Atkreipiamas dėmesys į šokių muzikos struktūrą, mokoma nustatyti, kiek kuris šokis turi panašių ir skirtingų dalių. Aptardami dalis, galime aptarti ir kaip skiriasi jų nuotaika, tempas, dinamika. Vieną kitą šokių mokiniai galėtų išmokti ir patys pašokti. Nagrinėjant šią temą, nesunku išvelgti dėsningumą. Pažintį su lietuvių liaudies rateliais ir šokiais autorius pradeda nuo ratelių. Pavyzdžiai pateikiami vis sudėtingėjančia eilės tvarka: rateliai, žaidimai, šokiai. Autorius mokinius po truputį įveda į instrumentinę muziką ir instrumentų pasaulį. Juk sekanti tema bus lietuvių liaudies instrumentai.

Mokiniai klausosi lietuvių liaudies ratelių, žaidimų, šokių.

D a i n a v i m a s . Žaidimai ir rateliai vadovėlyje pateikti su žodžiais, puikiai tinka dainavimui. „Tu girele Lietuvos“ tiks dvibalsio dainavimo ugdymui.

I n t o n a c i n ė s k l a u s o s l a v i n i m a s i r m u z i k a v i m a s . Daugelio ratelių ir žaidimų melodijos labai paprastos, jos tiks solfedžiavimui ir muzikavimui. Čia mokytojas nesunkiai išsirinks reikiamo lygio kūrinuką,- pasirinkimas gausus. Įvedamas ir naujas garsas *fa*. Turime nuoseklią garsų seką: *re- mi- fa- sol*. Šie garsai sudaro daugelio mažorinių ir minorinių lietuvių liaudies dainų pagrindą.

R i t m i n ė s k l a u s o s l a v i n i m a s . Greta šokių mokiniai supažindinami ir su pusine bei sveikąja nata. Siūloma greta plojimo ir beldimo, kad būtų vaizdžiau, jas atlikti ir dainuojant. Taip pat mokiniai supažindinami ir su pusine, bei sveikąją pauze. Dainelėms siūlomi įvairūs pritarimai.

Pastebimas labai glaudus ryšys tarp pamokos grandžių. Neatsiejamai susijęs muzikos rašto pažinimas, ritmas, solfedis, dainavimas, grojimas, muzikos klausymasis.

Ši tema apima labai daug medžiagos, taigi jai reikėtų skirti 4- 5 pamokas.

V tema. Lietuvių liaudies muzikos instrumentais. Tęsiama pažinti su lietuvių liaudies muzika. Mokiniai supažindinami su labiausiai paplitusiais lietuvių liaudies instrumentais, mokosi pažinti jų tembras iš įrašo. Dar geriau jei mokytojas turi galimybę, šiuos instrumentus mokiniams parodyti ir pademonstruoti, kaip jie skamba. Supažindindamas su muzikos instrumentais, autorius pateikia šių instrumentų nuotraukas, o paprastesnius siūlo pasidaryti net patiems (skudučius, birbynes). Su tema apie „Lietuvių liaudies muzikos instrumentus“ įvedamas naujas muzikavimo būdas- skudučiavimas. Skudučiai pasirinkti neatsitiktinai, juk jie „būdingiausias, ryškiausias ir prieinamiausias lietuvių liaudies muzikos instrumentas, be galo naudingas mokinių muzikavimui, ypač ritminės, harmoninės, polifoninės klausos, orkestrinio mąstymo lavinimui“ (Balčytis, 1982). Ne veltui nuo jų ir pradedamas liaudies instrumentų pažinimas.

Muzikos klausymasis. Mokiniai klausosi skudučiais atliekamų kūrinių.

Muzikavimas ir ritminės klausos lavinimas. Improvizavimas skudučiais iš klausos. Lietuvių liaudies žaidimą „Jurgeli meistrelis“ siūloma išmokti groti dūdelėmis, metalofonais ir galiausiai skudučiais. Įvedamas naujas muzikinis terminas- staccato.

Intonacinės klausos lavinimas. Solfedžiuoja „Jurgeli meistrelis“, įvedamas naujas garsas *do* (apatinis). Šio garso mokoma taip pat nuosekliai kaip ir kitų garsų.

Šiose pamokose mokiniai supažindinami su tempais bei dinamika ir su interpretacija. Šių terminų įsiminimą palengvina dainelė A. Salinen „Italija“, sukurta vien tik iš muzikos tempų ir dinamikos terminų. Mokiniams siūloma kartu su mokytoju išsiaiškinti visų terminų prasmę ir tiksliai vykdyti. Ši pažintis paskatins mokinius kūrybiškai taikyti dinamiką ir tempus.

Dainavimas. A. Salinen daina „Italija“. „Jurgeli meistrelis“, „Ėsk, karvute“. Pastaroji pasirinkta neatsitiktinai. Prie jos bus grįžta šeštoje klasėje, kai bus nagrinėjama piemenėlių muzika. Be to ši daina- archajinė, viena iš svarbiausių. Taigi laikomasi kartojimo principo. Dainavimo grandyje įvedamas dvibalsumas. Mokiniai skatinami dainuoti dviem balsais. Čia mokytojas daineles gali taip pat rinktis savo nuožiūra.

VI tema. Garsai si ir do². Garsų si-do ir jų intonacijų mokymas. Tai paskutiniai garsaeilio garsai. Su jais įtvirtiname ir Do mažorinę gamą. Įvedami terminai: oktava, tonas, pustonis. Šiuos garsus mokiniai turi išmokti padainuoti iš klausos, vėliau šiuos garsus išmoksta užrašyti penklinėje. Vėl grįžtama prie Do mažorinės gamos. Siūloma išmokyti vaikus dainuoti gamą, nuolat kartojant garsą do. Siekiant įtvirtinti Do mažorinę gamą, bei si ir do garsų intonacijas, kaip ir mokantis kitų garsų, solfedžiuojamos, dainuojamos, grojamos lietuvių liaudies dainos, improvizuojama ir ne tik. Mokiniams siūloma pasolfedžiuoti iš gaidų čekų liaudies melodiją „Dūdelė“.

VII tema. Kitų tautų liaudies dainos ir šokiai. Ši tema glaudžiai siejama su iki šiol nagrinėta lietuvių liaudies muzika. Su šia tema siekiama pagilinti, apibendrinti vaikų žinias ir patirtį apie kitų tautų liaudies dainas ir šokius. Pažintis pradedama nuo pačių artimiausių kaimynų: latvių ir estų. Palyginamos lietuviškos kanklės su panašiais latvių, estų, suomių instrumentais. Šių instrumentų net pavadinimai panašūs. Kiekvieno krašto pristatymui autorius parenka labai charakteringas, būtent tam kraštui būdingų ypatybių turinčias dainas, kurias mokiniai gali mokytis dainuoti. Klausomasi šių kraštų muzikinių įrašų. Šios temos pamokose, visose veiklos formose (klausymosi, dainavimo, solfedžiavimo, muzikavimo) remiasi pokalbiu apie įvairių tautų muziką.

Muzikos klausymasis. Klausomasi pasaulio tautų liaudies muzikos pavyzdžių.

Dainavimas. Dainuojamos pasaulio tautų liaudies dainos.

Intonacinės klausos lavinimas Kartojama Do mažorinė gama. Galima pasolfedžiuoti keletą lengvesnių kitų tautų liaudies dainelių. Pavyzdžiui: rusų liaudies dainelę „Kai išėjo mergužėlės“, prancūzų liaudies dainelę „Piemenėlis“ ir t.t.

Muzikavimas ir ritminės klausos lavinimas. Dainelėms pritarti ritminiais instrumentais, paimprovizuoti kitų tautų liaudies muzikos pavyzdžiais. Išmokti atlikti kai kurioms tautoms būdingus ritminius darinius.

Nors su šia tema baigiama nagrinėti liaudies muzika, tačiau lietuvių ir įvairių tautų liaudies muzika ir toliau sudaro solfedžio ir dainavimo mokymo pagrindą.

VIII tema. Šokių muzika. Mokiniai supažindinami su populiariausiais buitiniiais šokiais, šokamais įvairiuose pasilinksminimuose, jaunimo vakaruose. Armonika grojamas valsas primena mokiniams senuosius laikus, kai kaimo pasilinksminimuose paprastai grodavo vienas muzikantas. A. Bražinsko „Vasiliausko polką“ griežia kaimo kapela. Tai jau šiuolaikinis liaudiškas orkestras. Paaiškinama, kad estradiniai orkestrai, kaip ir modernieji šokiai, būdavo būdingesni miestams.

Muzikos klausymasis. Klausosi A. Bražinsko „Vasiliausko polkos“ ir M. Vaitkevičiaus „Lietuviško letkio“

Ritminės klausos lavinimas. Mokiniai mokomi ritmų, būdingų valsui, polkai, letkiui.

Muzikavimas. Valsas „Siūlai“ ir „Polkutė“. Mokytojas ar vaikai gali pasirinkti kurį mokysis groti skudučiais. O jei labai gerai sekasi, gali ir abu išmokti.

Intonacinės klausos lavinimas. Pažintis su Do mažorinės gamos trigarsiu.

Dainavimas. Dainuojamos dainelės su Do mažorinės gamos trigarsiais. Toliau ugdomas dvibalsis dainavimas. Galima su vaikais išmokti L. Abariaus ir R. Skučaitės dainelę „Rožė su sparniukais“.

IX tema. Maršai. Su šia tema nuo liaudies ir liaudiško pobūdžio muzikos pereinama prie profesionaliosios muzikos. Maršo žanras mokiniams labai gerai žinomas, tad šią temą autorius siūlo tik sukongretinti, pagilinti ir apibendrinti. Vadovėlyje minimos trys pagrindinės maršo rūšys: žygio, iškilmingi, gedulingi. Kitose pamokose, tęsiant pokalbį apie maršus, pagrindinis dėmesys kreipiamas į pučiamųjų orkestrą. Šios pamokos tikslas bus išmokyti mokinius girdėti pučiamųjų orkestro skambesį, supažindinti mokinius su orkestro instrumentų grupėmis. Vadovėlyje pateikta instrumentų iliustracija.

Muzikos klausymasis. Siūloma pasiklausyti B. Dvariono „Gimtinės laukais“, D. Verdžio maršo iš operos „Aida“, F. Šopeno maršo iš Sonatos fortepijonui b-moll.

Dainavimas. Mokiniai mokosi dainuoti lietuvių liaudies dainą „Augo kieme klevelis“. Tęsiamas dvibalsio dainavimo ugdymas.

Muzikavimas. Mokiniai skudučiuoja „Maršą“.

Intonacinės klausos lavinimas. Do mažorinės gamos ir jos intonacijų įtvirtinimas.

Ritmika. Įvairių ritminių darinių atlikimas maršo tempu.

Šios temos pagrindinė grandis- muzikos klausymasis. Pažintis su instrumentais labai pasitarnaus, kalbant apie muzikinę pasaką.

X tema. Muzikinė pasaka. Mokiniai supažindinami su nauju muzikos žanru- muzikine pasaka. Siūloma pasiklausyti S. Prokofjevo muzikinės pasakos „Petriukas ir vilkas“. Ši pasaka- vienas geriausių šio žanro kūrinių pasaulinėje muzikos literatūroje. Kompozitorius sukūrė ne tik muziką, bet ir tekstą. „Pasakoje kiekvienas veikėjas turi būdingą leittemą ir leitinstrumentą. Joje labai išraiškingai plėtojama ir vystoma muzika. Pasakos įvykiai vaizdžiai atsispindi muzikoje ir tampa lyg ir „muzikiniais įvykiais“ “. (Balčytis, 1973) Į visa tai autorius siūlo atkreipti pagrindinį dėmesį. Klausantis šios pasakos, vaikams bus išaiškinta temos sąvoka, muzikos plėtojimas, ką muzika išreiškia ir ką ji gali pavaizduoti ar pamėgdžioti. Su skudučiais siūloma pagroti sutartinę „Ridikas“ arba „Škič, kate“. Šios temos pagrindinė grandis- muzikos klausymasis. Taip pat primenama, kad liepos 6-oji yra Lietuvos valstybės- Mindaugo karūnavimo- diena.

Likusios gegužės pamokos skirtos išeito kurso kartojimui, išmuktų dainelių ir kūrinių prisiminimui.

2. 3. VI klasė

VI klasės vadovėlis vadinasi „Programinė muzika“. Šio kurso pagrindinis tikslas- išsiaiškinti, kokia yra **programinė** ir **neprograminė** muzika, išmokyti mokinius jas atskirti. Ir tai

turėtume turėti galvoje, nagrinėdami vadovėlio temas, ir nuolat mokiniams pabrėžti, priminti, kokios muzikos klausosi: programinės ar neprograminės.

Programinė muzika pasirinkta neatsitiktinai. „VI klasės mokiniai dar nesugeba giliai susikaupti, nesugeba mąstyti garsiniais vaizdiniais, taigi šiame etape labai svarbūs konkretūs palyginimai, regimoji vaizduotė, muzika siejama su artimais jiems išgyvenimais, įvykiais, vaizdais“ (Balčytis, 1982. P. 82).

Kitas vadovėlio tikslas būtų suteikti mokiniams pirmąsias žinias apie siuitą, operą, baletą, simfoniją; ugdyti bendrą supratimą apie kino ir teatro muziką; muzikinės temos supratimą ir jos plėtojimą simfoninėje muzikoje, operoje, baletė.

Vadovėlio struktūra: Medžiaga vadovėlyje išdėstyta temomis. Pagrindinės temos: „Programinė muzika“, „Muzika apie piemenukus“, „Siuita“, „Opera“, „Minorinė dermė“, „Re minorinė gama“, „Baletas“, „Fa mažorinė tonacija“, „Simfonija“.

Čia, kaip ir penktos klasės vadovėlyje, aiškiai išsiskiria muzikos klausymosi ir solfedžio temos.

Muzikos klausymosi temos: „Programinė muzika“, „Muzika apie piemenukus“, „Siuita“, „Opera“, „Baletas“, „Simfonija“.

Kaip matome, temos išdėstytos nuoseklia, sudėtingėjančia tvarka. Pirmiausia išsiaiškinama, kokią muziką vadiname programine (tai juk pagrindinis šio vadovėlio tikslas), kad vaikams būtų aiškiau, remiamasi muzika apie piemenukus. Pamažu temos sudėtingėja, nuo pjesės pereinama prie siuitos. O siuita, kaip žinome, susideda iš kelių panašios tematikos pjesių, atliekamų tuo pačiu instrumentu. Sekančios temos: opera, baletas. Tai- jau sudėtingi sceniniai kūriniai. Opera pateikiama pirmiau, nes jiniai mokiniams lengviau suvokiam, ją atlieka solistai, choras, orkestras, o štai baletas sceninis muzikinis- draminis kūrinys, kurio turinys perteikiamas muzika, šokiu, išraiškingais judesiais, mimika. Baletu klausymą šiek tiek apsunkina, kad nelabai yra sąlygų pamatyti jį gyvai arba iš video įrašų, jo mokykloje tik klausomasi. Tad kiekvieną temą ar epizodą būtina aptarti, kaip ir muzika perteikiamas emocijas, nuotaikas. Ir pagaliau visą šių metų kursą vainikuoja simfonija. Su šia tema baigiama pažintis su pagrindiniais muzikos žanrais.

Solfedžio temos: „Minorinė dermė“, „Re minorinė gama“, „Fa mažorinė tonacija“. Kadangi daugelis lietuvių liaudies dainų yra minorinės, mokiniai supažindinami su minorine derme, mokomi skirti minorinę ir mažorinę dermes. Taip pat supažindinami su Fa mažorine tonacija, nes šioje tonacijoje mokiniams patogiausia dainuoti ir solfedžiuoti dvibalses liaudies dainas.

Muzikinio raštingumo ir ritmikos temos: „Aštuntinė pauzė“, „Aštuntinė pauzė stipriosiose taktų dalyse“, „Ketvirtinė su tašku ir aštuntinė“.

Vadovėlio gale pateiktas dainynėlis, muzikos terminų žodynėlis ir rekomenduojama literatūra apie muziką.

Mokomoji medžiaga išdėstyta mėnesiais ir trimestrais (kaip ir 5 klasės vadovėlyje). Prieš kiekvieną trimestrą keliami mokymo tikslai, aprašoma mokymo eiga, o gale pateikiamos užduotys, išmoktos medžiagos kartojimui, apibendrinimui.

VI klasės muzikos vadovėlis, kaip ir penktos, išlaiko kompleksiško principą. O jeigu ir nėra kurioje nors temoje, pvz., muzikos klausymosi, grojimo ar kitokių užduočių, tai nereiškia, kad to nėra, visais atvejais tęsiamas ankstesnių temų medžiagos mokymas (kūrinių tolimesnis klausymasis, pjesių tolimesnis mokymas groti ir t.t.).

Tačiau čia norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad, jei mokiniai iki VI klasės nesolfedžiavo, gal ir nebereikia pradėti. Nes solfedžiavimas, ypač iš natų labai apsunkintų tiek mokytojo, tiek mokinių darbą pamokoje, o gerų rezultatų kažin ar išeitų pasiekti. Tiesa, solfedžiavimo pagal rankų ženklus, nemanau, kad reiktų atsisakyti. Šis solfedžiavimo būdas gana patogus ir mokiniai gana greitai jį perpranta. Be to tyrimai parodė, kad šiuo būdu mokytojai išties dažniausiai naudojami.

Kaip ir penktos klasės vadovėliuose neužmiršamos ir tradicinės, kalendorinės šventės. Tai- Vėlinės, Kalėdos, Užgavėnės, Mamyčių šventės. Taip pat svarbios mūsų valstybei dienos: Sausio 13- oji, Vasario 16- oji, Kovo 11- oji.

Toliau kiekvieną vadovėlio temą aptarsiu detaliau.

Detalesnė turinio analizė. Pirmosios pamokos skirtos V klasės kurso kartojimui. Siūloma pakartoti labiausiai patikusias dainas, išmoktas iš vadovėlio, prisiminti klausytus kūrinius: M. K. Čiurlionio preliudą a-moll, B. Dvariono maršą „Gimtinių laukais“, D. Verdžio maršą iš operos „Aida“. S. Prokofjevo muzikinę pasaką „Petriukas ir vilkas“. Taip pat siūloma prisiminti ir pakartoti muzikos raštą ir teoriją (Do mažorinę gamą, ketvirtines ir aštuntines natas, ketvirtinę pauzę, ritminius darinius dviejų ir trijų ketvirtinių metre). Prisimenami muzikos instrumentai. J. Naujalio „Jaunimo giesmės“ mokymasis. Ši daina tarsi VI klasės himnas.

I tema: „Programinė muzika“, „Muzika apie piemenukus“. Pastaroji tema bus gvildinama 4 pamokas. Kadangi šioje temoje medžiagos gausu, išskirstysiu ją siauresnėmis potemėmis:

1. Aštuntinės pauzės. Šios temos svarbiausia grandis- ritmo mokymas. Kaip jau rašėme, visos temos yra kompleksinės. Taigi į šią temą dar įeina kūriniai skirti muzikos klausimuisi, dainavimui, solfedžiavimui, muzikavimui. Labai svarbu, kad visos grandys padėtų siekti vieno tikslo, tarpusavyje būtų glaudžiai susijusios. O svarbiausia- neužmiršti, kad ir ką mokytojas su mokiniais darytų, tai turi daryti meniškai, nuosekliai.

Šios temos pagrindinis tikslas- išmokyti atlikti aštuntines pauzes, girdėti jas kūrinuose, suprasti jų meninę reikšmę; aštuntines pauzes įprasminti įvairiomis muzikos atlikimo ir klausymo formomis; supažindinti su B. Dvariono pjeze „Piemenukai“; išsiaiškinti, kas yra programinė muzika.

Ritminės klausos lavinimas: „Aštuntinė pauzė“- mokiniai supažindinami su aštuntinėmis pauzėmis, išmoksta jas atlikti, išgirsti kūrinuose, suprasti jų meninę reikšmę.

Muzikos klausymasis. B. Dvarionas „Piemenukai“. Šio kūrinėlio tikslas- įtvirtinti aštuntinių pauzių suvokimą, susipažinti su šia pjeze. Išsiaiškinti, kas yra programinė muzika.

Dainavimas. Lietuvių liaudies žaidimas „Audėjėlė“. Ši dainelė taip pat parinkta aštuntinių pauzių įtvirtinimui. „Ėd, ralio“- kaip piemenukų sukurtos dainos pavyzdys.

Intonacinės klausos lavinimui (solfedžiui) atskirų kūrinių nėra, tačiau galima solfedžiuoti lietuvių liaudies žaidimas „Audėjėlė“, toliau ugdyti solfedžiavimo įgūdžius (iš kopėtėlių, penklinės, pagal rankų ženklus).

Muzikavimas: I. Petrošiaus „Skudutininkų pasisveikinimas“ (kaip pasisveikinimas pamokos pradžioje ir pabaigoje), B. Dvariono „Piemenukai“ (pradžioje)- aštuntinėms pauzėms įtvirtinti, įprasminti bei palengvinti pjesės muzikos įsiminimą.

2. Lietuvių liaudies dainos „Ėsk, karvute“ mokymas. Šios temos svarbiausios grandys- solfedžiavimas ir dainavimas.

Šios pamokos pagrindiniai tikslai- įtvirtinti aštuntines pauzes; išmokyti lietuvių liaudies dainą „Ėsk karvute“; mokyti suvokti sudėtingesnę instrumentinę muziką.

Dainavimui parinkta dainelė „Ėsk, karvute“. Šios dainelės melodiją kompozitorius J. Juzeliūnas panaudojo savo Antrojoje simfonijoje ir ją išmokę mokiniai lengviau įsimins Antrąją simfoniją.

Intonacinės klausos lavinimui (solfedžiui) atskirų kūrinių taip pat nėra, tačiau siekiant palengvinti „Ėd, ralio“ dainelės įsiminimą, galima pasolfedžiuoti, šios dainelės melodiją solfedžiuoti šios dainelės intonacijomis iš kopėtėlių, penklinės, pagal rankų ženklus.

Muzikos klausymasis. J. Gruodžio „Ėsk, karvute“ ir J. Juzeliūno Antrosios simfonijos II dalies ištraukų klausymasis. Tikslas – pasiklausyti muzikos, išsiaiškinti, kaip šią melodiją kompozitorius pavartojo savo kūryboje.

Ritminės klausos lavinimas: aštuntinių pauzių pakartojimas ir įtvirtinimas per įvairias ritmo pratybas (iš klausos, ritminių lentelių)

Muzikavimas: I. Petrošiaus „Skudutininkų pasisveikinimo“ ir B. Dvariono „Piemenukai“ kartojimas. Dainą „Ėsk, karvute“ galima pasimokyti groti dūdelėmis, melodija nėra labai sudėtinga be to tai pajvairintų dainelės atlikimą.

3. Muzika apie piemenukus. Visuose kūrinuose dominuoja muzika apie piemenukus. Pokalbiai apie piemenukų gyvenimą senovėje, jų vargus ir džiaugsmus, melodijų ir muzikos apie juos analizavimas turi ir didelės auklėjamosios naudos, papildo mokinių supratimą apie sunkų vaikų gyvenimą praeityje, ugdo meilę darbui, gamtai, neapykantą išnaudojimui, padeda suprasti liaudies muzikos reikšmę.

Šios pamokos svarbiausia grandis- muzikos klausymasis.

Svarbiausias pamokos tikslas- mokyti suvokti programinę muziką.

Muzikos klausymasis. H. Berliozo „Fantastinės simfonijos“ II dalies ištraukos, K. Debiusi „Mažas piemenukas“ fragmento klausymasis. Šių kūrinių ir praeitą pamoką klausytos J. Juzeliūno antrosios simfonijos II dalies ištraukos palyginimas. Mokiniai mokomi atlikti kūrinių lyginamąją analizę, išgirsti kūrinių panašumus ir skirtumus, nuotaikų kaitą, skirti instrumentų tembrus ir juos pažinti.

Kiekvieną temą ir potemę lydi klausimai padedantys mokiniams įsigilinti į klausomo kūrinio nuotaikas, pajusti nuotaikų kaitą, išgirsti ir atpažinti skambančius instrumentus (pateikiami instrumentų paveikslukai), ugdomas estetinis muzikos suvokimas.

Kalbant apie šiuos kūrinius svarbu nuolatos vaikams priminti, kad tai programinės muzikos pavyzdžiai.

Prie muzikos klausymosi norėčiau pridurti, kad mano manymu šioje pamokoje muzikos klausymuisi skirtų kūrinių per daug. Čia manau mokytojas iš tiesu turėtų gerai pagalvoti, kurį kūrinių duoti mokiniams pasiklausyti (vieną iš dviejų), nebent labai stipri klasė. Nes šioje pamokoje medžiagos labai daug. Iš klausyti trijų kūrinių ištraukas- gana sudėtinga užduotis tokio amžiaus vaikams. Mokiniai trokšta veiklos (muzikuoti, dainuoti, judėti...)

Dainavimas. Dainos „Ėsk karvute“ kartojimas. Naujos dainos- A. Bražinsko „Prie mokyklos“ mokymasis. Dvibalsio dainavimo ugdymas

Intonacinės klausos lavinimas. „Ėd, raliu“ dainelės solfedžiavimas, bei solfedžiavimas šios dainelės intonacijomis įvairiais būdais.

Muzikavimas: Griaustinio ir piemenukų scenos improvizavimas. Improvizacija ugdo vaikų kūrybinę fantaziją, pagilina muzikinio turinio ir išraiškos priemonių ryšio supratimą.

Šioje pamokoje kaip ir ankstesnėse pamokos grandys puikiai papildo viena kitą. Muzikos klausymosi suvokimą pagilina dainavimas, solfedžiavimas, muzikavimas, ritmas.

4. Piemenukų dainos. Aštuntinės pauzės stipriosiose taktų dalyse. Tai tarsi visos bendros temos apie piemenukus apibendrinimas.

Šios pamokos svarbiausios grandys- solfedžiavimas ir ritmika.

Pamokos tikslas- mokyti solfedžuoti vienu ir dviem balsais, išmokti naujų dainelių apie piemenukus, susipažinti su aštuntine pauze stipriosiose taktų dalyse.

Intonacinės klausos lavinimas. Piemenėlių dainų solfedžiavimas vienu ir dviem balsais. Neužmiršti, kad, jei klasė silpnesnė, užteks, kad mokiniai išmoks kurią tai vieną vienbalsę dainelę pasolfedžiuoti (pvz. „Šiū namo, tprū namo“), o jei stipresnė, gali ir visas daineles, arba vieną sudėtingesnę („Ganiau karves ant kalnelio“). Svarbu tinkamai įvertinti mokinių pajėgumą. Toliau ugdome solfedžiavimo įgūdžius (iš kopėtelių, penklinės, pagal rankų ženklus).

Dainavimas. Piemenėlių dainų mokymas vienu ir dviem balsais. Čia vėl sutinkame nuoseklumo, sistemingumo principus. Mokomės lietuvių liaudies dainų apie piemenukus, paskui siūloma padainuoti ir prancūzų liaudies dainą apie piemenukus. Einama nuo savo krašto etninių ištakų prie kitų kraštų. Kūrinius atsirenkant pagal klasės lygį, siekiama išmokti daugiau piemenėlių dainų. Pakartoti jau išmoktas daineles.

Ritminės klausos lavinimas: „Aštuntinė pauzė stipriosiose taktų dalyse“- mokomės su tikslu išmokti šių pauzių variantų, pasiruošti groti „Klumpakojį“ sekančiose pamokose. Šiems ritminiams dariniams įtvirtinti pateikti ritminiai pratimai, improvizacijos polkos, valso, maršo ritmu.

Muzikavimas: Griaustinio ir piemenukų scenos improvizacijos kartojimas. Patenkinti mokinių norą improvizuoti.

5. Lietuvių liaudies šokio „Klumpakojis“ mokymasis.

Šios pamokos svarbiausios grandys- ritmika ir muzikavimas.

Pamokos tikslai- ritminių darinių su aštuntinėmis pauzėmis stipriosiose taktų dalyse pakartojimas ir įtvirtinimas, jų meninės reikšmės supratimas; įprasminimas įvairiomis muzikos atlikimo formomis; išmokyti lietuvių liaudies šokį „Klumpakojis“;

Ritminės klausos lavinimas: Aštuntinių pauzių stipriosiose taktų dalyse pakartojimas; „Klumpakojio“ ritminio pritarimo mokymasis.

Intonacinės klausos lavinimas. Išmokyti solfedžiuoti lietuvių liaudies šokį „Klumpakojis“.

Dainavimas. Lietuvių liaudies šokį „Klumpakojis“ išmokti gražiai, meniškai padainuoti su žodžiais.

Muzikos klausymasis. Pasiklausyti lietuvių liaudies šokio „Klumpakojis“ įrašo.

Muzikavimas. Lietuvių liaudies šokį „Klumpakojis“ mokytis groti skudučiais, dūdelėmis, įvairiais ritminiais instrumentais.

Kaip matome, lietuvių liaudies šokis „Klumpakojis“- puikus pavyzdys muzikos klausymuisi, dainavimui, muzikavimui, ritmo mokymui, netgi šokimui. Šiuo paprastu būdu vadovėlių autorius sprendžia liaudies muzikos prieinamumo klausimą. Beje, šis kūrinėlis- labai mokinių mėgstamas, tai atskleidė ir mano atlikti tyrimai.

Vadovėlių autorius nepamiršta ir kalendoriaus: paminėtos Vėlinės (sekančios pamokos tema), bei pateiktos šiai progai tinkančios dainos. Minorinės lietuvių liaudies dainos „Eina našlaitėlė“ ir „Vai aš siratėlė“ mokiniam bus labiau suprantamos, aptariant Vėlines- Mirusiųjų pagerbimo dieną. Tai- puiki proga „užsiminti“ apie minorines intonacijas. Po truputį pratinti klausą prie minorinių intonacijų. Taip pat supažindinama su disonansine skudučių muzika. Taitarsi „miražas“ ateičiai.

II tema. Siuita. Tai- panašaus turinio ir atlikimo pjesių ciklas. Autorius pasirinko klasikinį pavyzdį- K. Sen Sanso siuitą „Žvėrių karnavalas“. Ir vėl manau, kad šį pasirinkimą lėmė tikrai ne atsitiktinumas. Jau pats siuitos pavadinimas mokiniam teikia nemažai informacijos. Pamokų tema aiški- fauna. Mokytojui belieka kūrybiškai jas pravesti. Ši tema dėkinga ir integracinių ar tarpdalykinių ryšių požiūriu. Kodėl gi tokių pamokų negalėtų vesti du ar netgi trys mokytojai: muzikos, dailės, biologijos? Juk muzikos mokytojas apie gyvūnus pateikia gana ribotas žinias. Mokiniai, žinodami gyvūnų charakteristikas, lengviau atpažįsta klausomą kūrinį bei greičiau įsidėmi instrumentą, kuriuos jis charakterizuojamas. O per dailės pamoką galėtų, net nupiešti, tai vėl paskatintų mokinį prisiminti klausytą muzikinę pjesę ir jos perteiktą paveikslą ir nuotaiką.

Šios pamokos svarbiausia grandis – muzikos klausymasis.

Pamokos tikslai- susipažinti su K. Sen Sanso „Žvėrių Karnavalu“- vienu gražiausių ir išraiškiausių vaikams skirtų kūrinių pasaulinėje muzikinėje literatūroje; mokyti vaikus suprasti muzikos turinį; paruošti pokalbui apie siuitą; supažindinti su naujų muzikos instrumentų (violončelės ir kontraboso) tembrais; mokyti girdėti išraiškos priemones.

Muzikos klausymasis. K. Sen Sanso „Žvėrių Karnavalu“ klausymasis. Taipuikus programinės muzikos pavyzdys. Kiek šio kurinio pjesių klausytis, manau, turėtų nuspręsti mokytojas, pagal savo klasės pajėgumą ir tai, kiek pamokų šiai temai gali skirti.

Išklausius visos siuitos, pateikiami klausimai ir užduotys. Daugiau dėmesio skiriama lyrinei pjesei „Gulbė“. Artimiau supažindinama su violončele bei violončelininkais.

Natomis pateiktos kelios ištraukos iš pjesių, kurių klausydamiesi ir sekdami muzikos raštą, mokiniai turi atpažinti klausytas pjeses. Ši užduotis mokinius pratina skaityti ir sekti muzikinį raštą. Tai gana nelengva užduotis.

Intonacinės klausos lavinimas. Toliau laviname dvibalsio solfedžiavimo įgūdžius. Galima pasimokyti solfedžiuoti lietuvių liaudies dainą „Tarnavau vargavau“ vienu ir dviem balsais bei pakartoti šokį „Klumpakojį“.

Dainavimas. Pakartoti „Klumpakojį“. Muzikos klausymąsi papildo lietuvių liaudies dainų apie paukščius ir žvėrelius mokymasis. Lietuvių liaudies dainą „Tarnavau vargavau“

mokytis dainuoti dviem balsais. Pastaroji dainelė įtvirtins žinias apie gyvūnijos vaizdavimą muzikoje.

Muzikavimas. Toliau mokytis lietuvių liaudies šokį „Klumpakojis“ skudučiais, dūdelėmis, įvairiais ritminiais instrumentais.

III tema. Pažintis su B. Dvariono siuita „Žiemos eskizai“. Mokiniai supažindinami su nauju kūriniumi- B. Dvariono „Žiemos eskizais“. Pratešiama pažintis su siuitos žanru. Šis kūrinys savalaikis (pristatomas gruodžio mėnesį). Šios pjesės gana lengvai atpažįstamos pagal savo vaizdžius pavadinimus. Ši siuita nuo ankstesniosios skiriasi ne tik savo tematika, bet ir atlikimu. Ją atlieka fortepijonas. Mokiniai supažindinami ne tik su fortepijonu, bet ir su kitais į jį panašiais instrumentais, bei sudėtingesniais elektriniais vargonais arba sintezatoriais. Šiai temai gvildinti turėtų būti skirti keletą pamokų.

Svarbiausia grandis – muzikos klausymasis.

Pamokų tikslai- supažindinti mokinius su geriausiu siuitos pavyzdžiu- B. Dvariono „Žiemos eskizais“; aptarti siuitos žanrą; susipažinti su fortepijonu ir į jį panašiais instrumentais; išmokti kalėdinių dainų.

Muzikos klausymasis. B. Dvariono „Žiemos eskizai“ padės išsiaiškinti, kas yra siuita. Siūloma išklaudyti visas siuitos pjeses: „Pirmosios snaigės“, „Su rogutėm nuo kalniuko“, „Apsnigtas miškas“ ir kt. Tačiau prieš tai patariama perskaityti kiekvienos pjesės žodinį apibūdinimą bei išnagrinėti pateiktą pagrindinę melodiją, kad būtų atkreiptas dėmesys į skirtingų nuotaičių muzikinės kalbos išraišką. Prie įprastų klausimų po muzikos klausymo, autorius pateikia ir netikėtą kūrybinę užduotį- sugalvoti žodžius „Senio besmegenio“ dainelei.

Tik išklausius ir aptarus siuitas „Žvėrių karnavalas“ ir „Žiemos eskizai“, įtvirtinamas siuitos žanras. Pateikiamas jos apibrėžimas ir paaiškinimas. „Panaudota viena efektyviausių metodikų- pirmiausia pamatau, analizuoju, po to- sužinau, kas tai“. (Daugėlaitė, 2005).

Mokiniai supažindinami su fortepijonu ir kitais į jį panašiais instrumentais.

Dainavimas. Mokiniai mokomi kalėdinių dainų. Dainų tematika glaudžiai susijusi ne tik su „Žiemos eskizais“ (paskutinė pjesė vadinasi „Naujieji metai“), bet ir su artėjančiomis Kalėdų bei Naujųjų Metų šventėmis.

Intonacinės klausos lavinimas. Toliau lavinami vienbalsio ir dvibalsio solfedžiavimo įgūdžiai.

Ritminės klausos lavinimas: Kartojami įvairūs ritminiai dariniai su aštuntinėmis pauzėmis, aštuntinėmis pauzėmis stipriosiose taktų dalyse, nes sekančiose pamokose bus mokomasi naujo sudėtingo ritminio darinio: ketvirtinės su tašku ir aštuntinės.

Muzikavimas. Galima prisiminti ir pakartoti kūriniai, kuriuos mokiniai išmoko groti per šį pusmetį.

IV tema. Opera. Atėjo laikas susipažinti su stambiu sceninės muzikos žanru- opera. Šis žanras mokiniams nėra naujas- jį girdi nuo pat mažens. „Čia ši sąvoka išplečiama, pagilinama, susipažinama su operos struktūra, muzikiniu veiksmu, veikėjų muzikinėmis charakteristikomis ir jų muzikiniu vystymu“ (Balčytis, 1982. P. 151). Šiam žanrui pristatyti autorius pasirenka, šiam mokinių amžiaus tarpsniui (kai dar norima klausytis pasakų, širdis trokšta daryti didžius darbus, kai norisi maištauti, kai renkami herojai...) suprantamą kūrinį- V. Klovos operą „Pilėnai“. Šis kūrinys mokiniams nesunkiai suprantamas ir priimtinas, nes operoje nemažai vaikams pažįstamų l. l. dainų intonacijų, o turinys pasakoja apie Lietuvos didžius veikėjus. Ši tematika, manau, analizuojama per sausio ir vasario mėnesį ne atsitiktinai, juk būtent šiais mėnesiais yra minimos dvi mūsų valstybei reikšmingos dienos: Sausio 13- oji ir Vasario 16- oji. Puiki proga ugdyti meilę tėvynei, skiepyti etninės kultūros vertybių bei tautiškumo ugdymą ir saugojimą.

Šiose pamokose mokiniai dar bus supažindinami su pačiu svarbiausiu ir sudėtingiausiu šiais mokslo metais ritminiu dariniu- ketvirtine su tašku ir aštuntine bei minorine derme. Minorinių numerių gausu analizuojamoje operoje.

Kadangi šioje temoje medžiagos gausu, ją suskirstysiu į potemes.

1. Opera. Pažintis su V. Klovos opera „Pilėnai“, pagilintos žinios apie operos žanrą, struktūrą.

Svarbiausios grandys- muzikos klausymasis ir ritmika.

Pamokos tikslai- supažindinti mokinius su V. Klovos opera „Pilėnai“, operos struktūra, operos siužetine linija, akcentuojant kovos už tėvynės laisvę, vieningumo idėjas; prisiminti Laisvės gynėjų dieną- Sausio 13- ają; ritminis darinys- ketvirtinė su tašku ir aštuntinė.

Muzikos klausymasis. Supažindinti mokinius su V. Klovos opera „Pilėnai“, operos struktūra, operos siužetine linija, akcentuojant kovos už tėvynės laisvę, vieningumo idėjas; prisiminti Laisvės gynėjų dieną- Sausio 13- ają.

Dainavimas. Tėvynės gynimo tematika lietuvių liaudies dainose. Mokiniai mokosi lietuvių liaudies dainą „Oi, lekia lekia“. Šią dainą autorius siūlo paskirti Laisvės gynėjų dienai- Sausio 13- ajai. Su šia daina autorius primena mokiniams, kad be pareigos mokytis, kiekvienas tikras lietuvis turi šventą pareigą savo tėvynei, ją ginti, saugoti, kurti... Ugdomi mokinių patriotiniai jausmai. Be to, jos intonacijos girdimos E. Balsio baletu „Eglė žalčių karalienė“ Joninių scenoje. Nagrinėjant šią sceną, ją taip pat reiks prisiminti. Ši daina įveda ir naują muzikos rašto elementą- tašką prie natos. Šiam elementui įtvirtinti mokiniams pateikiamos grojimo, dainavimo, ritmo užduotys.

Ritminės klausos lavinimas: „Ketvirtinė su tašku ir aštuntinė“- naujo ritminio darinio mokymasis su tikslu pasiruošti „Liaudiško maršo“ grojimui sekančiose pamokose.

Intonacinės klausos lavinimas. Naujai išmokto ritminio darinio įprasminimas solfedžiuojant ir dainuojant lietuvių liaudies dainą „Siuntė senis ožką“ bei solfedžiuojant „Liaudiško maršo“ melodiją (jei klasė silpnesnė, užteks ir pastarojo kūrinio). Pastarasis kūrinys ypač aktualus, nes sekančiose pamokose mokiniai mokysis jį groti.

2. Lietuvių liaudies pjesės „Liaudiškas maršas“ mokymasis. „Liaudiško maršo“ grojimas įtvirtins naujai išmoktą ritminį darinį.

Šios temos svarbiausia grandis- ritminės klausos lavinimas ir muzikavimas.

Pamokos tikslai- įtvirtinti naujai išmoktą ketvirtinės su tašku ir aštuntinės ritminį darinį, mokytis groti „Liaudišką maršą“.

Ritminės klausos lavinimas: Ketvirtinės su tašku ir aštuntinės ritminio darinio pakartojimas ir įtvirtinimas (įvairiais būdais: iš klausos, ritminių lentelių, natų ir kt.).

Muzikos klausymasis. Naują ritminį darinį surasti klausomuose kūrinuose, pvz. pjesėje „Apsnigtas miškas“, choro ir orkestro atliekamoje V. Klovos operos baigiamojoje scenoje arba tiesiog pasiklausyti „Liaudiško maršo“.

Dainavimas. Prisiminti penktoje klasėje išmoktą R. Rodžerso dainelę „Do-re-mi“, pakartoti praeitą pamoką išmoktą lietuvių liaudies dainą „Siuntė senis ožką“. (Šios dainelės skirtos įprasminginti naują ritminį darinį)

Intonacinės klausos lavinimas. Pakartoti ir įtvirtinti „Liaudiško maršo“melodiją.

Muzikavimas. „Liaudiškas maršas“ įtvirtins ir įprasmins naujai išmoktą ketvirtinės su tašku ir aštuntinės ritminį darinį, bus prisimintas maršo žanras, muzikavimas vaikams suteiks daug džiaugsmo. Žinoma, maršą mokytis groti reikėtų keletą pamokų, nuosekliai ir būtinai laikantis meniškumo principo.

3. Minorinė dermė. Re minorinė gama. Šios temos pagrindinis tikslas- išsiaiškinti, kas yra dermė, kas būdinga mažorinei ir minorinei dermei, susipažinti su re minorine gama, jos skambėjimo pobūdžiu, siekti, kad mokiniai pajautų, kuo skiriasi mažorinė ir minorinė dermė. Kadangi minorinių numerių gausu analizuojamoje V. Klovos operoje, tęsiame operos „Pilėnai“ studijas ir analizę. Pristatomi atskiri operos numeriai: Uvertiūra, Eglės ir Mirtos duetas, Pasveikinimo choras „Šauniesiems sveteliams valio!“, Ūdrio daina, Margirio arija ir baigiamoji scena.

Svarbiausia grandis- intonacinės klausos lavinimas ir muzikos klausymasis.

Intonacinės klausos lavinimas ir muzikos raštas. Išsiaiškinti, kas yra dermė, kuo skiriasi minorinė ir mažorinė gama, susipažinti su re minorine gama ir jos intonacijomis (re minorinės dermės pratybas patogiausia pradėti nuo I laipsnio). Tiesa, su minorinės dermės intonacijomis mokiniai truputį buvo supažindinti dainuojant Vėlinių bei

advento dainas. Re minorinės gamos intonacijas įtvirtiname solfedžiuodami iš klausos, pagal rankų ženklus, iš kopėtėlių, solfedžiuojant ir dainuojant daineles šioje tonacijoje.

Šioje pamokoje būtina paaiškinti mokiniams apie alteracijos ženklus, nes jie reikalingi aiškinant re minorinę gamą, be to, vaikai juos turi žinoti ir praktiškai muzikuodami.

Muzikos klausymasis. Šį kartą operą analizuojame giliau, labiau kreipdami dėmesį į prie kiekvieno kūrinio apibūdinimo pridėtos natos. Analizuojant operą, klausimai pateikiami sunkesni nei ankstesnėse temose, mokoma gilintis į pačią muziką, jos esmę: „Kaip operos muzika išreiškia tragedijos idėją? Kuris epizodas labiausiai tai atspindi? Kodėl Margirio arijos muzika pasikeičia dainuojant „O jūs, skaisčiaveidės mergelės“?

Plačiau aptariame Margirio ariją ir baigiamąją sceną iš operos „Pilėnai“.

Dainavimas. Minorinių vienbalsių ir dvibalsių dainų dainavimas padės įtvirtinti re minorinės gamos intonacijas, be to bus lavinami dvibalsio dainavimo įgūdžiai. Dainelių pateikta tikrai daug, tad mokytojas nesunkiai pasirinks labiausiai tinkančias savo klasei, tik, norėjau atkreipti dėmesį į tai, kad vertėtų išmokti l. l. dainą „Bėkit bareliai“. Prie šios dainelės bus grįžtama 7 klasėje, kai bus kalbama apie M. K. Čiurlionio variacijas.

V tema. Baletas. Pagrindinis šios temos tikslas- supažindinti mokinius su nauju muzikos žanru- baletu. Jie klausysis ir analizuos E. Balsio baletą „Eglė žalčių karalienė“. Šis kūrinys labai tinka muzikos ir literatūros pamokų integracijai. Baletu siužetas tiesiogiai siejasi su lietuvių liaudies pasaka ir su S. Nėries poema „Eglė žalčių karalienė“. Baletu muzikiniai numeriai, orkestro kalba mokiniams bus lengviau suvokiami, pateikus atitinkamą tekstą. Be to autorius pagrindines temas pateikia užrašytas natomis, mokytojas nesunkiai jas gali pagroti. Tai padeda mokiniams vėliau tuos motyvus atpažinti, išgirsti skambančiame kūrinyje. Šią temą nagrinėti reikėtų taip pat keletą pamokų.

Dainavimas. Toliau plėtojama minorinė tematika. Juk norint gerai įtvirtinti intonaciją, ją nuolat reikia girdėti, dainuoti. Laikomasi kartojimo principo. Siūloma išmokti l. l. dainą „Sėdžiu po langeliu“. Šios dainos mokymą galima sieti su Eglės personažu, tono bei pustonio įtvirtinimu. Dainoje yra visos trys muzikos rūšys- vienbalsiškumas, homofoninis ir polifoninis balsų vedimas.

Intonacinės klausos lavinimas. Re minorinės gamos kartojimas, jos intonacijų įtvirtinimas per įvairias veiksenas. Ši tonacija mums bus reikalinga, nagrinėjant baletu muziką, ypač Eglės raudos.

Muzikos klausymasis. Pokalbis apie baletą vedamas klausantis E. Balsio baletu „Eglė žalčių karalienė“ muzikos. Šis baletas nagrinėjamas išsamiai. Pristatomi pagrindiniai baletu numeriai: Prologas, Eglės tema, Gegutės kukavimas ir Žalčių sugrįžimas ir kt. Šį baletą siūloma mokiniams klausytis ne vieną pamoką. Išklausius baletą, mokiniams pateikiama gana

sudėtinga užduotis- baleto muzikos vystymo analizė, mokiniai supažindinami su leitmotyvų sistema. Aptariamos pagrindinių veikėjų Eglės ir Žilvino temos- leitmotyvai ir jų vystymas. Muzikos kalbos analizei ir palyginimui skirtos trys ištraukos: Eglės ir Žilvino Adagio, Rago signalo ir Žilvino užkapojimo epizodas, Eglės rauda ir raudonos putos scena.

VI tema. Fa mažorinė tonacija. Mokiniai supažindinami su tonacijos terminu. Išsiaiškinama, kada vartojami „tonacija“ ir „gama“ terminai. Pagrindinis pamokos tikslas- išmokti dainuoti Fa mažorinę gamą ir jos trigarsį. Mano nuomone, šeštoje klasėje mokiniai galėtų dar nesimokyti šios tonacijos, nes vaikams gana nelengva užduotis- išmokti re minorinę tonaciją. Manau, kad pastarųjų dviejų tonacijų pilnai užtektų šiems mokslo metams. Su savo eksperimentine klase šios tonacijos plačiai nenagrinėjome, tik susipažinome, kad vaikai žinotų jog tokia yra, padainavome dainų parašytą šioje tonacijoje, solfedžiavome tik pagal rankų ženklus taip kaip Do mažorinę tonaciją tik aukščiau (fa mažorinėje tonacijoje).

Jei mokiniai solfedžiuoti buvo mokomi sistemingai galbūt didesnių problemų mokant Fa mažorinę tonaciją ir neiškils, tačiau silpnom klasėm ši tema perdaug sudėtinga.

Pagrindinės šios temos grandys- intonacinės klausos lavinimas ir dainavimas.

Intonacinės klausos lavinimas. Išsiaiškinama, ką vadiname tonacija. Fa mažorinės gamos ir jos trigarsio mokymas. Ši tonacija yra gimininga jau išmoktai re minorinei tonacijai: turi tuos pačius garsų pavadinimus, tą patį alteruotą garsą, du bendrus pastoviuosius garsus. Ji patogi dvibalsiam ir tribalsiam solfedžiavimui. Dainelių Fa mažorinėje tonacijoje solfedžiavimas.

Dainavimas. Dainelių Fa mažorinėje tonacijoje dainavimas. Toliau lavinami dvibalsio dainavimo įgūdžiai.

Ritminės klausos lavinimas: Pakartojamas ketvirtinės su tašku ir aštuntinės ritminis darinys. Taip pat pakartojami įvairūs ritminiai dariniai su aštuntinėmis pauzėmis stipriosiose ir silpnosiose taktų dalyse.

Muzikavimas. Mokymasis dainelėms pritarti skudučiais. Dainų atlikimo pajvairinimas.

VII tema. Lietuvių liaudies šokio „Kalvelis“ mokymas. Šis šokis įprasmina, įtvirtina jau išmokus ritminius darinius su aštuntinėmis pauzėmis. Jo mokomės panašiai kaip ir ankstesnių kūrinių: pirma gerai išmokstama dainuoti, vėliau, išmokus būdingus ritmus, skudučiuojama.

Tačiau čia reiktų pridurti, kad šio šokio skudučių partijos gana sudėtingos ir ne visada pavyksta šį šokį mokiniams išmokti, ypač jei klasė silpnesnė, tai atskleidė mokytojų anketos, be to įsitikinau pati. Su savo eksperimentine klase šio kūrinio nepajėgėme išmokti, nes vaikai

pristigo įgūdžių, ne visi jautė ritmą, be to pritrūkome laiko. Gaila, kad mokiniai neturi namie skudučių ir negali pasimokyti savarankiškai savo partijų.

VIII tema. Simfonija. Tai paskutinis žanras, su kuriuo vaikai supažindinami šeštoje klasėje. Šios temos pagrindinis tikslas- bendrais bruožais išsiaiškinti šio žanro muziką, koks tai kūrinys, kas būdinga simfonijai. Simfonijos žanro pristatymui kūrinys parinktas šiam mokinių amžiaus tarpsniui labai patogus, suprantamas, prieinamas- L. Mocarto „Vaikiškoji simfonija“. Tiesa, kažkuriuose šaltiniuose šis kūrinys pateikiamas kaip pirmojo simfonijų kūrėjo- Jozefo Haidno. Taigi manau čia vis dar nelabai aišku, kas iš tikrųjų sukūrė šį kūrinį. Tai buvo labai seniai ir tiesos galbūt niekada nesužinosi. Apie tai, manau, reikėtų mokiniams užsiminti. Tačiau svarbiausia- neatitrūkti nuo esmės- simfonijos, simfonijos žanro.

Šios pamokos pagrindinė grandis- muzikos klausymasis.

Muzikos klausymasis. Klausomasi L. Mocarto „Vaikiškos simfonijos“. Prieš klausantis simfonijos, mokiniai supažindinami su šio žanro specifika. Paprastais ir suprantamais žodžiais apibūdinamos pagrindinės simfonijos savybės: pagrindinė žanro mintis, tema ir įvairios jos plėtojimo galimybės. Taip pat pristatomas ir šios simfonijos kompozitorius. Siūloma pasiklausyti trijų simfonijos ištraukų: Allegro, Menueto ir Finalo. Pristatydamas šią simfoniją, autorius pasikliauja betarpišku, emociniu moksleivių muzikos supratimu. Kalbant apie simfonijos žanrą, siūloma su mokiniais smulkiai išnagrinėti ir susipažinti su simfoniniu orkestru. Pateikiama instrumentų, simfoninio orkestro iliustracija.

Intonacinės klausos lavinimas. Pateiktos simfonijos ištraukos labai nesudėtingos, puikiai tinka solfedžiavimui.

Muzikavimas. Kad mokiniai geriau suvoktų ir tvirčiau įsimintų Mocarto „Vaikiškąją“ simfoniją, jiems siūloma pamuzikuoti ir paimprovizuoti simfonijos motyvais. Tik svarbu siekti gražaus, subtilaus, prasmingo muzikavimo.

Mokslo metų pabaigoje siūloma prisiminti, ko tais metais buvo mokintasi, ką naujo išmoko, sužinojo, siūloma prisiminti išmoktus groti kūrinėlius, dainas, prisimenamas muzikos raštas. Gale vadovėlio pateikiamas muzikinių terminų žodynėlis (pagalba ne tik mokiniams, bet ir mokytojams), rekomenduojamos skaityti literatūros sąrašas. Visame vadovėlyje gausu paskatinių mokiniams lankyti rimtosios muzikos koncertus, apsilankyti operoje, baletе, simfoninės muzikos koncerte. Jei nėra galimybių, tai bent per televizorių juos pasižiūrėti.

Vadovėlis pagyvintas iliustracijomis, tačiau jos nėra labai spalvingos ar labai ryškios, neblaško mokinių dėmesio ir neatitraukia jo nuo pagrindinės mokomosios medžiagos. Svarbiausia informacija išskirta ryškiam fone, muzikiniai terminai- paryškintu šriftu, kiekviena užduotis pažymėta skiriamaisiais simboliais. Mokomoji medžiaga (muzikinio ugdymo turinys) išdėstyta remiantis nuoseklumo, aiškumo, kompleksiskumo, etninių ištakų ir kitais muzikiniams

ugdymui būdingais principais. Manau, jei su šiuo vadovėliu dirba kūrybiškas mokytojas, sugebantis tinkamai atrinkti medžiagą, pagal klasės mokinių lygį, tai jo esminę medžiagą galima įvykdyti.

2. 4. VII klasės muzikos vadovėlio turinio analizė

Septintoje klasėje autorius siūlo supažindinti mokinius su homofonine muzika. Kodėl būtent su homofonine, o ne polifonine? Juk polifoninė muzika atsirado anksčiau. Iš polifoninės muzikos pamažu išsivystė homofoninė. Kaip teigia vadovėlių autorius: „Laikas apibendrinti ir išplėsti mokinių žinias apie homofoninę ir polifoninę muziką. Homofoninė muzika, jos sandara, formos, žanrai, ar ir pats daugumos šios rūšies kūrinių turinys mokiniams yra prieinamesnis už polifoninės muzikos kūrinius, todėl ją pirmiau ir nagrinėjame“ (Balčytis, 1986. P. 151). Be to pats laikas muzikos girdėjimą detalizuoti, nuo žanrų pereiti prie nuoseklaus muzikos audinio girdėjimo. Pagrindas- muzikos kūrinių formų pažinimas, o pastarosios formos priklauso homofoninei muzikai

Septintos klasės muzikos vadovėlio tikslas- supažindinti mokinius su homofoninės muzikos sandara (melodija, harmonija, pritarimas, akompanimentas), pagrindinėmis formomis (vienos, dviejų, trijų dalių variacijos, rondo), homofoninės lyrinės muzikos žanrais (daina, pjesė, noktiurnas, barkarolė, svajonė, serenada, lopšinė). Siekiama supažindinti mokinius su vokaline soline muzika, dainininkų balsais bei žymiaisiais dainininkais, nes mokiniai šiame amžiuje pradeda labiau domėtis dainininkų solistų balsais, sugeba išskirti atskirų solistų tembrus, renkasi mėgstamus dainininkus.

Vadovėlio struktūra: Kaip ir prieš tai nagrinėtuose vadovėliuose, mokomoji medžiaga išdėstyta temomis. Medžiaga vadovėlyje pradedama dėstyti nuo melodijos ir baigiama didžiųjų muzikos kūrinių formų pažinimu (variacijomis, rondo). Pagrindinės temos: „Homofoninė muzika“, „Melodija“, „Harmonija“, „Intervalai“, „Dainininkų solistų balsai“, „Muzikos kūrinių sandara“, „Vienos, dviejų ir trijų dalių muzikos kūriniai“, „La minorinė tonacija“, „Lyrinio pobūdžio kūriniai“, „Styginių orkestras“, „Styginių kvartetas“, „Sol mažorinė tonacija“, „Variacijų formos muzikos kūriniai“, „Šešioliktinės natos“, „Rondo formos muzikos kūriniai“.

Per solfedį mokiniai supažindinami šiomis tonacijomis: la minorine, sol mažorine ir mi minorine. Tačiau mokytojai dirbantys su silpnesnėmis klasėmis, šias temas gali ir praleisti, jas autorius išskiria atskirose rubrikose: „Tik tiems, kam tai įdomu“. Praktiškai išmokyti mokinius dainuoti šias gamas, jose solfedžiuoti, turint tik vieną savaitinę pamoką būtų labai sunku. Be to iš pokalbių su mokytojais paaiškėjo, kad mokytojai pamokose dažniausiai solfedžiuoja Do

mažorinėje, kiek rečiau Fa mažorinėse tonacijose. Savo mokinius aš taip pat tik supažindinu su šiomis tonacijomis, bet joms neskiriame daugiau laiko, jų nesimokome.

Šiame vadovėlyje dar galėtume išskirti muzikos rašto ir ritmikos temas: „Prieštaktis“, „Trijų aštuntinių metras“, „Sinkopė“, „Šešioliktinės natos“, „Sudėtiniai ir kintamieji metrai“.

Kaip matome, per ritminės klausos lavinimo pratybas svarbiausia mokinius bus išmokyti atlikti sinkopę ir šešioliktinės natos, šiuos ritminius elementus išgirsti kūrinuose.

Muzikinis ugdymas šioje klasėje, kaip ir ankstesnėse, išlieka kompleksinio pobūdžio. Tik čia didžiausias dėmesys bus skiriamas muzikos klausymuisi.

Vadovėlis sudaro sąlygas dirbti kuo įvairiau: gausu kūrinėlių skirtų muzikavimui, dainavimui, solfedžiavimui, muzikos klausymuisi.

Vadovėlio gale pateikiamas literatūros sąrašas, kur mokytojai gali pasiskaityti apie muziką ir svarbiausia- paaiškinimai mokytojui, kaip dirbti su vadovėliu. Šiais paaiškinimais mokytojai labai džiaugiasi, jie padeda suvokti vadovėlių esmę.

Beje septintos klasės vadovėlis nebeskirstomas atskirais mėnesiais, esminė jo medžiaga išdėstyta trimestrais. Kiekvienas trimestras turi savo tikslus ir uždavinius:

I trimestrą pagrindinis dėmesys skiriamas išsiaiškinti homofoninės muzikos esmę, be to šį trimestrą pirmą kartą nuosekliai pasikalbama apie danininkus solistus.

II trimestrą nagrinėjamos dvi pagrindinės temos: „Muzikos kūrinų sandara“ ir „Lyrinio pobūdžio kūriniai“.

Nagrinėjant pirmąją temą, mokiniai supažindinami su pagrindinėmis homofoninės muzikos formomis, šių muzikos formų kūriniais.

Antroji šio trimestro tema skirta supažindinti mokinius su populiariausiais lyrinės homofoninės muzikos žanrais ir gražiausiais kūriniais. Taip pat mokiniai geriau susipažins su styginių orkestru bei styginių kvartetu.

III trimestre mokiniai supažindinami su homofoninei muzikai būdingomis variacijų ir rondo formomis bei šių formų kūriniais.

Kaip ir visuose vadovėliuose, neužmirštamos kalendorinės ir tradicinės šventės.

Toliau kiekvieną temą aptarsiu detaliau.

Detalesnė turinio analizė. I tema. Kas tai yra homofoninė muzika. Šios temos pagrindinis tikslas- išsiaiškinti, kokią muziką vadiname homofonine ir polifonine. Labai svarbu, kad mokiniai įsimintų šias sąvokas ir suprastų jų esmę. Kad mokiniams homofoninė muzika būtų artimesnė, suprantamesnė, būtina juos supažindinti su jos atsiradimo istorija.

Svarbiausia pamokos grandis- muzikos klausymasis.

Muzikos klausymasis. Kadangi pirmąją pamoką bendrais bruožais aptariame homofoninę ir polifoninę muziką, tai tikslinga duoti mokiniams pasiklausyti šios muzikos

pavyzdžių (E. Grygo „Sulveigos dainos“, M. Glinkos „Susanino arijos“ ir kt.). Svarbu, kad mokiniai šias sąvokas bei muziką išmokytų atskirti.

Dainavimas. J. Naujalio ir Maironio „Lietuva brangi“ mokymasis. Šią dainą mokiniai turi išmokti labai gerai dainuoti, tai tarsi septintos klasės himnas. Toliau ugdome dvibalsio dainavimo įgūdžius.

Intonacinės klausos lavinimas. Prisimenamos mažorinės ir minorinės tonacijos. Toliau tobulinami solfedžiavimo įgūdžiai (jei iki šiol solfedžiuojama buvo nesistemiškai, šios grandies galbūt vertėtų iš viso atsisakyti).

Ritminės klausos lavinimas: galima prisiminti V-VI klasėje išmoktus ritminius darinius.

II tema. Melodija. Viena iš pagrindinių homofoninės muzikos grandžių. Aptariama melodijos vidinė sandara: nagrinėjama jos struktūra, melodika, intonacinė įvairovė, aptariama dermės, ritmo, metro, tempo, tembro, registrų, dinamikos reikšmė. Mokiniais siūloma išiminti tipiškiausius įvairaus pobūdžio melodijos pavyzdžius- modelius. Tačiau svarbu klausantis muzikos kūrinių neužmiršti daugiau dėmesio skirti vidiniam kūrinių sandaros pažinimui, gebėjimui išsiklausyti į kūrinių detales, gėrėtis bei pajusti kūrinių visumą. Kadangi ši tema plati, ją išskirstysime į potemes:

1. E. Grygas. Sulveigos daina ir M. Glinka. Susanino arija.

Šioje pamokoje pagrindinis dėmesys nukrypsta vien tik į homofoninę muziką. Pagrindinis tikslas- pasiklausyti ir įtvirtinti nuostabiai švelnios, lyrinės, ilgesingos melodijos ir liūdno niūrios melodijos pavyzdžius (šablonus). Plačiau susipažįstama su E. Grygo muzika H. Ibseno dramai „Peras Giuntas“ ir M. Glinkos Susanino arija iš operos „Ivanas Susaninas“. Aptariami kūrinių turiniai, kad mokiniams muzika būtų suprantamesnė, patrauklesnė.

Muzikos klausymasis. Klausomasi E. Grygo „Sulveigos dainos“ kaip švelnios, lyrinės, ilgesingos melodijos pavyzdžio. Ją mokiniai turi gerai išiminti, nes prie jos bus grįžtama dar keletą kartų šį trimestrą, kai bus kalbama apie melodiją, harmoniją kaip ir prie M. Glinkos Susanino arijos. Tik pastarąjį kūrinių mokiniams išimins kaip niūrios, tamsios, liūdno melodijos pavyzdį.

Intonacinės klausos lavinimas ir dainavimas. Mokiniai geriau išimins Sulveigos dainą, jei jos pradžią išmoks pasolfedžiuoti ir padainuoti. Taip pat pakartojama J. Naujalio ir Maironio „Lietuva brangi“. Šią dainą būtų šaunu išmokti padainuoti dviem balsais.

2. F. Šopeno. Polonezas A-dur ir F. Mendelsono „Vestuvinis maršas“.

Tai iškilmingos, pakilios, šventiškos muzikos pavyzdžiai. Abu kūrinių parinkti labai garsūs, populiarūs, mokinių labai mėgstami, ypač vestuvinis maršas. Svarbiausias šios pamokos

tikslas- pasiklausyti muzikos, bei įsiminti šiuos kūrinys. Tai darysime panašiai kaip ir ankstesnėse pamokose.

3. L. Bethovenas. Džiaugsmo tema iš devintosios simfonijos. Tai džiugios, iškilmingos melodijos pavyzdys. Tiek tyrimų duomenys, tiek iš asmeninio patyrimo galiu teigti, kad šį kūrinį vaikai įsimena geriausiai, nes šis kūrinėlis puikiai tinka solfedžiavimui, dainavimui, skudučiavimui. Vaikai jo mokosi labai noriai, nes čia patenkinami jų norai aktyviai muzikuoti, improvizuoti. Jiems patinka įvairi veikla. Ši tema gvildinama per visas pamokos grandis.

Muzikos klausymasis. Mokiniai supažindinami su kompozitoriumi ir jo gyvenimo istorija, kad labiau suprastų šios simfonijos esmę, idėją. Šis kūrinys puikiai tinka ir auklėjamąja prasme, moko ištikus nesėkmei nepasiduoti, ryžto, mokėti džiaugtis gyvenimu... Taip pat kaip jau ir minėjau, tai džiugios, iškilmingos melodijos pavyzdys, prie kurio dar bus grįžta, nagrinėjant kitas temas.

Intonacinės klausos lavinimas ir dainavimas. Mokiniai mokosi solfedžiuoti ir dainuoti „Džiaugsmo temą“ iš Devintosios simfonijos. Per dainavimo pratybas įvedami tribalsumo elementai, mokiniai mokosi lietuvių liaudies dainoms būdingų kadencijų trim balsais.

Ritminės klausos lavinimas. Siekiant gražaus ir meniško grojimo būtina išmokti šiai temai būdingus ritminius darinius.

Muzikavimas. Džiaugsmo temos grojimas padės įsiminti, įtvirtinti šį kūrinį, be to mokiniams muzikavimas suteiks daug džiaugsmo.

Šis kūrinys, mano manymu, iš tiesų parinktas labai taikliai ir atitinka mokinių amžių bei supratimo lygį.

4. D. Rosinis. Figaro kavatina. Linksmos, džiugios melodijos pavyzdys. Tai savarankiška, beveik visą linksmumo esmę perteikianti muzika. Nagrinėdami šią temą, kaip ir ankstesnes, pirmiausia akcentuojame, kad tai homofoninės muzikos pavyzdys. Atkreipiame mokinių dėmesį ne tik į melodiją bet ir išraiškingą, nuotaikingą, įvairų akompanimentą.

Muzikos klausymasis. Mokiniai supažindinami su kompozitoriumi Dž. Rosiniu ir jo operos „Sevilijos kirpėjas“ pastatymo aplinkybėmis. Mokiniai klausosi ir aptaria „Figaro kavatina“ iš šios operos.

Muzikavimas. Toliau mokomasi groti Džiaugsmo temą iš Bethoveno devintosios simfonijos.

Dainavimas. Dainuojamos homofoninės dainos.

II tema. Harmonija. Tai- antroji pagrindinė homofoninės muzikos grandis. Svarbu su mokiniais išsiaiškinti šią sąvoką, aptarti, kas yra sąskambis, akordas. Taip pat su mokiniais išsiaiškinamos harmonijos- akompanimento savybės. Visą tai aiškiname, remdamiesi tais pačiais

muzikos pavyzdžiais kaip ir I- oje temoje. Klausantis muzikos, svarbu nuosekliai sekti melodijos ir harmonijos tėkmę, jų ryšius, gėrėtis klausoma muzika. Klausydami tuos pačius kūrinius keletą kartų, mokiniai lengviau įsimena jų muziką, sudaromos galimybės visapusiškai išnagrinėti kiekvieno kūrinio muziką.

Džiugu, kad autorius rašydamas šį vadovėlį pagalvoja apie mokinius, kuriems patinka muzikuoti, nori išmokti groti kitais instrumentais. Rubrikoje „Tik tiems, kam įdomu“ autorius moko, kaip pritaikyti akordus savo mėgstamoms dainoms, kaip išmokti groti akordeonu, elektriniais klavišiniai instrumentais, kanklėmis, kaip išmokti groti iš klausos. Ši rubrika tikrai labai reikalinga: visada atsiranda vaikų, kuriems ši tema labai aktuali. Tai didelė pagalba mokiniams, kurie bando kurti ar šiaip muzikuoti draugų būryje. Autorius pateikia ne tik patarimus, kaip reikia taikyti akordus dainelėms, bet ir keletą nesudėtingų dainelių su akordais, kurias norintys gali išmokti groti.

Noriu priminti, nors čia apie kitas pamokos grandis ir nekalbu, jos (kaip ir V- VI klasės vadovėliuose) tikrai yra. Dainelių ir kūrinių solfedžiavimui pasirinkimas tikrai gausus. Svarbiausia pasirinkti atitinkančius klasės lygį.

III tema. Dainininkų solistų balsai. Pagrindiniai šių pamokų tikslai- supažindinti mokinius su dainininkų balsais, aptarti jų tembrus, rūšis, nagrinėti, kodėl būtent tokiu, o ne kitokiu balsu kūriniai atliekami, pasikalbėti apie dainininkus solistus, nes didžiąją repertuaro dalį sudaro homofoninė muzika. Šiai temai nagrinėti skiriame keletą pamokų.

Muzikos klausymasis. Nagrinėdami šią temą, remiamės tais pačiais kūriniais, tik dabar daugiau dėmesio skiriame dainininkų balsams. Be šių kūrinių mokiniai supažindinami ir klausosi įžymių lietuvių bei pasaulio dainininkų dainuojamų kūrinių. Lyginami dainininkų tembrai, kūrinių interpretacija.

Dainavimas. Kadangi per muzikos klausymąsi mokiniai klausėsi ir lygino K. Petrausko ir V. Noreikos atliekamos I. I. dainos „Tris dienas, tris naktis“, šią dainelę mokiniai galėtų išmokti ir patys padainuoti, be to galima palyginti ne tik garsių dainininkų atlikimą, interpretaciją, bet ir savo klasės draugų. Taip mokiniai vaizdžiai įtvirtintų interpretacijos, balso tembro suvokimą. Mokiniam siūloma padainuoti ir italų kalba E. Kapua ir G. Capuro dainą „O sole mio!“. Ši dainelė pateikta G-Dur tonacijoje. Mokiniam ši tonacija per aukšta. Tik nedaugelis vaikų ją taip aukštai išdainuoja. Galima arba dainelę nužeminti, kad visa klasė galėtų padainuoti, arba paprašyti, kad ją padainuotų tik tie mokiniai, kurie išdainuoja. Vaikams bus akivaizdu, kad šie mokiniai tenorai ir sopranai.

Intonacinės klausos lavinimas. Mokiniai supažindinami su prieštakčiu, užtakčiu ir trijų aštuntinių metru. Solfedžiuoja melodijas su šiais muzikos elementais.

Muzikavimas. Mokosi dainelėms pritarti skudučiais.

Su šia tema baigiamas I-asis trimestras

II trimestras pradedamas nuo Kalėdų, Naujųjų metų dainų mokymosi. Vadovėlyje šių dainelių pasirinkimas išties gausus, pradedant lietuvių liaudies giesme, advento daina einama link Kalėdinių lietuvių liaudies ir kompozitorių sukurtų dainų. Dainelės parinktos labai gražios. Čia, manau, mokiniams taip pat reikėtų priminti, kad dauguma dainelių yra homofoninės, paprašyti mokinių įvardyti, kurios.

IV tema. Muzikos kūrinių sandara. Trumpai, pažintiniais tikslais, išsiaiškinamos melodijos sudėtinės dalys: motyvas, frazė, sakinytis, periodas. Visa tai įtvirtinama muzikos klausymu, solfedžiavimu, dainavimu, ritmika. Išsiaiškinus melodijos sudėtinę dalį, mokiniai supažindinami su pagrindinėmis kūrinių formomis. Kadangi tema- labai plati, ją taip pat išskirstysiu į potemes.

1. Melodijos sudėtinės dalys. Vienos dalies muzikos kūriniai. Pagrindinis šių pamokų tikslas- supažindinti mokinius su melodijos sudėtinėmis dalimis bei vienos dalies forma, kadangi beveik visos lietuvių liaudies dainos, daug kitų tautų, o kartais net kompozitorių sukurti mažos apimties kūriniai yra vienos dalies.

Muzikos klausymasis. Vadovėlis, kaip jau buvau minėjusi, parašytas kartojimo principu. Nagrinėjant vienos dalies muzikos kūrinius, autorius kaip pavyzdį pateikia penktoje klasėje klausytą M. K. Čiurlionio preliudą a-moll, tik šįkart jo klausomės kitokiais tikslais. Siekiama įsigilinti, perprasti šio preliudo sandarą.

Intonacinės klausos lavinimas ir dainavimas. Toliau tobuliname dvibalsio solfedžiavimo įgūdžius. Solfedžiuojamos ir dainuojamos vienos dalies dainelės. Prisimenama penktoje klasėje išmokta lietuvių liaudies daina „Dainų dainelė“, tik šįkart ją mokomės dainuoti dviem balsais.

2. Dviejų dalių muzikos kūriniai. Dviejų dalių formos kūrinius padeda įtvirtinti žinomi lietuvių liaudies šokiai, rateliai, žaidimai, dainos. Autorius kūrinius parenka labai taikliai. Kūrinėliai- mokiniams žinomi, labai paprasti. Mokiniai šią kūrinių formą labai nesunkiai suvokia.

Intonacinės klausos lavinimas ir dainavimas. Mokiniai dainuoja ir solfedžiuoja lietuvių liaudies ratelius, kad būtų vaizdžiau, juos galima net pašokti, mokiniams labai patinka aktyvi veikla, be to taip ne tik išgirs bet ir vaizdžiai pamatys, pajus skirtumus tarp atskirų dalių. V. Kudirkos „Tautiška giesmė“- taip pat dviejų dalių. Ją autorius siūlo taip pat pakartoti.

Ritminės klausos lavinimas. Mokiniai mokosi atlikti sinkopę ir sinkopę su pauze. Jos būdingos sutartinėms bei skudučių muzikai. Šis ritminis darinys įtvirtinamas ir per intonacinės klausos bei dainavimo pratybas.

Daugiausia sinkopių sutinkame sutartinėse. Tai- labai senas, unikalus ir sudėtingas lietuvių liaudies dainų žanras. Labai džiugu, kad autorius savo vadovėliuose pateikia keletą įvairaus sunkumo sutartinių. Tai sudaro galimybę ir silpnai klasei išmokti dainuoti sutartines ir taip įtvirtinti sinkopę.

Muzikavimas. Lietuvių liaudies pjesė skudučiams „Šumka“ taip pat padeda įtvirtinti sinkopės ritminį darinį.

Jei yra galimybė, sinkopės mokymui reikėtų paskirti visą pamoką. Nes medžiagos tikrai gausu, be to taip mokiniai labiau išmoks šį ritminį darinį.

3. Trijų dalių muzikos kūriniai. Ši kūrinų forma įtvirtinama panašiai kaip ir vienos bei dviejų dalių per muzikos klausymo, dainavimo, solfedžiavimo, muzikavimo pratybas.

Trijų dalių sudėtinės formos kūrinų sandara plačiau nenagrinėjama, nes mokiniams būtų per sunku. Pagrindinis dėmesys skiriamas šios formos lyrinio pobūdžio kūriniais. Sekanti tema- lyrinio pobūdžio kūriniai.

V tema. Lyrinio pobūdžio kūriniai. Pagrindinis dėmesys sutelkiamas į šių kūrinų meninio turinio suvokimą, tokios muzikos grožio pajautimą. Šio pobūdžio kūrinų pateikta labai daug, jie visi atliekami skirtingai. Tačiau noriu priminti, kad nebūtina visus šiuos kūrinius mokiniams išiminti. Kūrinių gausa sudaro galimybę rinktis pačiam mokytojui, kuriuos kūrinius klausyti ir analizuoti, kurie, jo nuomone, labiausiai tinkami jo klasei, charakteringiausiai atspindi šią temą. Be to mokiniai ne tik klausosi šių kūrinų, jie yra supažindinami ir su šių kūrinų autoriais, mokosi dainuoti, solfedžuoti lyrines dainas.

Muzikos klausymasis. Klausosi lyrinio pobūdžio kūrinų, labiau susipažįsta su styginiu orkestru bei styginių kvartetu ir jų instrumentais.

Dainavimas. Dainuoja lyrinio pobūdžio dainas, toliau tobulina dvibalsio, tribalsio dainavimo įgūdžius. O lietuvių liaudies sutartinė „Išjojo jojo, sodauto“- tikrai didelis iššūkis net stipriai klasei, kartu prisimenamas ir sinkopės ritminis darinys.

Muzikavimas. Lietuvių liaudies pjesę „Buvo dūda Vilniui“ taip pat ne kiekviena klasė pajėgs išmokti, tačiau, tie, kurie išmoks, tikrai pajus daug džiaugsmo ir pasitenkinimą susidoroję su šia nelengva užduotimi.

VI tema. Variacijos. Pagrindinis šių pamokų tikslas- susipažinti su šia muzikos kūrinų forma ir šios formos kūriniais. Variacijas padės išsiaiškinti V. A. Mocarto „Variacijos prancūzų piemenukų dainos tema“. Šio kompozitoriaus muzikos mokiniai klausysis pirmą kartą. Mocarto variacijos puikiai tiks ne tik muzikos klausymui, jos pagrindinę temą galima solfedžuoti, dainuoti, groti.

Variacijų formą išsiaiškinti gali padėti ir M. K. Čiurlionio variacijos „Bėkit, bareliai“ arba G. F. Hendelio „Pasakalija“. Čia mokytojas taip pat gali rinktis ar nagrinėti visus tris pateiktus kūrinius ar kurį tai vieną, svarbiausia, kad mokiniams būtų aišku, kas yra variacijos.

VII tema. Šešioliktinės natos. Tai paskutinis ritminis darinys, kurį mokiniai turi išmolti septintoje klasėje. Pagrindinė šios temos grandis yra ritminės klausos lavinimas. Šį ritminį darinį padės įtvirtinti muzikos klausymasis, dainavimas, solfedžiavimas muzikavimas.

Ritminės klausos lavinimas. Mokiniai mokosi atlikti šešioliktines natas iš klausos, ritminių lentelių, gaidų.

Muzikos klausymasis. Šešioliktines natas įtvirtinti padės N. Rimskio- Korsakovo „Kamanės skridimas“.

Intonacinės klausos lavinimas ir dainavimas. Mokiniai mokosi solfedžuoti ir dainuoti žemaičių dainą „Pėmpėl pėmpėl“. Dainuoti gali išmolti ir nuotaikingą Amerikos negrų lopšinę „Mik, vaikelį“.

Muzikavimas. Su skudučiais mokiniai mokosi „Muzikinį sveikinimą“. Kūrinėlis- labai smagus.

Iš savo patirties galiu pasakyti, kad ši tema- mokinių labai mėgiama, kūrinėliai parinkti labai taikliai, pamokos grandys glaudžiai siejasi tarpusavyje. Mokiniai šešioliktines išmoksta be didesnių sunkumų. Šios pamokos jiems teikia daug džiaugsmo.

VIII tema. Rondo. Paskutinė vadovėlio tema skirta susipažinti su šios formos muzikos kūriniais. Pagrindinė pamokų grandis- muzikos klausymasis.

Čia, kaip ir kitose temose, galime rinktis kokį muzikos klausymuisi skirtą kūrinį pateikti mokiniams. F. Kupereno pjesė klavesinui „Javų pjovėjai“- senovinis prancūzų klavesinistų rondo. Tai pirmoji pažintis su senovine muzika.

Labiausiai mokinių mėgstamas- (šį kūrinį mokiniai geriausiai ir įsimena) L. Bethoveno pjesė fortepijonui „Elizai“. Tai- ryškus klasikų laikų rondo. Šis kūrinys nėra labai sudėtingas, mokytojas jį galėtų išmolti pagroti. Gyva muzika mokinius visada labiau sužavi.

Likusios pamokos skirtos išeito kurso kartojimui. Vadovėlyje pateikta labai daug gražių dainelių. Kai kurie mokytojai net teigia, kad šis vadovėlis yra jų mėgstamiausias dėl gausaus dainelių pasirinkimo. Tiesa, kai kurias daineles mokiniai atsisako dainuoti, nes anot jų tai mažų vaikų dainelės, pavyzdžiui: R. Kauneckaitės „Dovana mamytei“, B. Gorbulskio „Visiems mažiems ir dideliems“. Nežiūrint į tai, dainelių pasirinkimas- didelis ir, manau, tiek mokiniai, tiek mokytojai gali išsirinkti savo nuožiūra labiausiai jiems tinkančias.

- ❖ Vadovėliai parengti vadovaujantis etninių muzikos ištakų, kompleksiško, nuoseklaus ir sistemingo, ugdymo kryptingumo, meniškumo, kūrybiškumo

principais, todėl juose yra pakankamai daug mokomosios medžiagos įvairiai muzikinei veiklai, vadovėlių turinys atspindi šiai bendrojo lavinimo mokyklos pakopai keliamus tikslus ir uždavinius, atitinka mokinių amžių ir supratimo lygį.

- ❖ Vadovėliuose mokymo medžiagos yra kur kas daugiau, negu reikia jos išėti kiekvienoje atskirai paimtoje klasėje, kad mokytojas laisvai savo nuožiūra galėtų rinktis kūrinis pagal savo klasės lygį ir neatsiliktų nuo programos. Tačiau mokomosios medžiagos gausa iškelia nemažai problemų, tarp kurių svarbiausia: kiek vadovėlių medžiagos vidutiniškai galima ir reikia išėti per mokslo metus, turint vieną muzikos pamoką per savaitę, kokiais principais ją pasirinkti, kad muzikinis ugdymas šiose klasėse būtų vykdomas visapusiškai.

3. V-VI KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMO TYRIMAI

3. 1. TYRIMŲ ORGANIZAVIMAS

Tyrimo tikslas: ištirti naujų V-VII klasės muzikos vadovėlių turinio įvykdymo per muzikos pamokas normaliomis mokyklinėmis sąlygomis galimybes.

Metodai: anoniminė anketinė apklausa, ugdomasis eksperimentas, pagal parengtą individualią programą, statistinė duomenų analizė.

Tyrimo bazė: Mažeikių rajono V- VII klasių mokiniai ir mokytojai dirbantys šiose klasėse.

Tyrimas susideda iš anoniminės mokytojų ir mokinių anketinės apklausos, bei ugdomojo eksperimento, pagal individualią muzikinio ugdymo programą VI klasei. Jame dalyvavo dvi tiriamųjų grupės:

- 1) Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklų muzikos mokytojai.
- 2) Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklų V- VII klasių mokiniai;

Iš viso anketiniu būdu apklausta 827 respondentų. Iš jų 15 pedagogų ir 812 moksleiviai (iš jų 30 eksperimentinės klasės moksleivių, kurie mokosi Mažeikių rajono Sedos Vytauto Mačernio vidurinėje mokykloje).

Analizuojant rezultatus, buvo skaičiuojamas atsakymų procentinis pasiskirstymas bei statistiškai reikšmingi skirtumai tarp tiriamųjų grupių. Atsakymai atsispindi lentelėse bei paveiksluose, pateikiamas aprašymas bei interpretacija.

3. 2. ANKETINIS TYRIMAS

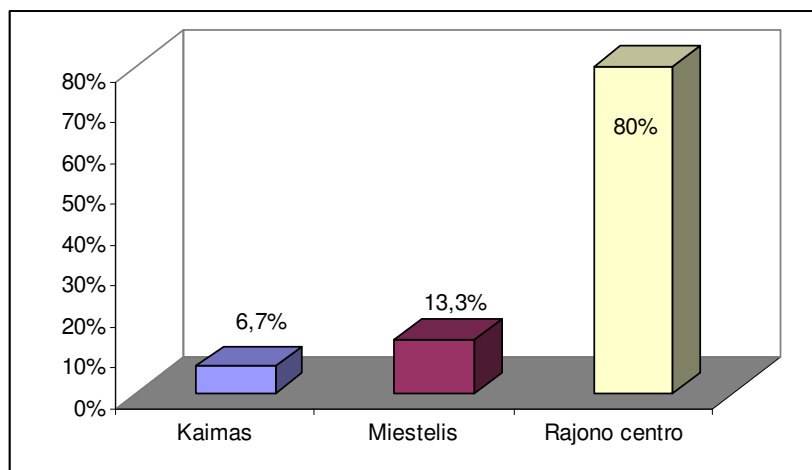
3. 2. 1. Mokytojų anketinė apklausa ir jos rezultatai

Mokytojų anketą sudaro 38 klausimai. Tačiau visų klausimų čia neapartinėsiu, tik tuos kurie susiję su šiuo magistro darbu, likusius klausimus, tikiuosi, panaudoti ateityje, kituose darbuose.

Anketinės apklausos tikslas- išsiaiškinti, kaip mokytojams sekasi įvykdyti vadovėlių turinį, ar užtenka vienos savaitinės pamokos, kad įvykdytų esminę vadovėlio medžiagą. Taip pat domėtasi muzikos kabineto materialine baze.

Anketiniu būdu buvo apklausti 15 pedagogų, kurie veda muzikos pamokas V-VII klasėse (anketos pavyzdys priede Nr. 1)

Apklausoje dalyvavusių mokytojų geografinė panorama gana plati. Tai- mokytojai, dirbantys kaimo mokyklose, miesteliuose, rajono centre (Mažeikiuose). Visa tai atsispindi 1 paveiksle.

1 pav. Geografinė mokyklos padėtis

Reikia pridurti, kad kai kuriose mokyklose dirba po du muzikos mokytojus. Visų apklausoje dalyvavusių mokytojų išsilavinimas- aukštasis. Visi mokytojai yra įgiję muzikos mokytojo specialybę, turi aukštąjį išsilavinimą. Vienuolika mokytojų turi vyresniojo mokytojo kvalifikacinį laipsnį, keturi mokytojai- metodininkai. Galima teigti, kad Mažeikių rajono mokyklose, viduriniuose klasėse muzikos moko kvalifikuoti pedagogai.

Didžioji dalis apklaustųjų mokytojų dirba vidurinėje mokykloje, trys mokytojai dirba gimnazijoje. Du iš apklaustųjų mokytojų, dirbančių vidurinėje mokykloje, muzikos pamokas dar veda ir pagrindinėse mokyklose.

Kadangi mano darbo tema „V-VII klasių muzikos vadovėlių turinio vykdymo tyrimai“, pirmiausia buvo įdomu sužinoti, su kokiais muzikos vadovėliais mokytojai dirba (V ir VI klasei yra dveji vadovėliai – E. Balčyčio ir A. Dikčiaus su bendraautoriais) V-VII klasėse ir kiek turi naujai išleistų E. Balčyčio muzikos vadovėlių. Išanalizavus apklausos rezultatus, paaiškėjo, kad visi mokytojai dirba su E. Balčyčio muzikos vadovėliais, du mokytojai savo pamokose papildomai naudojami A. Dikčiaus išleistais vadovėliais ir tik vienas mokytojas nurodė, kad be šių dviejų vadovėlių naudojami ir kitais. Taip pat apklausos rezultatai parodė, kad tik dalis mokytojų (7) turi pilną naujų vadovėlių komplektą. Situacija su muzikos įrašais ne ką geresnė. Muzikos įrašus visoms klasėms turi tik 8 mokytojai, likę mokytojai pamokose naudojami savo

fonoteka. Šie rezultatai nėra labai džiuginantys. Jie atskleidžia mokyklos vadovybės požiūrį į muzikos pamokas. Į jas vis dar žiūrima, kaip į antraeilį dalyką.

Anketinė apklausa atskleidė mokytojų požiūrį į bendrąsias muzikinio ugdymo programas, išsilavinimo standartus, naujuosius muzikos vadovėlius. Beveik visų mokytojų nuomonės sutapo, vertinant Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus. Didžioji dalis mokytojų (80%) jas vertina tik vidutiniškai o vienas mokytojas jas įvardijo, kaip netinkamas. Mokytojams nepatinka, kad jos labai abstrakčios, pagal jas nelabai aišku, kokių ir kiek žinių mokiniams suteikti. Standartai neįgyvendinami, realiai nepasiekiami. Mano nuomonė sutampa su kitų mokytojų nuomone, kalbant apie programas. Jose iš tiesų turėtų atsispindėti mokymo turinys, konkrečios užduotys. O standartai juk tik nurodo, ko mes turėtume siekti. Galbūt tai iš ties nerealu, bet tikslai siektini.

Mokytojų nuomonės išsiskyrė vertinant 1995 m. išleistą E. Balčyčio “Bendrojo lavinimo mokyklos muzikos programą V-XII klasėms“. Tačiau šią programą mokytojai vertino palankiau. Net 60% mokytojų ją įvardijo kaip labai gerą, visgi 40% ją vertina tik vidutiniškai. Pastaroji programa mokytojams labiau patinka, nes ji yra konkretesnė (nurodytos konkrečios temos, temos dalykų integracijai), aiškesnė, daug paaiškinimų mokytojams. Galima teigti, kad mokytojai nelabai turi laiko ir noro spėlioti, galvoti, ko ir kaip mokyti, jiems patinka, kada tiksliai nurodoma, ko iš jų ir vaikų tikimasi, kokios ir kiek informacijos mokiniams suteikti, kokius mokinių gebėjimus ugdyti.

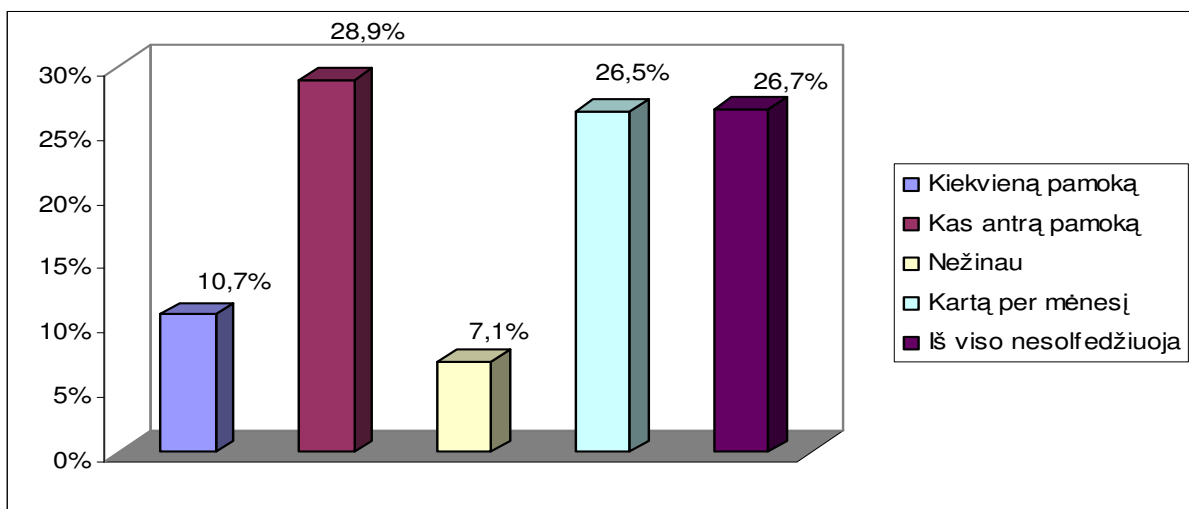
O štai apie naujuosius muzikos vadovėlius visi mokytojai, išskyrus du, kurie juos įvertino kaip vidutiniškus, atsiliepė labai gerai.

Mokytojai džiaugėsi vadovėlio turiniu, sandara. Kai kurie, net pridėjo komentarus, kad neįsivaizduoja, kaip galėtų dirbti pagal kitokį pamokos modelį. Teigė, kad ši programa tinka įvairaus tipo mokykloms, tik apgailestavo, kad daugelis mokyklų muzikos vadovėliams įsigyti lėšų neužtenka, o perka istorijos, matematikos, fizikos ir kt. Kai kuriems dalykams vadovėliai atnaujinami vos ne kiekvienais metais (teigiu iš savo patirties), o muzika vis dar laukia savo eilės. Tai pat mokytojai pareiškė pageidavimą, kad būtų vadovėliuose daugiau dainų atitinkančių mokinių amžių. Mokiniai šiais laikais bręsta daug greičiau ir jiems tikrai juokinga, kai mokytojas septintoje klasėje juos ima mokyti dainuoti B. Gorbulskio ir S. Žlibino dainelę „Visiems mažiems ir dideliems“. Tiesa, dainelė- labai graži, bet gal jos reikėtų mokyti penktoje klasėje?

Tyrimai parodė, kad mokytojams neužtenka vienos savaitinės muzikos pamokos, kad išeitų V-VII klasių muzikos vadovėlių medžiagą. Bet yra mokytojų, kurie ir nesistengia visko išmokyti, supranta, kad tai nerealu. Jie teigia, kad atsirenka tiek mokymo medžiagos, kad užtektų vienos pamokos. Manau, kad mokytojai neturi net vienos pilnos pamokos. Čia reikėtų atsižvelgti į tai, kad pamokos kartais neįvyksta dėl švenčių, renginių, šalčių ar ligų protrūkio... Manau, kad

vadovėlių analizė tikrai galėtų mokytojams pagelbėti, padėdama pasirinkti esminę vadovėlio medžiagą, įvertinti medžiagos reikšmingumą. Anketų duomenys parodė, kad daugelis mokytojų stengiasi išeiti visą vadovėlio medžiagą, išmokyti visus kūrinus. O tai gerai žinome, kad neįmanoma, nes vadovėliuose medžiagos- daug daugiau nei reikia. Apie tai plačiau rašiau įvade.

Tyrimų duomenys atskleidė, kad mokytojai vis dar veda tradicines kompleksines pamokas, mokiniai ugdomi visapusiškai. Taip teigė visi tyrime dalyvavę mokytojai. Tačiau anketos atskleidė ir prieštaravimų. Kaip jau minėjau, mokytojai teigė, kad veda kompleksines pamokas, o dvi mokytojos rašo, kad per pamokas iš viso nesolfedžiuoja. Tai patvirtino ir mokinių anketinė apklausa. Net 26,7% mokinių teigė, kad per muzikos pamokas nesolfedžiuoja, 7,1% teigė, kad nežino. (žiūr. 2 pav.)

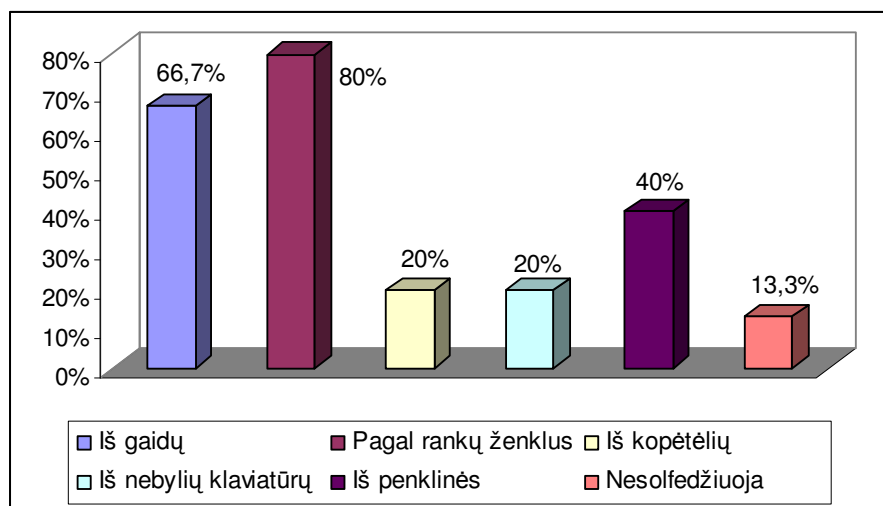
2 pav. Kaip dažnai mokiniai solfedžiuoja muzikos pamokoje.

Šie duomenys atskleidžia, kad tik 39,6% mokinių per pamokas solfedžiuoja sistemingai, o kiti tik pripuolamai arba iš viso nesolfedžiuoja.

Tai kokia čia kompleksinė pamoka, jei atsisakoma solfedžiavimo? Kai kurie mokytojai teigė atsisakę solfedžiavimo iš gaidų, nes natų vaikai neišmoks. Jie pamokoje solfedžiuoja tik pagal rankų ženklus, iš kopėtėlių (taip teigė mokytojas metodininkas), o štai kitas mokytojas teigia, kad jis su vaikais dažniausiai solfedžiuoja iš gaidų, tik retkarčiais pabando solfedžiuoti dviem balsais. Tada solfedžiuoja iš rankos ženklų. Pastarasis teigė, kad neišsivaizduoja muzikos pamokos be solfedžio. Tai tik įrodo, kad mokytojai, laikui bėgant, susikuria ar pamėgsta kurią tai metodiką ir ja sėkmingai vadovaujasi savo darbe. Manau, kad iš tiesų nelabai svarbu, koku būdu mes solfedžiuojam per pamokas, svarbiausia, kad tai darytume sistemingai ir nuosekliai ir kad ši veikla duotų teigiamų rezultatų. Jei tai darome tik pripuolamai, nesistemingai, gal iš tikrųjų tada geriau iš viso atsisakyti, nes taip privargsta ne tik mokiniai, bet ir pats mokytojas, o rezultatų

nėra. Tai geriau šį sugaištą laiką skirti kitai veiklai, kuri tiek mokytojui, tiek mokiniams yra mielesnė ir duoda daugiau naudos.

Kaip solfedžiuoja mokytojai su mokiniais muzikos pamokose atsispindi 3 paveikslėlyje. Čia aiškiai matyti, kad mokytojai labiausiai mėgsta solfedžiavimą pagal rankų ženklus (80%), bet nevengia ir solfedžiavimo iš gaidų, penklinės. Mažiausiai populiarus solfedžiavimas iš nebylios klaviatūros ir kopėtėlių (20%).

3 pav. Solfedžiavimo būdai pamokoje.

Buvo įdomu palyginti, kaip intonuoja mokiniai, kurie solfedžiuoja per muzikos pamokas ir kurie iš viso nesolfedžiuoja. Įdomu, kokią reikšmę solfedis vaidina, lavinant vaikų intonaciją. Rezultatai gavosi paradoksaliūs, tačiau nemanau, kad jais remtis būtų teisinga, kadangi tik viena mokytoja, nesolfedžiuojanti muzikos pamokose, pateikė duomenis apie vaikų intonavimą. Keli mokytojai iš viso nepateikė tokių duomenų. Drįsčiau teigti, kad šie mokytojai, nelabai seka ar žino mokinių gebėjimus. Gauti rezultatai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Intonuojantys mokiniai

Klasė	Mokiniai, kurie solfedžiuoja muzikos pamokose (Intonuoja)	Mokiniai, kurie nesolfedžiuoja muzikos pamokose (Intonuoja)
5	58,41%	80%
6	67,05%	78,1%
7	52,14%	80%

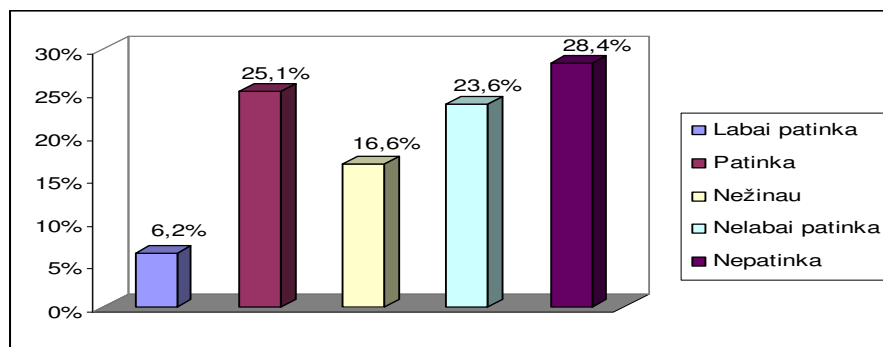
Gauti rezultatai išties netikėti, tik nerimą kėlė šios mokyklos mokinių anketos. 17 anketų paskelbtos negaliojančiomis, nes buvo prirašinėtos įvairiausių replikų vadovėlių autoriams,

viena- perplėšta ir suklijuota lipnia juostele. Susidarė išpūdis, kad arba mokytoja nusiteikusi prieš autoriaus vadovėlius arba mokiniai labai nekultūringi, nieko nenorintys, kuriems niekas nepatinka, nei dainuoti, nei solfedžiuoti nei kita veikla ir ypač muzikos pamoka.

Pasižiūrėjus, kaip intonuoja mokiniai solfedžiuojantys per muzikos pamokas,- akivaizdu, kad į penktą klasę atėję mokiniai ne itin paruošti arba labai skirtingo lygio. Džiugu, kad 6 klasėje intonuojančių vaikų vidurkis kyla. Septintoje klasėje intonuojančių mokinių skaičius sumažėja, galbūt dėl prasidėjusios berniukų balsų mutacijos.

Kaip matome 1 lentelėje gana didelė dalis mokinių neintonuoja, o tai apsunkina mokytojo darbą pamokoje, sukelia nemažai rūpesčių. Gerai, kad mokytojas gali rinktis, kokia veikla pamokoje užsiimti (mokytojai teigė, kad vadovėliai suteikia pasirinkimo laisvę). Tad mokytojas gali rinktis kūrinius pagal klasės lygį. Autorius pateikia nemažai kūrinių dainavimui, solfedžiavimui, muzikavimui.

Mokytojų teigimu, mokiniai mažiausiai mėgsta solfedžiuoti. Mokinių nuomonė atsispindi 4 paveikslėlyje.

4 pav. Mokinių nuomonė apie solfedžiavimą.

Kaip matome, 16,6% mokinių net nežino, ar jiems patinka, ar ne. Išties kaip gali žinoti, jei niekada to nesimokei, ar nedarei. Taip atsakė mokiniai, kurie teigė, kad pamokose nesolfedžiuoja arba nežino, ar solfedžiuoja. Tačiau taip atsakė nemažai ir solfedžiuojančių mokinių. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad pradinėse klasėse mokiniai nesolfedžiavo, o jei mokiniai nesolfedžiavo iki 6- 7 klasės, manau, kad šiose klasėse pradėti solfedžiuoti nėra prasmės.

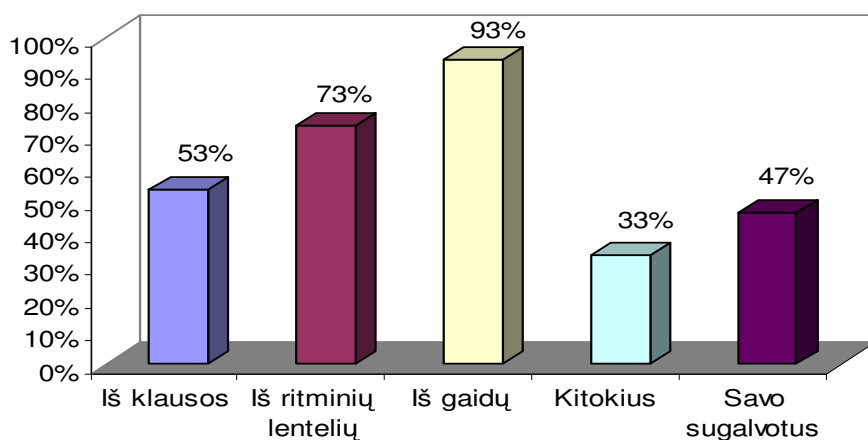
Iš anketų matosi, kad daugeliui mokytojų nelabai patinka solfedžiavimas. Tik du mokytojai tvirtino, kad neišsivaizduoja muzikos pamokos be solfedžio.

Labiausiai mokiniams pamokoje patinka dainuoti, taip teigė, net 80,1% apklaustųjų. Iš ties vadovėliuose labai daug gražių dainelių, pradedant lietuvių liaudies ir baigiant estradinėmis dainomis. Tiek mokytojai, tiek mokiniai džiaugiasi gausiu pasirinkimu. Anketų duomenys parodė, kad visiems mokytojams, išskyrus vieną mokytoją, kuriam kelios dainelės pasirodė per

sunkios, neišmokstamų ar per sunkių dainelių nėra. Ir prašė, kad jei būtų galimybė tų dainelių būtų dar daugiau.

Džiugina, kad visi mokytojai muzikos klausymuisi pamokose naudojami kokybiškais kompaktinių plokštelių grotuvais, o vienas mokytojas be grotuvo turi galimybę pamokose naudotis kasetiniu magnetofonu ir patefonu. Tik, kaip jau anksčiau buvau minėjusi, ne visi turi įsigiję kompaktines įrašų plokšteles. Taip pat iš anketinės apklausos paaiškėjo, kad 20% mokytojų mano, kad 5 kl., kai kurie muzikos klausymuisi skirti kūriniai neatitinka mokinių amžiaus ir supratimo lygio. Šeštoje, septintoje klasėse tas procentas dar didesnis- 33,3. Labai gaila, kad mokytojai savo nuomonės nepakomentavo. Nes, muzikos klausymuisi skirti kūriniai tikrai nėra labai sudėtingi, atitinka vaikų amžių. Galbūt problema slypi kitur. Manau muzikos klausymosi sėkmė labai priklauso nuo kūrinio pateikimo, pristatymo, mokinių nuteikimo. Be to nereikia stengtis, išklaudyti visų siūlomų kūrinių, juk, kaip teigia pats autorius, vadovėliuose medžiagos yra tris kartus daugiau, nei reikia išnagrinėti. Svarbiausia išanalizuoti temas, o kūrinius pasirinkti pagal klasės lygį (apie tai jau rašiau įvade).

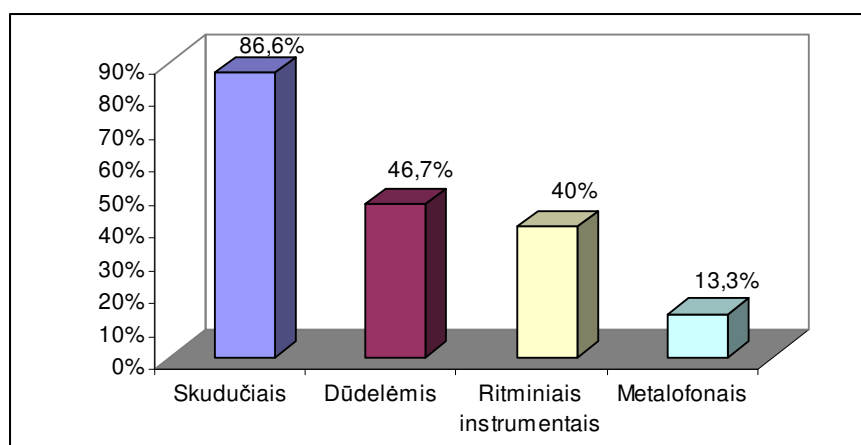
Ritmo mokymasis, jo pajautimas yra viena iš sąlygų užtikrinančių mokinių sėkmingą muzikavimą, grojimą, dainavimą dalyvavimą muzikinio ugdymo procese. Apklausos rezultatai parodė, kad tik 60% mokytojų su šia užduotimi susidoroja sėkmingai. Likę 40% teigia, kad nespėja išmokyti visų pagrindinių ritminių darinių dėl laiko stokos, kiti teigia, kad ne visi vaikai-gabūs. Manau, jei mokytojas visada planuotų savo veiklą, tokių problemų iškiltų mažiau. Be to ritmo mokymo sėkmę lemia ir veiklos įvairovė. Anketos duomenys parodė, kad ritmo mokymo pratybose mokytojai naudoja įvairius mokymo būdus (žiūr. 5 pav.).

5 pav. Ritmo mokymo būdai

Tačiau ritmo pratybos dažniausiai vedamos tik tuomet, kai koks ritminis darinys palengvina kūrinio atlikimą (53,3%). Ir to laiko, matyt, nelabai užtenka, norint pasiekti pageidaujamų rezultatų.

Grojimas, muzikavimas yra vienas iš aktyvios veiklos būdų muzikos pamokose. Aktyvi veikla mokiniams patinka, deja čia daug ką lemia esama bazė. Muzikavimui mokytojai dažniausiai renkasi skudučius, senuosius lietuviškus, specifinius instrumentus, nes jais groti labai patogiu ir mokiniai mielai jais muzikuoja. 13,3% mokytojų teigė, kad neturi galimybės mokytį groti skudučiais, nes mokykla jų neperka. 6 paveikslėlyje matyti, kokiais instrumentais mokytojai dažniausiai muzikuoja pamokoje.

6 pav. Instrumentai, kuriais muzikuojama per pamokas

Nesisteminis ritmo mokymas- viena iš priežasčių, užkertančių sėkmingą muzikavimą. Mokytojai, kurie ritmo mokydavo, tik kai reikalinga tam tikro kūrinio atlikimui, kai kurių kūrinių su vaikais neįstengė išmokyti (pvz. l.l. žaidimo „Snaudalė“, l. l. šokio „Klumpakojė“). Nesėkmių priežastis mokytojai įvardijo kaip ritmo neįėjimą arba mokinių gabumų stoką.

Anketų duomenys parodė, kad mokytojai su mokiniais per metus iš vadovėlio groti išmoksta po 2-3 kūrinius. Kaip matome 6 paveikslėlyje, pastaruoju metu vis populiarsnis darosi muzikavimas dūdelėmis. Su dūdelėmis per pamokas muzikuojantys mokytojai teigė, kad jie sėkmingai su jomis groja, net su aštuntokais. Manau, tai- puiku. Muzikavimas sudaro sąlygas pasireikšti mokinių kūrybiškumui, o tai ypač aktualu dirbant su mokiniais, kurie neintonuoja. Muzikavimas suartina mokinius su muzikos instrumentais, žadina norą groti, domėjimąsi muzika. Muzikuojant pasiekiamas mokymo vaizdumas.

Mokytojų anketinė apklausa atskleidė, kad Mažeikių rajone mokyklose mokiniai ugdomi visapusiškai, mokytojai rimtai žiūri į savo darbą (taip teigiu ne tik dėl duomenų iš anketų, bet ir todėl, kad beveik visus mokytojus pažįstu asmeniškai ir žinau), nežiūrint į kai kurias nesėkmes,

muzikinio ugdymo situaciją vertinčiau gerai. Žinoma, tobulėjimui ribų nėra, svarbiausia geri norai ir pastangos. Juk „vaiko muzikiniai pasiekimai – tarsi virš vandens kyšanti ledkalnio viršukalnė. Didžioji jo dalis dažniausiai būna panirusi po vandeniu. Tai- neatsiskleidę vaiko muzikiniai gabumai. Ar plika akimi nematomi potencialūs muzikiniai gabumai kada nors taps regimais muzikiniais pasiekimais, priklausys nuo vaiką supančios muzikinės aplinkos, tėvų požiūrio ir tinkamo ugdymo“ teigė Eirimas Velička (2004), samprotaudamas apie vaikų muzikinius gabumus. Išties labai daug kalbama apie tai, kad nemuzikalių vaikų nėra, kad svarbu atrasti vaikų gebėjimus ir žadinti, ugdyti meilę muzikai, juk ji- anot E. Balčyčio (1986) „jausmų menas. Ji bene labiausiai iš visų menų prasiskverbia į pačius giliausius žmogaus jausmų kampelius. Jos didžioji paskirtis- skatinti teigiamas emocijas, slopinti neigiamas“. Tai begalo aktualu šiandieninėje visuomenėje (kompiuterių eroje), kai viską valdo protas, melagystės ir t.t., kur jausmams, gėriui ir grožiui vietos lieka vis mažiau. Taigi muzikiniam ugdymui čia tenka svarbus vaidmuo.

3. 2. 2. Mažeikių rajono V-VII klasių mokinių anketinės apklausos rezultatai

Mokinių anketą sudaro 21 klausimas. Anketinės apklausos tikslas- išsiaiškinti mokinių požiūrį į atskiras pamokos grandis: dainavimą, muzikos klausymą, solfedžiavimą grojimą, ritmo pratybas. Taip pat buvo siekiama ištirti, kokiai muzikos veiklai naudojami muzikos vadovėliai, kaip mokiniams sekasi įsisavinti vadovėlių turinį. Mokinių anketa tarsi suskirstyta į keturis blokus:

- I. Demografiniai respondentų duomenys.
- II. Klausimai apie naudojamą vadovėliais.
- III. Siekimas išsiaiškinti respondentų nuostatą į įvairias muzikines veiksenas ir kaip mokiniams sekasi įsisavinti esminį vadovėlių turinį.
- IV. Siekimas nustatyti mėgstamiausią ugdytinių muzikinę veiklą pamokoje bei priemones, kuriomis naudojasi pamokoje.

Prieš pateikiant anketą, visiems respondentams buvo atskleistas tyrimo tikslas, aktualumas, aptartos atsakinėjimo sąlygos.

Anketinių būdu apklausta 812 V-VII klasių mokinių (413 mergaičių ir 399 berniukų). Iš jų 254 penktokai, 256 šeštokai ir 302 septintokai.

Visi mokiniai teigė, kad muzikos pamokose naudojasi naujaisiais E. Balčyčio muzikos vadovėliais. Tačiau, kaip parodė tyrimai, skirtingose pamokos veiksenose vadovėliai naudojami

taip pat skirtingai. Vienose pamokos dalyse jie naudojami dažniau, kitose rečiau. Tai atsispindi 2 lentelėje.

2 lentelė. Vadovėlių naudojimas atskirose pamokos dalyse (skaičiai pateikti %)

Klasė Kaip dažnai naudojasi vadovėliais	5 klasė			6 klasė			7 klasė		
	Naudojasi	Kartais naudojasi	Nesinaudoja	Naudojasi	Kartais naudojasi	Nesinaudoja	Naudojasi	Kartais naudojasi	Nesinaudoja
Pamokos dalis, kuriose naudojasi vadovėliais									
Mokydami dainų	100	0	0	92,3	7,7	0	49,8	45,8	4,4
Klausydami kūrybinių	96,4	3,6	0	87	10,8	2,2	45,7	52,2	2,2
Solfedžiuodami	63	30,4	6,5	52,2	32,6	15,2	23,9	28,3	47,8
Kalbėdami apie kompozitorius ir jų kūrybą	93,5	6,5	0	50	41,3	8,7	63	21,7	15,2
Mokydami groti	71,7	13	15,2	78,3	15,2	6,5	43,5	41,3	15,2
Atlikdami ritmo užduotis	64,3	33,5	2,2	69,6	30,4	0	39,1	39,1	21,7

Kaip matome, vadovėlių mokiniai dažniausiai naudojami mokydami naujų dainų, ypač 5- 6 klasėse. Septintoje klasėje vadovėliais mokydami dainų naudojami rečiau. Viena iš priežasčių, manau, yra ta, kad mokiniai šiais laikais greičiau bręsta ir septintokai (ypač mergaitės, kurios subręsta greičiau nei berniukai) jau nebenori dainuoti vaikiškų dainų. Jie pageidauja šiuolaikinių, populiarių dainų apie meilę, gyvenimą ir t.t. Mokytojas, siekdamas mokinių palankumo, norėdamas didinti savo pamokų motyvaciją, vis dažniau jiems nusileidžia ir vieną kitą dainą pateikia iš savo repertuaro. Bet nemanau, kad tai labai blogai. Vaikai gyvena šiais laikais ir šia diena ir jie nori dainuoti šį laikmetį atitinkančias dainas. Tik nereikėtų persistengti, kad muzikos pamoka neprarastų savo tikslo.

Klausydami muzikos, 5- 6 klasių mokiniai dažnai naudojami vadovėliais, o septintoje klasėje šis procentas žymiai sumažėja. Čia, manau, galėtume išvelgti keletą priežasčių. Galbūt nepakankamai mokykla turi vadovėlių šioms klasėms ir mokytojas vadovėlio medžiagą dėsto pats, neužduodamas užduočių iš vadovėlio. O gal iš tikrųjų mokiniai mažiau klausosi muzikos, o daugiau dainuoja ar muzikuoja. Priežasčių galėtume išvelgti ir daugiau.

O štai solfedžiuoja iš vadovėlių daugiausia 5-okai, vyresnėse klasėse tas procentas mažėja. Ypač 7 klasėje. Čia, manau, lemiamą reikšmę turi tai, kad mokytojai vyresnėse klasėse iš viso atsisako solfedžiavimo, arba renkasi kitus solfedžiavimo būdus: pagal rankų ženklus, iš kopėtelių, penklinės. Kaip parodė ir mokytojų anketinė apklausa, tik du iš jų neišsivaizduoja

pamokos be solfedžio, o didžioji dalis teigia, kad dažniausiai solfedžiuoja pagal rankų ženklus. Kaip matome, šiuo klausimu mokinių ir mokytojų nuomonės sutampa.

Kalbėdami apie kompozitorius, vadovėliais mokiniai taip pat naudojami gana dažnai. Nors mano manymu, būtent šioje veikloje mokiniai juo turėtų naudotis mažiausiai. Juk daug įtaigiau, kai mokytojas gražiai ir įtikinamai papasakoja apie kompozitorių, pamini įdomius jo gyvenimo faktus, o ne kai mokiniui pačiam reikia perskaityti iš vadovėlio.

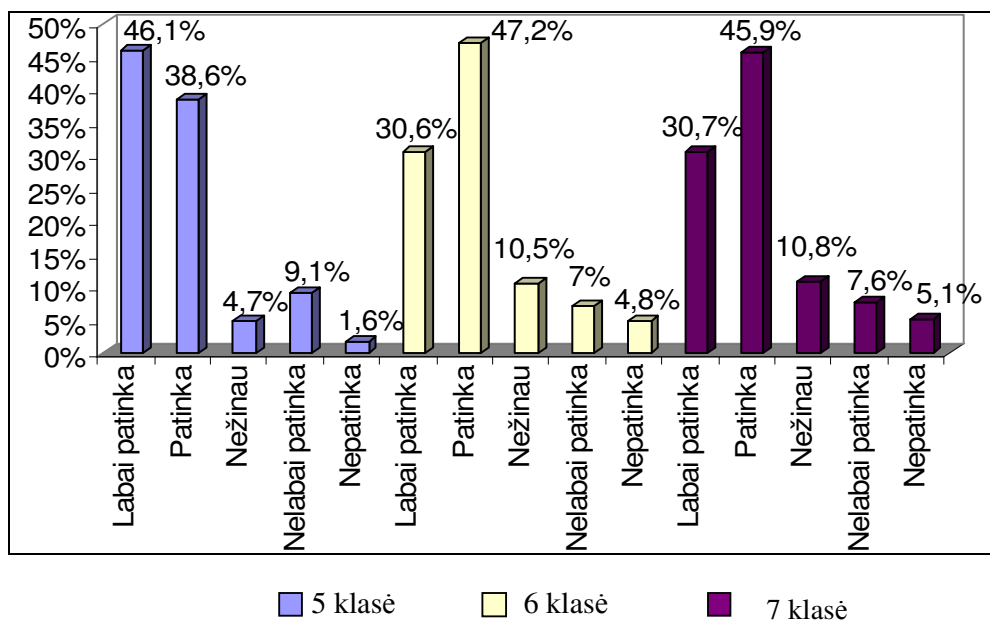
Nors mokydamiesi groti, mokiniai vadovėliais naudojami gana dažnai, vis dėlto nemažas procentas mokinių teigia, kad jais nesinaudoja. Čia galėčiau išskirti keletą priežasčių: mokiniai neturi instrumentų (mokytojai minėjo šį faktą savo anketose), pamokoje muzikuoja dūdelėmis, kaip jau minėjau jos darosi labai populiaros. Teko pačiai keletą tokių pamokų stebėti. Mokytojai turi pasidare natų aplankus ir groja populiarias melodijas dūdelėmis, pritariant fonogramai. Taip vaikai muzikuoja net iki 8 klasės. Tačiau mokiniai, kurie muzikos pamokose groja skudučiais, vadovėliais dažniausiai naudojami. Skudučiams pjesės parinktos tikrai gražios ir pasirinkimas gana gausus, tad mokytojui nebereikia ieškoti papildomų kūrinių muzikavimui.

Nors atliekant ritmo užduotis, didžioji dalis mokinių teigia, kad naudojami vadovėliais, visgi didelė dalis mokinių teigia, kad vadovėliais naudojami tik kartais. Taip, manau, yra todėl, kad daugelis mokytojų ritmo moko tik tuomet ir tik tiek, kiek tai palengvina kūrinių atlikimą (dainuojant, grojant). Nemanau, kad tai blogai, tik svarbu sudėtingesnius ritminius darinius išmokyti truputį anksčiau. Nes kai kurie mokytojai teigė, kad vaikai, kai kurių kūrinių neišmoksta, nes nejaučia ritmo arba kad ritminiu atžvilgiu kūrinys per sudėtingas. Manau, kad nėra šiose klasėse per sudėtingų ritmų, tik juos laiku reikia išmokyti.

Siekiant išsiaiškinti, kaip mokiniams sekasi įsisavinti esminį vadovėlių turinį, buvo pateikti klausimai iš atskirų grandžių. Žinoma, šių tyrimų duomenys neatskleis visų mokinių gebėjimų, žinių, įgūdžių, mes galime pagal juos susidaryti tik bendrą išpūdį.

Labiausiai mane domino dvi pamokos grandys- dainavimas ir solfedžiavimas. Įdomu buvo sužinoti, kaip kinta mokinių nuostata į jas. Juolab, kad 5- 6 klasei anketos buvo pateiktos 2005 metais, o 7 klasei- 2006 (po metų)

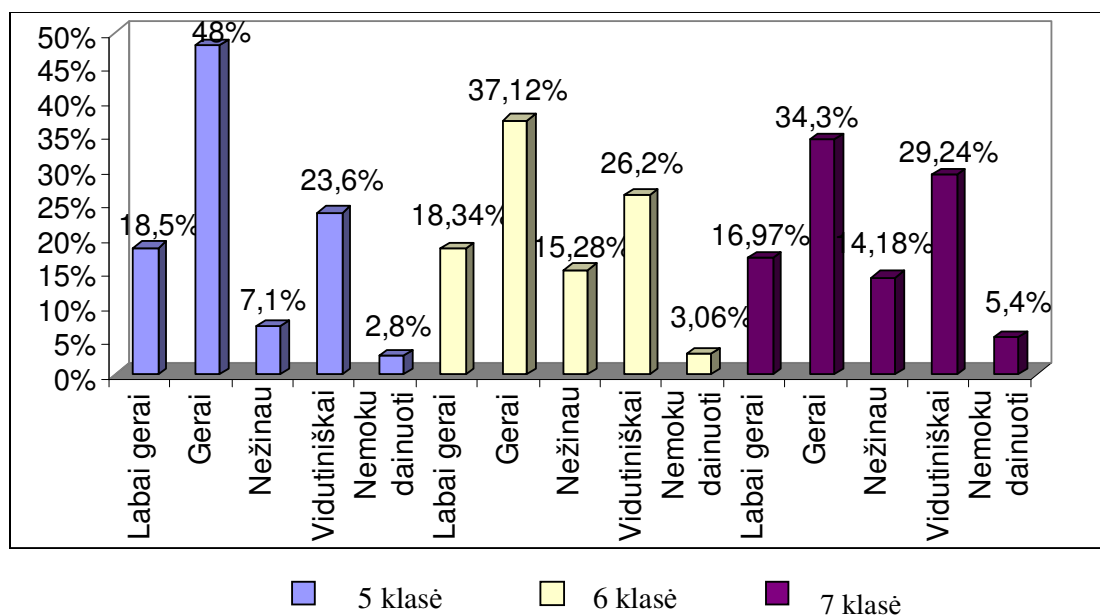
Akivaizdu, kad į penktą klasę atėję mokiniai noriai dainuoja, tik 1,6 % mokinių teigė, kad dainuoti nepatinka (žiūr. 7 pav.). Deja, aukštesnėse klasėse nors ir nežymiai, mokinių skaičius, kuriems dainuoti patinka- mažėja, o tų, kuriems nepatinka- didėja. Drįsčiau teigti, kad gana sparčiai. Galėtume daryti išvadą, kad nors dažnai kaltiname pradinių klasių mokytojus, kad jie prastai paruošia vaikus, galbūt ir patys (vyresniųjų klasių muzikos mokytojai) ne viską padarom, kad mokinių motyvacija muzikos atžvilgiu didėtų.

7 pav. Mokinių nuostata dainavimo atžvilgiu.

O, kad galėtume kažką pakeisti, pirmiausia turime žinoti bendrą situaciją. Mes tikrinam mokinių žinias, gebėjimus, įgūdžius, tačiau visų mokinių požiūrio į atskiras pamokos veiksenas tikrai nežinome. Bent jau aš taip manau, nes jei žinotume, į jas ir į tuos mokinius atkreiptume daugiau dėmesio ir rezultatai būtų kitokie.

Stebino mokinių savikritiškumas, vertinant savo dainavimą (žiūr. 8 pav.)

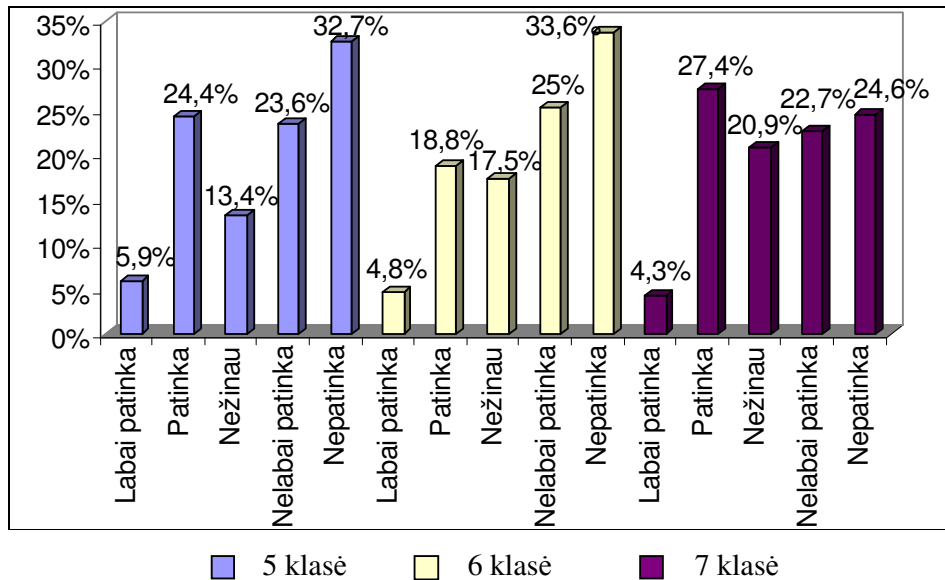
8 pav. Mokinių savęs vertinimas dainuojant.

Daugelis mokinių, kurie teigia, kad nemoka dainuoti prieš tai teigė, kad nepatinka dainuoti. Manau, kad mokytojai į juos turėtų atkreipti ypatingą dėmesį. Jei mokytojas skirtų jiems nors kiek daugiau dėmesio, atrastų už ką pagirti, ta nuomonė apie dainavimą tikrai pasikeistų. Tuo įsitikinau dirbdama su eksperimentine klase. Po konstatuojamojo tyrimo, paaiškėjus vaikų nuomonei apie dainavimą, keletą berniukų pasisodinau į priekį ir stengiausi juos paskatinti, kartais pažymį pakeldama, pagirdama ir pamažu pastebėjau, kad jų požiūris į dainavimą pradėjo keistis, jie pradėjo stengtis ir pasiekė visai neblogų rezultatų. Vienas berniukas dabar dainuoja tiesiog puikiai. Paskutinėje anketoje jie jau rašė, kad dainuoti jiems labai patinka arba patinka. Taigi manau, kad skirdami daugiau dėmesio, elgdami supratingai, mes galime labai daug pakeisti, kad vidutiniškai dainuojančių ar iš viso nemokančių dainuoti mokinių skaičius sumažėtų.

Kita vertus, neramu, kad mokinių, manančių, kad dainuoja labai gerai ir gerai skaičius vyresnėse klasėse vis mažėja. Čia, manau, galėtume išvelgti keletą tendencijų. Pirmiausia mokinys supranta, kad dainuoja ne taip jau ir gerai ir krenta jo motyvacija dainavimo atžvilgiu. Antra, mokytojas nelabai korektiškai sako pastabas mokiniui, tokiu būdu sumenkindamas jo pasitikėjimą savimi ir norą dainuoti. Trečia, berniukams pradeda mutuoti balsai, jiems darosi nepatogu dainuoti, krenta pasitikėjimas savimi, atsiranda nenoras dainuoti. Taip pat, manau, nereikėtų atmesti ir fakto, kad galbūt mokiniams nepatinka mokytojo parinktos dainos, gal per sunkios ar per lengvos, kurios taip pat motyvacijos nekelia.

Kaip matome 9 paveikslėlyje, mokiniams solfedžuoti labai nepatinka. Tiesa, 7 klasėje šie rezultatai šiek tiek keičiasi į gerąją pusę. Lieka tik tikėtis, kad ši tendencija išsilaikys ir vyresnėse klasėse. Manau, mokytojai į šią pamokos veiklą turėtų atkreipti ypatingą dėmesį.

Šituos pakilimus ir nuosmukius, galbūt, galėtume paaiškinti ir taip, kad penktoje klasėje, kol solfedžuojama vienoje tonacijoje, daugiau įvedama žaidybinių elementų. Todėl ši pamokos grandis truputį patrauklesnė nei šeštoje klasėje, kur įvedamas minoras, re minorinė ir fa mažorinė tonacijos. Prasideda rimtas darbas. O kas nauja, kas nesiseka- dažnai yra ir neįdomu, sunku. Septintoje klasėje, mokytojui įdėjus nemažai pastangų (visgi manau, kad nepakankamai), ši veikla vėl darosi patrauklesnė (kitos tonacijos įvedamos panašiai, mokiniai jau žino šią sistemą, kyla mažiau neaiškumų).

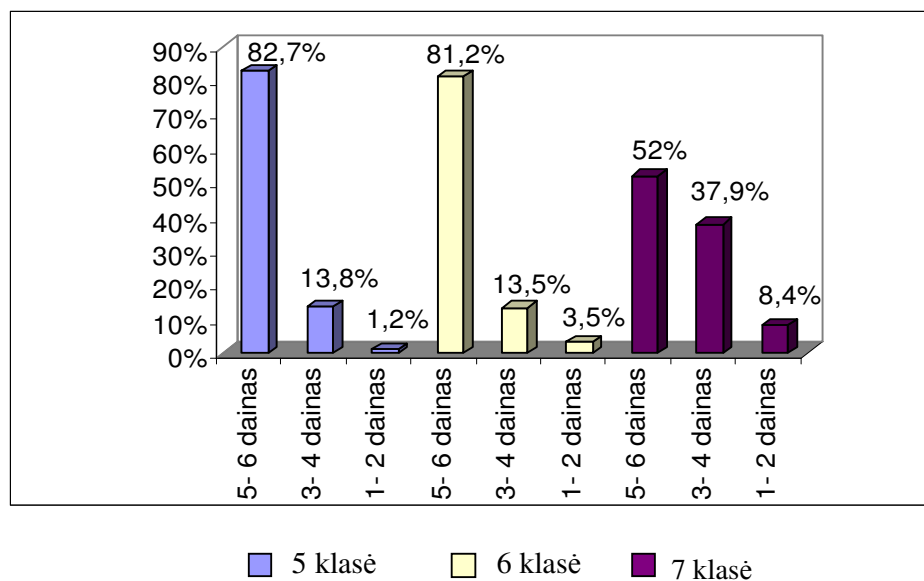
9 pav. Mokinių nuostata solfedžiavimo atžvilgiu.

Kadangi mano darbo tikslas- ištirti, koku lygiu galima įvykdyti V-VII klasių muzikos vadovėlių turinį eilinėse normalaus lygio mokyklose, tai savo tyrimuose mokiniams pateikiau po keletą klausimų iš visų grandžių.

Dainavimas. Kaip žinome vadovėliuose didelis pasirinkimas lietuvių liaudies bei populiarių dainų. Visų jų išmokyti neįmanoma (apie tai jau buvo kalbėta analizuojant muzikos vadovėlius). Kiekvienas mokytojas turi galimybę pats pasirinkti tas dainas, kurios jam ir mokiniams atrodo gražiausios, priimtinausios.

Patikrinti, kaip mokiniai dainuoja, galimybių neturėjau, tad teko pasikliauti mokytojų anketiniais tyrimais. O mokinių buvo paprašyta tik parašyti, kiek apytikriai per pusmetį išmoksta dainų iš vadovėlio ir nurodyti, kokios dainos jiems labiausiai patiko (žiūr. 10 pav.)

Akivaizdu, kad 5- 6 klasėje iš vadovėlio dainų išmokstama gana daug, tačiau septintoje klasėje šis skaičius žymiai sumažėja. Čia, manau, galima būtų išskirti keletą priežasčių. Pirmoji- berniukų balsai pradeda mutuoti ir jiems ši veikla darosi nepatraukli, tad mokytojas dainavimui skiria mažiau laiko, daugiau muzikuoja, klausosi muzikos. Antroji- kaip jau anksčiau minėjau, mokytojai teigė, kad vaikai greičiau bręsta ir nebenori dainuoti vaikiškų dainų, mokytojai siūlo mokiniams dainas iš savo repertuaro. Nors, mano nuomone, septintoje klasėje dainelių pasirinkimas tikrai didelis. Galbūt mokytojams atidžiau reiktų pavartyti vadovėlį. O gal mokytojas neįvertinęs mokinių pajėgumo, pasirenka per sunkias daineles ir nepajėgia jų išmokyti. Priežasčių, manau, galėtume rasti ir daugiau.

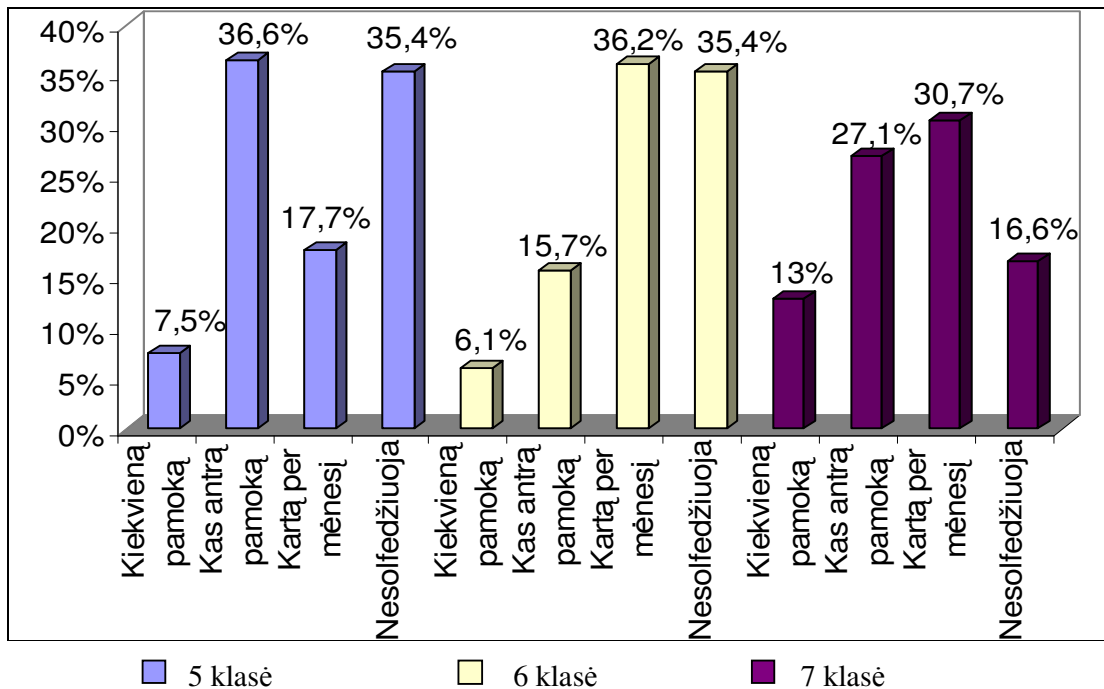

10 pav. Iš vadovėlio išminktų dainų skaičius.

Akivaizdu, kad 5- 6 klasėje iš vadovėlio dainų išmokstama gana daug, tačiau septintoje klasėje šis skaičius žymiai sumažėja. Čia, manau, galima būtų išskirti keletą priežasčių. Pirmoji- berniukų balsai pradeda mutuoti ir jiems ši veikla darosi nepatraukli, tad mokytojas dainavimui skiria mažiau laiko, daugiau muzikuoja, klausosi muzikos. Antroji- kaip jau anksčiau minėjau, mokytojai teigė, kad vaikai greičiau bręsta ir nebenori dainuoti vaikiškų dainų, mokytojai siūlo mokiniams dainas iš savo repertuaro. Nors, mano nuomone, septintoje klasėje dainelių pasirinkimas tikrai didelis. Galbūt mokytojams atidžiau reiktų pavartyti vadovėlį. O gal mokytojas neįvertinęs mokinių pajėgumo, pasirenka per sunkias daineles ir nepajėgia jų išmokyti. Priežasčių, manau, galėtume rasti ir daugiau.

Mokytojai solfedžiavimą taiko įvairių muzikinių veiksėnų metu. Mokiniai įvairiais būdais solfedžiuoja lietuvių liaudies dainoms būdingas intonacijas, mokydamiesi dainų, kartais solfedžiuoja grojimui arba dainavimui skirtų kūrinių ištraukas, o kai kur iš viso nesolfedžiuojama. Iš pokalbių su mokytojais paaiškėjo, kad mokytojai su mokiniais solfedžiuoja tik Do mažorinę gamą ir re minorinę gamas, nes mokiniams ir taip sunkiai sekasi solfedžiuoti.

Kaip dažnai mokiniai solfedžiuoja muzikos pamokose, atsispindi 11 paveikslėlyje.

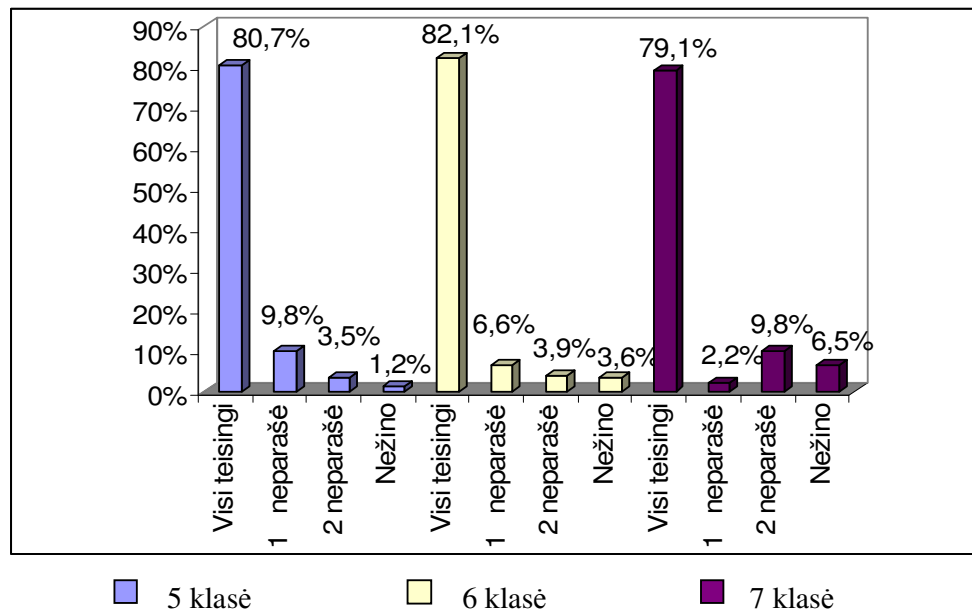

11 pav. Kaip dažnai mokiniai solfedžiuoja muzikos pamokose.

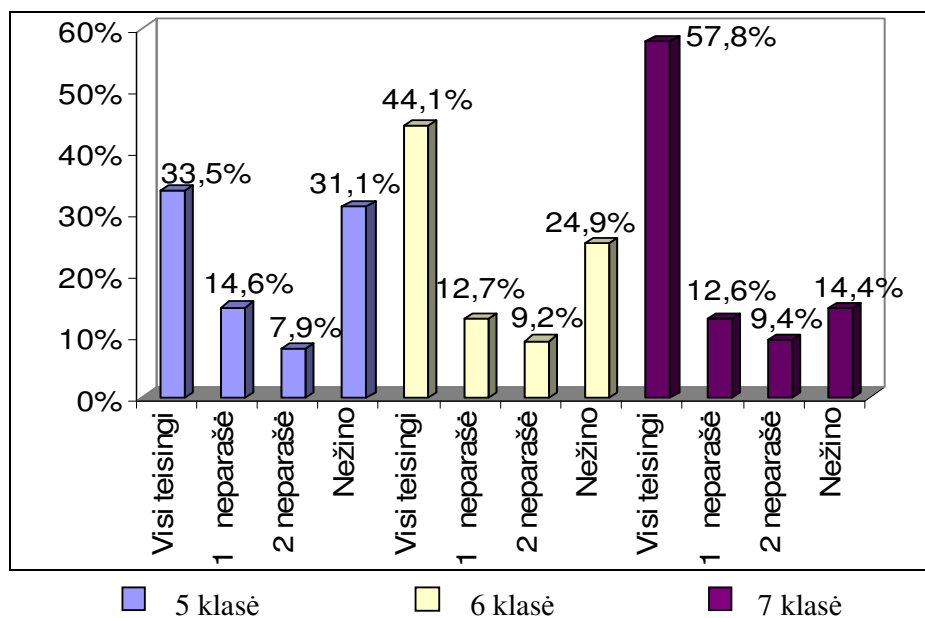
Kaip matome, gana didelis procentas mokinių teigia, kad per muzikos pamokas iš viso nesolfedžiuoja, o juk tik du mokytojai teigė, kad per pamokas nesolfedžiuoja. Tačiau turiu pastebėti, kad nebūtinai tie mokiniai iš tikrųjų nesolfedžiuoja. Kadangi pati dalyvavau kai kurių mokyklų mokinių anketinėje apklausoje, pastebėjau, kad mokiniai paprasčiausiai nesupranta šio žodžio prasmės. Kai tik mokytojas parodydavo rankų ženklus ir paklausdavo, ar taip dainuodavo, vaikai iš karto vienbalsiai sakydavo, kad taip. Tada mokytojas ir paaiškindavo, kad tai ir vadiname solfedžiavimu.

Tačiau didžioji dalis mokinių, matyt, iš tikrųjų nesolfedžiuoja. Šiuo klausimu mokytojų ir mokinių nuomonės nelabai sutampa.

Patikrinti, kaip mokiniai solfedžiuoja,- gana sunku, tai nusprendžiau patikrinti, ar mokiniai pažįsta rankų ženklus, natas. Nes jei jų nepažįsta, pamokose nesolfedžiuojama arba solfedžiuojama nesistemiškai (žiūr. 12, 13 pav.)

12 pav. Do mažorinės gamos garsų, rankų ženklų pavadinimai.

13 pav. Kiek natų mokiniai surašė į penklinę.

Tyrimų duomenys atskleidė idomą faktą. Gana didelis procentas mokinių teigė, kad per muzikos pamokas nesolfedžiuoja, tačiau rankų ženklus puikiai žino (žiūr. 12 pav.). Tiesa, tas procentas kažkodėl vyresnėse klasėse nežymiai mažėja.

Su natomis truputį sunkiau. Tačiau, kaip matome 13 paveikslėlyje, vyresnėse klasėse tie rodikliai vis auga. Gal vyresnėse klasėse, kai mokiniai daugiau muzikuoja, groja skudučiais, dūdelėmis, atsiranda motyvacija natas išmokti. O kadangi solfedžiuoja vis mažiau, tai rankų ženklai po truputį užsimiršta. Penktoje klasėje mokiniai rankų ženklus gerai pažįsta, nes

pradinėse klasėse muzikos buvo mokomi sistemingai. Mano žiniomis, daugelyje mokyklų muzikos pamokos jau atiduotos muzikos mokytojams. Ši problema darosi aktuali tik kaimo mokyklose.

Galime daryti išvadą, kad nors mokiniams solfedžuoti ir nelabai patinka, jų žinios- šioje srityje labai neblogos.

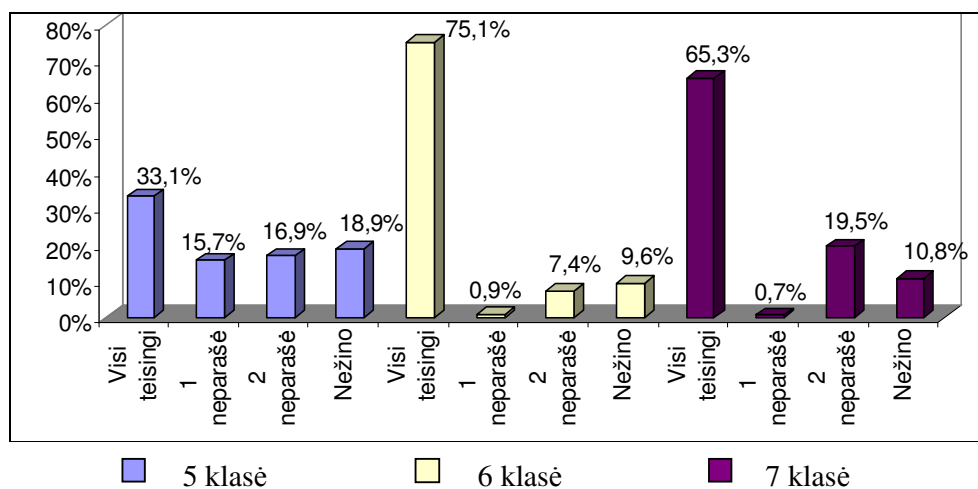
Visuose vadovėliuose gausu muzikos klausymuisi skirtų kūrinių. Dažniausiai siūlomi kelių autorių to paties žanro ar stiliaus kūriniai, ypač 7 klasės vadovėlyje. Mokytojas turi galimybę pasirinkti kūrinius pagal klasės lygį.

5 klasėje pagrindinis dėmesys skiriamas pažinčiai su elementariaisiais muzikos žanrais: daina, pjese, šokiu (valsas, polka), maršu, muzikine pasaka.

6 klasėje mokiniai supažindinami su programine muzika, siuita, opera, baletu, simfonija.

7 klasėje mokiniai supažindinami su homofonine muzika, mokosi ją giliau analizuoti, taip pat supažindinami su lyrinio pobūdžio kūriniais, variacijomis, rondo formos kūriniais. Kaip jau minėjau, šioje klasėje kūrinių pasirinkimas tikrai didelis, tik svarbu tinkamai pasirinkti kūrinius.

Kaip mokiniams sekasi įsiminti kūrinius, atsispindi 14 paveikslėlyje.

14 pav. Kaip mokiniams sekasi įsiminti muzikos klausymuisi skirtus kūrinius.

Kažkodėl 5 klasėje mokiniai kūrinius įsimena sunkiausiai, nors kūriniukai nėra labai sudėtingi. Gal mokytojas nori, kad mokiniai įsimintų visus klausytus kūrinius ir mokiniams jie susimaišo, o gal būtent šių kūrinių mokiniai nesiklausė. O gal iš tiesų kai kurie kūriniai neatitinka mokinių amžiaus, juk tai teigė, net 20 % mokytojų dirbančių 5 klasėje. Tačiau ne tai blogiausia. Jei penktokas nežino kas sukūrė Lietuvos himną ar kaip jis vadinasi, tai ką apie kitus kūrinius kalbėti. Čia išvelgiu ir mokytojo aplaidumą.

6- 7 klasėje mokiniai kūrinius įsimena labai neblogai. Gal todėl, kad šiose klasėse muzikos klausymuisi skiriamas didesnis dėmesys. Nors kai septintokų buvo paklausta, kokią

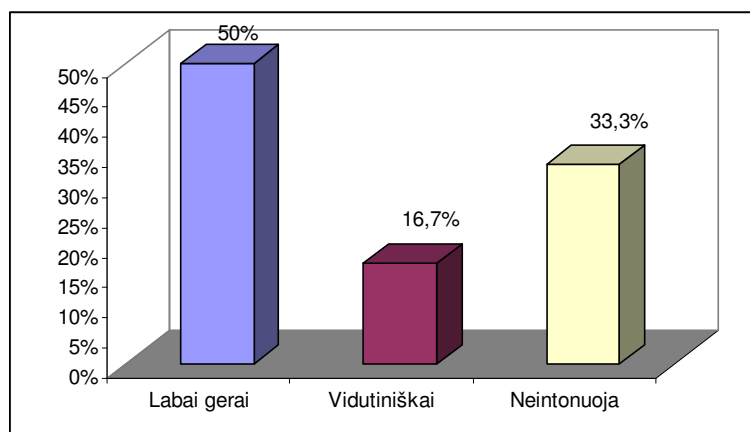
muziką vadiname homofonine atsakymo nežinojo, net 26,71% mokinių. Ir iš kai kurių mokytojų reakcijos, pamačius šį klausimą, supratau, kad apie tai iš viso su mokiniais nebuvo kalbėta. 7 klasės vadovėlis vadinasi homofoninė muzika. Visus metus nagrinėjau, analizuojau, kalbam, bet mokiniai nežino, apie ką. O gal paprasčiausiai užmirštam, kad norint jog vaikai, ką įsimintų, nuolatos turime apie tai priminti, kartoti.

Apie ritmo mokymo pratybas ir muzikavimą plačiau jau kalbėjome, kai analizavome mokytojų anketas. Čia galiu tik pridurti, kad mokinių anketos tik patvirtino mokytojų žodžius, kad per metus jie išmoka pagroti 1-2 kūrinukus. Kadangi mokiniai įvardijo labiausiai patikusius iš išmoktų groti kūrinių, galiu teigti, kad mokiniams patinka groti įvairiais mokykliniais muzikos instrumentais. Labiausiai populiarūs instrumentai- skudučiai ir dūdelės.

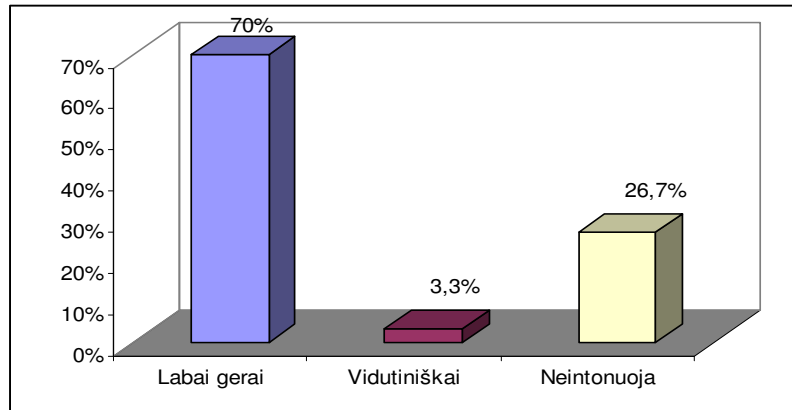
3.3. Ugdomasis eksperimentas

Gana dažnai pasigirsta mokytojų skundai, kad neįmanoma išnagrinėti visos vadovėlių medžiagos. Mokytojų anketinė apklausa parodė, kad daugelis mokytojų stengiasi įvykdyti visą vadovėlių medžiagą ir patiria nesėkmę. Siekdama išsiaiškinti naujųjų VI klasės muzikos vadovėlių turinio įvykdymo galimybes, nutariau parengti ir praveisti ugdomąjį eksperimentą, kuris patvirtintų arba paneigtų mokytojų iškeltą problemą.

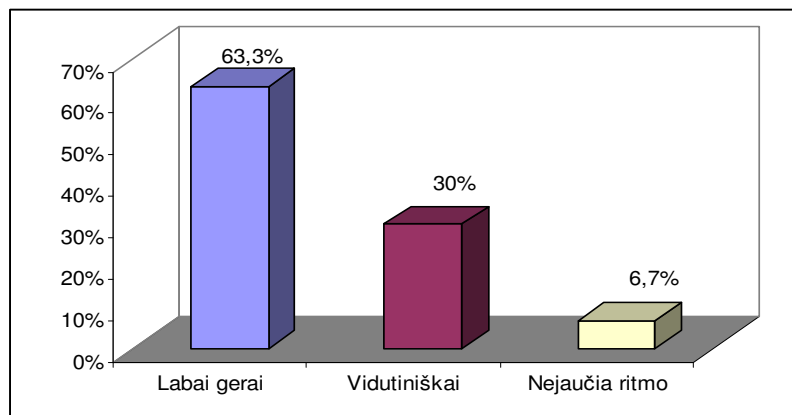
Ugdomajam eksperimentui buvo pasirinkta Sedos V. Mačernio vidurinės mokyklos VI a klasė. Klasėje- 30 mokinių. Iš jų 8 mokiniai lanko muzikos mokyklą. Šiuos mokinius mokau pirmus metus. Pradinėse klasėse juos mokė mokytoja, neturinti muzikinio išsilavinimo. V klasėje muzikos pamokas vedė mokytojas, neseniai baigęs muzikos mokytojo specialybę. Kaip matome, mokytojai keitėsi. Mokslų metų pradžioje, rugsėjo mėnesį atlikau diagnostinį tyrimą V-VII klasėse ir pasirinkau klasę, kurios duomenys buvo silpniausi. (žiūr. 15-17 pav.)

15 pav. Dainavimas (intonavimas) Do mažorinėje tonacijoje.

16 pav. Dainavimas Fa mažorinėje tonacijoje

17 pav. Jaučia ritmą

Noriu pabrėžti, kad užduotys buvo pateikiamos labai elementarios (žiūr. 4-5 priedus). Mokinių apklausa parodė, kad mokiniai (išskyrus lankančius muzikos mokyklą) nemoka groti jokiais instrumentais. Po pokalbio paaiškėjo, kad vaikai labai norėtų išmokti groti skudučiais. Tiesa, buvo tokių, kurie jau nieko nenorėjo, muzika jiems- neįdomi ir niekam nereikalinga. Taip teigė, net 5 berniukai.

Siekiant išsiaiškinti mokinių žinias ir gebėjimus, mokiniams buvo pateiktos anketos. Šios anketos (žiūr.6-7 priedus) mokiniams buvo pateiktos iš anksto, jų neperspėjus. Anketų duomenys ir pokalbiai su mokiniais atskleidė, kad mokiniai nežino muzikos rašto, niekada nesolfedžiavo, nepažįsta natų, kai kurie net nežino, kas sukūrė ir kaip vadinasi Lietuvos himnas. Nustebino, kad mokiniai nežinojo nė vienos lietuvių liaudies dainos, vėliau po pokalbio supratau, kad kai kurie žino, tik buvo pamiršę. Anketų atsakymų suvestinė pateikta 6 priede. Rezultatai parodė, kad mokiniams trūksta žinių, įgūdžių. Ši klasė, palyginus su kitomis buvo labai silpna, todėl nutariau ugdomąjį eksperimentą pravesti būtent šioje klasėje.

3. 3. 1. Ugdomojo eksperimento programa ir jos principai

Siekiant išsiaiškinti naujųjų VI klasės muzikos vadovėlių turinio įvykdymo galimybes bei pakelti šios klasės mokinių muzikinio ugdymo lygį buvo parengta išlyginamojo pobūdžio ugdomojo eksperimento programa. Ji skirta Sedos Vytauto Mačernio vidurinės mokyklos VI a klasės mokiniams.

Sudarant programą buvo vadovautasi Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų bendrosiomis programomis bei standartais, kurie nurodo būtiniausius siektinus ugdymo tikslus, turinį, veiklos formas bei E. Balčyčio parengta muzikos programa V- XII klasėms, naujaisiais VI klasės muzikos vadovėliais.

Remiantis E. Balčyčio vadovėliais VI klasei, VI klasėje toliau lavinami muzikinės klausos ir dainavimo įgūdžiai, išsiaiškinama, kas yra programinė ir neprograminė muzika, susipažinama su sudėtingesniais muzikos žanrais. Palaipsniui mokiniai supažindinami su simfoninės muzikos pradmenimis. Autorius rekomenduoja vesti kompleksines pamokas. Tokias pamokas ir vedame, tačiau ar visada tikslinga vesti kompleksines pamokas? Ar verta mokinius mokyti solfedžio, jei mokydamiesi 6 klasėje visiškai nežino muzikinio rašto, muzikos klausymosi kultūros, nes prieš tai nesiklausydavo muzikos arba klausydavosi labai retai, neintonuoja. Daugeliui atrodo, kad muzikos pamokos visiškai nereikalingas dalykas, be kurio kuo puikiau apsieitų. Gal jie iš tikrųjų teisūs? O gal šią motyvacijos stoką lemia dalyko pagrindų nežinojimas ir įgūdžių stoka? Pabendravus su mokiniais supratau, kad vis dėlto nenoras mokytis muzikos atsirado iš nežinojimo. Pokalbio metu mokiniai prasarė, kad labai norėtų išmokti groti skudučiais. Norėdama vaikus paskatinti mokytis muzikos, ir parašiau šią programą, kuri remiasi tik trimis grandimis: dainavimu, muzikos klausymusi (klausymosi suvokimu, klausymosi kultūra), muzikavimu. Šioje programoje atsisakoma solfedžiavimo iš gaidų, o ritmikai ir muzikinio rašto pažinimui skiriama tik tiek dėmesio, kiek tai palengvintų dainų ar grojamo kūrinio atlikimą.

Programoje ugdymo turiniu ir mokymo metodais *siekiama* (tikslas) perteikti mokiniams esmines einamo kurso žinias, pagrindines vadovėlio idėjas, išmokyti visus mokinius elementariai, tačiau skoningai dainuoti, klausytis ir prasmingai, estetiškai suvokti muziką, skatinti muzikuoti, nes „muzikuojant galima visus mokinius įtraukti į aktyvią muzikinę veiklą, visi mokiniai, nepriklausomai nuo jų muzikinės klausos ir balso kokybės, pasijunta tarpusavyje lygūs... Sudaro didesnes galimybes visų mokinių vokalinių įgūdžių ugdymui, balso savikontrolei, nepastebimai priverčia niūniuoti arba dainuoti instrumentu grojamą melodiją...“ (Piličiauskas, 1972), ugdyti liaudies bei aukštos meninės vertės profesionaliosios muzikos poreikį.

Sudarant individualią eksperimentinę programą, buvo laikomasi pagrindinių ugdymo principų: nuoseklumo, sistemingumo, prieinamumo, variantiškumo bei meniškumo.

Individualios ugdymo programos turinys sudarytas remiantis nauju VI klasės muzikos vadovėliu ir šiai klasei skirtais muzikos įrašais. Papildoma medžiaga nebuvo naudota.

Pagrindinis dėmesys, kaip jau minėjau, skiriamas muzikos raiškai (dainavimui, muzikavimui) bei muzikos klausymuisi, nagrinėjimui, asmeniniam ugdymo požiūrio formavimui, vertinant muziką.

Teminis ugdymo planas VI klasės programoje pateiktas pusmečiais. Jose visa ugdomoji programa suskirstyta į pagrindines temas, atspindinčias einamo kurso esmę. Visa muzikinė veikla glaudžiai siejama su pamokos tema. Programoje ties kiekviena pamokos tema nurodytas tai temai skirtų pamokų skaičius. Plačiau apie programą žiūrėti 8 priede.

3.3.2. Ugdomojo eksperimento rezultatai ir jų analizė

VI klasės programą (žiūr. 8 priedą) sudaro pagrindinės aštuonios temos.

Rugsėjo- spalio mėnesį pagrindinis dėmesys buvo skiriamas muzikinių pagrindų kartojimui ir pažinčiai su programine muzika. Buvo nagrinėjamos temos: **„Programinė muzika“**, **„Muzika apie piemenukus“**. Per pirmąsias pamokas išmokome gražiai dainuoti „Jaunimo giesmę“, ši giesmė tapo šios klasės himnu. Tiesa, kadangi melodija gana aukšto diapazono, teko įdėti nemažai pastangų, kad ši giesmė gražiai suskambėtų. Tačiau mokslų metų pabaigoje ją mokiniai gražiai ir meniškai dainavo dviem balsais. Taip pat per pirmąsias pamokas susipažinom su skudučiais, aptarėme, kaip jais reikia groti ir išmokome I. Petrošiaus „Skudutininkų pasisveikinimą“. Per muzikos klausymąsi išklausėme ir palyginome tris kūrinius: B. Dvariono „Piemenukai“, J. Juzeliūno „Antrąją simfoniją“ ir H. Berliozo „Fantastinę simfoniją“. Kadangi mokiniai prieš tai nebuvo klausęsi per pamokas muzikos, tai prieš klausantis aptarėme, kaip reikia klausytis muzikos, į ką mokiniai turi atkreipti dėmesį ir t.t. Nors išklausėme visus tris kūrinius, gerai įsiminti mokiniai turėjo tik du J. Juzeliūno „Antrąją simfoniją“ ir H. Berliozo „Fantastinę simfoniją“. Kad būtų lengviau įsiminti J. Juzeliūno „Antrąją simfoniją“, mokiniai išmoko gražiai padainuoti l. l. dainą „Ėsk, karvute“, o H. Berliozo „Fantastinę simfoniją“ įtvirtinti padėjo piemenėlių, lietaus ir griautinio temos improvizavimas. Kadangi mokiniai pirmą kartą bandė improvizuoti, teko truputį padirbėti, kad rezultatai būtų patenkinami. Šiuos kūrinius mokiniai įsiminė labai gerai. Tam pasitarnavo ritmo mokymo pratybos (iš klausos, ritminių lentelių). Kadangi mokiniai (išskyrus lankančius muzikos mokyklą) visiškai nežinojo muzikos rašto, mokėmės elementariausių elementų: ketvirtinių ir aštuntinių natų, ketvirtinių ir aštuntinių pauzių. Ritmo pratybas teko vesti sistemingai, kad

galėtume išmokti pagroti l. l. šokį „Klumpakojis“. Šį šokį mokėmės labai palengva, pagal visas metodikas. Jį mokėmės spalio ir lapkričio mėnesiais. Tačiau stengtis buvo verta, nes rezultatai pranoko mano ir mokinių lūkesčius. Mokiniais labai patiko groti skudučiais. Tačiau dėl įgūdžių stokos visas ugdymo procesas vyko tarsi sulėtintai, o tai sąlygojo kūrinų pasirinkimą, kad neatsiliktume nuo programos.

Sekanti tema „**Siuita**“. Ši tema nagrinėjama du mėnesius- lapkričio ir gruodžio. Mokiniai supažindinami su nauju muzikos žanru siuita. Klausymuisi pateiktos dvi siuitos. K. Sen Sanso „Žvėrių karnavalas“ ir B. Dvariono „Žiemos eskizai“. Šias siuitas išklausėme ir aptarėme visas, tačiau išsiminti iš pirmosios siuitos mokiniai turėjo vieną pjesę- „Gulbė“, o iš antrosios- „Pirmosios snaigės“ ir „Naujieji metai“. Pastaroji pjesė siejama su artėjančiais Naujaisiais metais. Klausant muzikos, atkreipiamas mokinių dėmesys į muzikos vaizdumą, išraiškos priemones, aptariamą asmeninius išgyvenimus, kuriuos sukelia klausoma muzika. Labiausiai mokinius sužavėjo K. Sen Sanso „Gulbė“. Šį kūrinį mokiniai išsiminė labai gerai.

Mokiniai buvo supažindinti su fortepijonu, klaviatūra. Dainavome programoje numatytus kūrinius. Gražiausiai skambėjo l. l. daina „Tarnavau vargavau“. Ši dainelė mokiniams labai patogi dainuoti. Nors programoje ir nebuvo numatyta, mokiniams pageidaujant išmokome gražiai dviem balsais dainuoti ir humoristinę l. l. dainą „Turėjo bobutė žilą oželį“. Kadangi mokiniams dar trūksta gražaus dainavimo įgūdžių, dainuoja gana siaurame diapazone (nuo mažosios oktavos *si* iki pirmosios oktavos *la*), tai kiekvienos pamokos pradžioje vedame vokales pratybas. Mokomės dainuoti unisonu, plečiame balsų diapazoną.

Susipažinome su l. l. liaudies instrumentu- kanklėmis. Kadangi kankles turėjome tik vienas (skolintas), tai mokiniai neturėjo galimybės jomis pagroti, tačiau dainų pritariant kanklėms dainavome nemažai.

Tema „**Opera**“ buvo nagrinėjama sausio, vasario mėnesiais. Mokiniai buvo supažindinti su dar vienu stambiu muzikos žanru. Klausėmės ir nagrinėjome V. Klovos operą „Pilėnai“. Šio kūrinio mokiniai klausėsi su didžiuliu susidomėjimu, nes prieš tai jiems nemažai papasakoju apie šią operą. Pati šią operą buvau mačiusi ir patyriau daug gražių įspūdžių. Pastebėjau, kad kai pačiam kūrinys ar kompozitorius labai patinka, jį mokiniams įdomiau pristatome. Mokiniai lengviau įsijaučia į klausomą muziką, pajaučia jos perteiktus išgyvenimus, emocijas ir visai kitaip klausosi. Šios pamokos man pačiai ir mokiniams buvo labai įdomios, klausytas kūrinys sukėlė daug emocijų, išgyvenimų, davė peno diskusijoms. Tiesa, nekokybiškas operos įrašas trukdė mokiniams įsiklausyti į operos žodžius. Kai kurie net pyktelėjo, kad negali išgirsti žodžių.

Toliau mokėmės dainų numatytų programoje. Ypač gražiai išmokome padainuoti lietuvių liaudies dainą „Oi lekia lekia“. Per ritmo mokymo pratybas mokėmės svarbiausio šiais metais ritminio darinio- ketvirtinės su tašku ir aštuntinės. Šio darinio pirmąją pamoką nepavyko išmokti

4 mokiniams, tad sekančią pamoką jiems šiek tiek kitaip paaiškinau, asmeniškai pamokiau. Visa klasė ritmiškai, tiksliai šį ritminį darinį ir įvairius jo variantus išmoko atlikti tik po trijų pamokų. Vaikams pritrūko įgūdžių. Taigi, lietuvių liaudies pjesės „Liaudiškas maršas“ mokinimasi teko truputį atidėti. Šią pjesę mokėmės aštuonias pamokas.

Per intonacinės klausos lavinimo pratybas mokiniai buvo supažindinti su minorine derme, padainavome vadovėlyje esančias minorines dainas, tačiau pačios re minorinės gamos nesimokėme, nes problemų dar kyla solfedžiuojant ir Do mažorinėje tonacijoje.

Pirmoji vasario pamoka paskiriama išmoktos medžiagos apibendrinimui, pakartojimui, nes prasideda naujas pusmetis.

Kovo- balandžio mėnesį susipažįstame su dar vienu muzikos žanru- baletu. Taigi, sekanti tema- „**Baletas**“. Pagrindinis šios pamokos tikslas- supažindinti mokinius su nauju muzikos žanru- baletu. Klausėmės ir analizavome E. Balsio baletą „Eglė žalčių karalienė“. Su mokiniais aptarėme išraiškos priemones, kaip muzika perteikia jausmus. Šias pamokas derinome su dailės ir literatūros mokytojais. Per literatūros pamokas mokiniai mokėsi S. Nėries poemą „Eglė žalčių karalienė“ gražiai ir išraiškingai padeklamuoti, ją analizavo. Per dailės pamokas piešė labiausiai įsimintus muzikos fragmentus (piešdami klausėsi šio baletu) iš šio baletu. Džiaugiuosi, kad mokytojai mielai sutiko padėti įgyvendinti mano idėjas. Mokiniai ir mokytojai patyrė daug gražių akimirkų, diskutavo apie išdavystę, garbę, ištikimybę, meilę.

Susipažinome su Fa mažorine tonacija, padainavome dainų užrašytų šioje tonacijoje. Labai gražiai, mintinai, dviem balsais išmokome padainuoti lietuvių liaudies dainas „Ant kalno klevelis“ ir „Gieda gaideliai“. Pastaroji dainelė labai patiko berniukams. Pastebėjau, kad mokiniai dvibalses daineles išmoksta truputį greičiau. Atsirado gražus unisoninis dainavimas. Daugiau problemų iškylo dėl dikcijos, teksto aiškumo. Šia problemą sprendžiame per vokalines pratybas ir dainuodami daineles. Pakartojome išmoktus ritminius darinius. Pakartojome „Liaudišką maršą“ ir „Klumpakojį“. Siekėme gražaus, meniško atlikimo. Liaudiško maršo melodiją aranžavome ir pritaikėme saksofonui, trimitui, klarnetui ir akordeonui. Ją grojo muzikos mokyklą lankantys mokiniai. Gaila tik, kad instrumentų mokiniai negalėdavo atsinešti kiekvieną pamoką. Bet kai atsinešdavo, visą pamoką pašvėsdavom muzikavimui. Šiose pamokose teorijos nenagrinėjome, tik dainavome, muzikavome, improvizavome. Instrumentų partijas mokiniai groti mokėsi namuose.

Pažinčiai su **simfonijos** žanru paskyrėme visą gegužės mėnesį. Šios temos pagrindinis tikslas- bendrais bruožais išsiaiškinti šio žanro muziką, koks tai kūrinys, kas būdinga simfonijai. Akcentuojama muzikos galia, perteikiant įvairius gyvenimo įvykius. Klausėmės L. Mocarto „Vaikiškosios simfonijos“. Aptarėme pagrindines simfonijos savybes: pagrindinę žanro mintį, temą ir įvairias jos plėtojimo galimybes. Klausėmės trijų simfonijos ištraukų: Allegro, Menueto

ir Finalo. Su mokiniais improvizavome šios simfonijos motyvais. Mokinius žavėjo simfonijos žaismingumas. Taip pat mokiniai buvo supažindinti su simfoniniu orkestru.

Kadangi gegužės mėnesį švenčiame „Motinos dieną“, išmokome gražiai padainuoti J. Lyguto „Mama“ dviem balsais. Šios dainelės antrą dalį truputį sunkiau sekėsi mokytis su mergaitėmis. Per vokalo pratybas jos išdainuoja iki mi antros oktavos, o dainuojant šią dainelę (ypač re² garsą) užspaudžia balso stygas. Tad teko nemažai padirbėti, kad pasiektume norimų rezultatų.

Paskutinę pamoką surengėme išmoktų kūrinėlių koncertą, į kurį pasikvietėme ir klasės auklėtoją. Žinios ir įgūdžiai, kuriuos mokiniai įgijo šiais metais nenuėjo veltui. Mokiniai labiau pradėjo pasitikėti savimi, laisviau ir lengviau reiškė savo mintis. Džiaugėsi, kad moka groti skudučiais. Gautais rezultatai esu patenkinta. Tad nutariau ir septintoje klasėje tęsti pradėtą darbą tais pačiais metodais. Septintoje klasėje sekėsi kur kas lengviau. Po pusmečio klasės tėvams surengėme koncertą, kur mokiniai dainavo ir grupelėmis, ir po vieną, ir visi kartu. Viena mergaitė, kuri šeštos klasės anketoje rašė, kad dainuoti nelabai patinka, dabar svajoja tapti dainininke, turi labai gerus muzikinius duomenis. Nuo kitų metų žada privačiai mokytis dainuoti Mažeikių muzikos mokykloje. Aš manau, kad mūsų darbe labai svarbu pelnyti mokinių pasitikėjimą, parodyti jiems savo supratimą, dėmesį, kartais, kai reikia, išklaudyti. Tada mokiniai labai stengiasi, nenori nuvilti, su jais galima pasiekti gerų rezultatų. Įsitikinau, kad ir su silpnesne klase, nuosekliai, sistemingai dirbant, esminę vadovėlio medžiagą galima įvykdyti.

3.4. Ugdomojo eksperimento ir anketinių apklausų rezultatų lyginamoji analizė

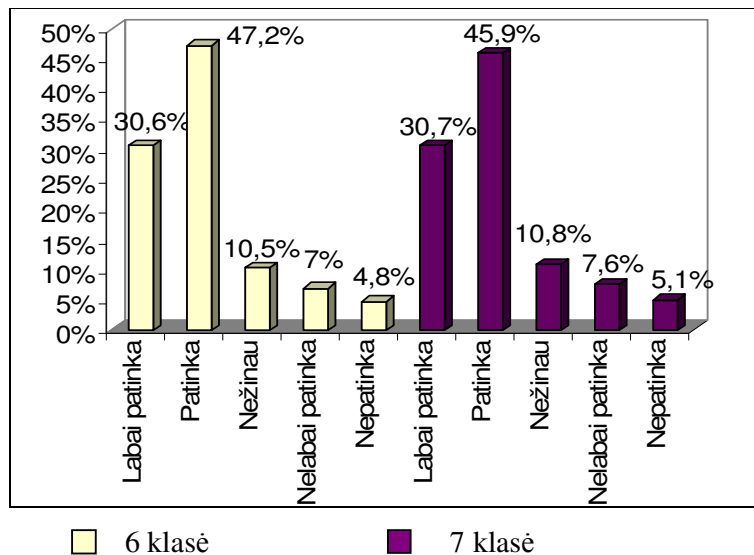
2005 m. balandžio- gegužės mėnesiais atlikta anketinė apklausa Mažeikių rajono Sedos V. Mačernio vidurinės mokyklos V- VII klasėse. Toks pats tyrimas atliktas ir Mažeikių rajono V- VII klasėse.

Šiame skyriuje atliksime ugdomojo eksperimento ir anketinių apklausų rezultatų lyginamąją analizę. Kaip jau ir anksčiau minėjau, tiek eksperimentinės klasės, tiek kitų mokyklų V-VII klasių mokiniai muzikos pamokose naudojasi E. Balčyčio naujaisiais muzikos vadovėliais.

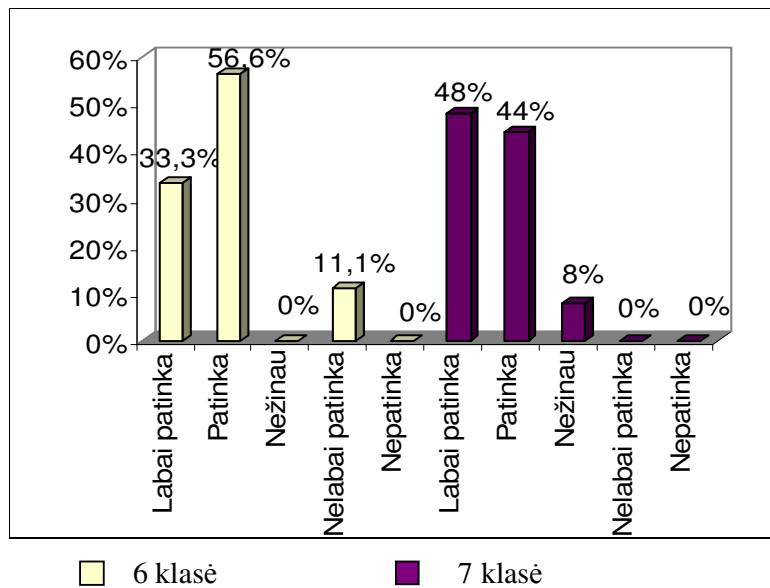
Kadangi penktoje klasėje eksperimentas nevyko, tai šiame skyriuje penktokų ir neanalizuosime. Lyginsime tik VI- VII klases ir mokytojų anketų tyrimų duomenis.

Kadangi 6 klasėms anketinis tyrimas buvo atliktas 2005 m. balandžio- gegužės mėnesiais, o 7 klasėms 2006 metų vasario- kovo mėnesiais, tai didelė tikimybė, kad po metų apklausoje dalyvavo tie patys mokiniai. Taigi bus įdomu palyginti, kaip per tuos du metus kito eksperimentinės klasės ir kitų mokyklų mokinių duomenys.

Pirmiausia buvo labai įdomu, kaip kito mokinių požiūris į dainavimą abiejose tiriamųjų grupėse. (žiūr. 18- 19 pav.)

18 pav. Kaip kito 6 klasės, bendrame tyrime dalyvavusių respondentų, nuostata į dainavimą septintoje klasėje.

19 Pav. Kaip kito eksperimentinės VI klasės respondentų nuostata į dainavimą septintoje klasėje.

Kaip matome paveikslėliuose, bendrame tyrime dalyvavusių mokinių požiūris į dainavimą išliko stabilus. Sakyčiau, rezultatai nėra labai blogi. Tiesa pasakius, toks rezultatų stabilumas stebina. Manau, jei mokytojai žinotų esamą situaciją tikrai padarytų viską, kad tie

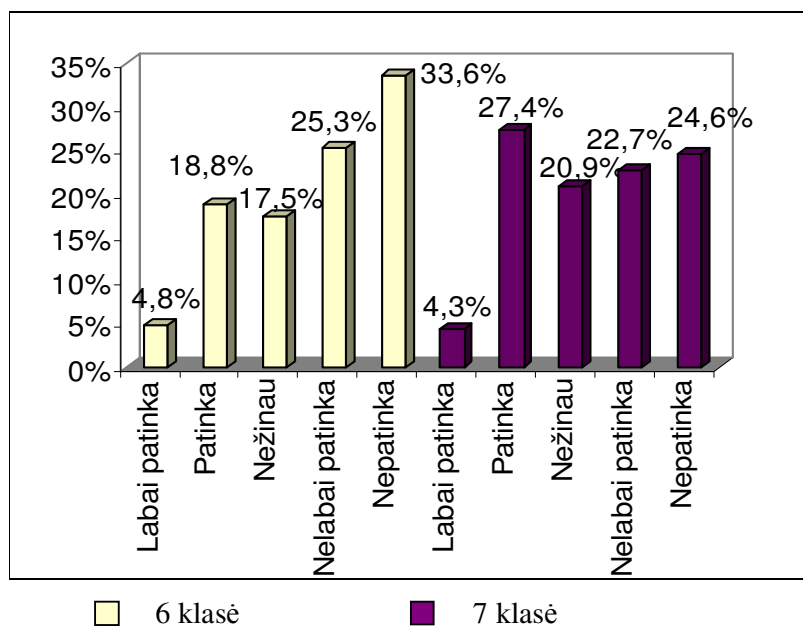

rezultatai būtų geresni. Jei nežinome esamos padėties, tai ir nežinome, ką keisti, ką daryti kitaip. Labiausiai, manau, turėtume pasistengti, kad klasėse nebūtų mokinių priešiška nusiteikusių muzikos atžvilgiu, kad mokinių, kuriems nepatinka dainuoti arba nelabai patinka skaičiai sumažėtų, o ne augtų. Deja, tie skaičiai, kaip matome, su metais nemažėja.

Eksperimentinės klasės rezultatai akivaizdžiai gerėja, manau, kad tokiems pokyčiams labai daug įtakos turėjo, kad aš žinojau bendrą šios klasės ir atskirų mokinių muzikinių įgūdžių, gebėjimų, žinių lygį. Kai žinai, kas blogai, kur yra spragos, tai gali ir stengtis jas ištaisyti.

Kaip jau minėjau, analizuodama mokytojų anketas, teko įdėti nemažai pastangų, kad kai kurie mokiniai pakeistų savo požiūrį į dainavimą.

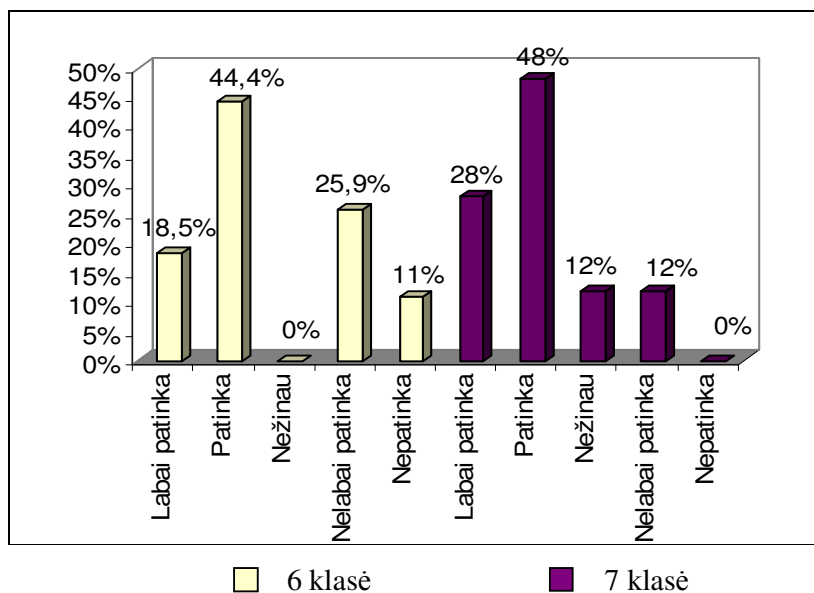
Anketų rezultatai atskleidė, kad solfedžio- pati problematiškiausia pamokos dalis. Tai atskleidė ir tyrimų rezultatai. Mokinių nuostata solfedžiavimo atžvilgiu labai neigiama (žiūr. 20 pav.)

20 pav. Bendruose tyrimuose dalyvavusių respondentų nuostata solfedžiavimo atžvilgiu.

Tiesa, šitie rezultatai septintoje klasėje kinta į gerąją pusę, tačiau negatyviai nusiteikusių mokinių visgi lieka nemažai. Drįsčiau teigti, kad solfedžiavimas motyvacijos, muzikos atžvilgiu, nekelia. Manau, verta būtų susimąstyti, ką darome blogai. Jei mokiniai iki šiol nesolfedžiuoja gal ir iš viso neverta pradėti. Taip pat pastebėjau, kad daugelis mokinių, kurie muzikos pamokose nesolfedžiuoja, teigė, jog ši veikla jiems nepatinka arba nežino. Kad nežino suprantama, tačiau, kodėl nepatinka? Motyvai neaiškūs. Kaip galima nemėgti to, ko nedarai. Gal šią motyvaciją atsinešė iš pradinių klasių?

Dirbdama su savo eksperimentine klase, pastebėjau, kad solfedžiuoti pagal rankų ženklus mokiniams patinka. Laikui bėgant, mokiniai vis geriau intonavo, mačiau kaip jaučia pasitenkinimą, kai išgirsta darnius, švairius sąskambius (mokėmės solfedžiuoti dviem balsais). Manau, man pavyko pasiekti, kad klasėje neliktų negatyviai solfedžiavimo atžvilgiu nusiteikusių mokinių. (žiūr. 21 pav.)

21 pav. Kaip kito eksperimentinės VI klasės respondentų nuostata į solfedžiavimą septintoje klasėje.

Dabar palyginsime, kaip abiem tiriamųjų grupėms sekėsi įvykdyti muzikos vadovėlių turinį.

Pirmiausia apžvelgsiu, kiek dainų iš vadovėlių mokiniai apytikriai išmoksta per pusmetį. 3 lentelėje (E – eksperimentinė klasė) matyti, kad net 81,20% bendrame tyrime dalyvavusių šeštokų teigia, kad iš vadovėlių per pusmetį išmoksta 5-6 dainas. Kai kurie vaikai teigė dainų išmokstą dar daugiau, septintoje klasėje dainelių skaičius šiek tiek mažėja, priežastis jau aptariau, analizuodama mokinių anketas.

3 lentelė. Per pusmetį išmoktų dainų skaičius.

Klasė \ Dainų sk.	6	6 (E)	7	7 (E)
5- 6	81,20%	66,70%	51,99%	92,00%
3- 4	13,54%	29,60%	37,90%	8,00%
1- 2	3,49%	3,70%	8,40%	0%

Eksperimentinės klasės mokinių, kurie per pusmetį išmoko 5- 6 daineles skaičius mažesnis. Tai sąlygojo įgūdžių stoka, intonavimo spragos, tad kai kurie mokiniai silpniau intonuojantys, dainelių galėjo išmokti ir mažiau. Tačiau, kaip matome, 7 klasėje rezultatai akivaizdžiai pagerėjo.

Mokiniams buvo pateiktos užduotys ir iš muzikos klausymosi. 4 lentelėje matome, kaip jiems sekėsi įsiminti muzikos klausymuisi skirtus kūriniai. Buvo pateikti penki kūriniai ir jų autoriai. (žiūr. 2-3 priedus)

4 lentelė. Įsiminti muzikos klausymosi kūriniai. (skaičiai pateikti procentais)

Klasė Kūrinių sk.	6	6 (E)	7	7 (E)
5	75,11	85,2	65,34	76
4	0,87	7,4	0,72	20
3	7,42	3,7	19,49	4
2	6,11	3,7	3,62	0
0	9,61	0	10,83	0

Šių duomenų nedrįsčiau taip drąsiai lyginti, ypač 7 klasės. Vadovėliuose muzikos klausymuisi pateikta labai daug kūrinių ir mokytojas su mokiniais šių kūrinių galėjo iš tikrųjų nesiklausyti. Tačiau, kad 26,71% bendrame tyrime dalyvavusių mokinių nežino, kokią muziką vadiname homofonine- tai jau mokytojų aplaidumas. O gal paprasčiausiai nežinojimas, kad norint, kad vaikai ką gerai įsimintų nuolat apie tai reikia kalbėti, priminti. Iš eksperimentinės klasės tik vienas mokinyš į šį klausimą negalėjo atsakyti.

Tiek bendrame tyrime, tiek eksperimentinės klasės mokiniai teigia, kad dažniausiai muzikuoja skudučiais, o kartais ir kitais instrumentais. Per pusmetį išmoksta pagroti 2-3 kūrinius.

Ar mokiniai išmoksta pagrindinius ritminius derinius, patikrinti neturėjau galimybių, teko pasikliauti mokytojų žodžiu, kurie teigė, jog išmoksta. Eksperimentinės klasės mokiniai pagrindinius ritminius darinius išmoko.

Manau, kad mokytojo polinkis tam tikrai veiklai, lemia mokinių nuostatą į atskiras pamokos veiksenas.

IŠVADOS

Remiantis šiame magistro darbe atliktu teoriniu ir praktiniu naujųjų (1999- 2004 metų) muzikos vadovėlių V- VII klasėms turinio vykdymo mokyklose tyrimu, galima daryti tokias išvadas:

1. Vadovėliai parengti vadovaujantis etninių muzikos ištakų, kompleksiskumo, nuoseklumo ir sistemingumo, ugdymo kryptingumo, meniškumo, kūrybiškumo principais, todėl juose yra pakankamai daug mokomosios medžiagos įvairiai muzikinei veiklai, vadovėlių turinys atspindi šiai bendrojo lavinimo mokyklos pakopai keliamus tikslus ir uždavinius, atitinka mokinių amžių ir supratimo lygį.

2. Vadovėliuose mokymo medžiagos yra kur kas daugiau, negu reikia jos išėiti kiekvienoje atskirai paimtoje klasėje, kad mokytojas laisvai savo nuožiūra galėtų rinktis kūrinius pagal savo klasės lygį ir neatsiliktų nuo programos. Tačiau mokomosios medžiagos gausa iškelia nemažai problemų, tarp kurių svarbiausia: kiek vadovėlių medžiagos vidutiniškai galima ir reikia išėiti per mokslo metus, turint vieną muzikos pamoką per savaitę, kokiais principais ją pasirinkti, kad muzikinis ugdymas šiose klasėse būtų pilnavertis. Siekiant tai išsiaiškinti greta teorinio tyrimo buvo prarastas ugdomasis eksperimentas bei atlikta mokytojų ir mokinių anketinė apklausa.

3. Anketinis tyrimas parodė:

a) beveik visi (86%) į anketas atsakinėję mokytojai V- VII klasės muzikos vadovėlius labai vertina, jais naudojami ir veda kompleksines pamokas, tačiau ne visi moka tinkamai pasirinkti vadovėlio medžiagą, todėl esminės vadovėlių medžiagos neįvykdo;

b) dalis mokytojų nežino savo mokinių gebėjimų, negalėjo pateikti tikslų duomenų, kaip mokiniai intonuoja, kokio sudėtingumo kūrinius gali pasolfedžiuoti, pagroti, padainuoti;

c) moksleivių dainavimo lygis vidutinis: apie 39 proc. dainuoja gerai (žiūr. 12 pav.) , per pusmetį gražiai, meniškai dainuoti išmokomos 4-6 dainos;

d) opi solfedžiavimo problema, apie 30 proc. mokinių teigia, kad jiems nepatinka solfedžiuoti, 23 proc. mokinių nepažįsta natų (žiūr. 13 pav.), apie 27 proc. moksleivių muzikos pamokose iš viso nesolfedžiuoja (žiūr. 2 pav.);

4. Ugdomasis eksperimentinis tyrimas parodė:

a) individuali, išlyginamojo pobūdžio programa, kuri buvo sudaryta remiantis nauju VI klasės muzikos vadovėlio turiniu, sudarė sąlygas pasireikšti įvairiai mokinių veiklai, atskleisti mokinių gebėjimus, tobulinti dainavimo, muzikavimo, muzikos klausymosi įgūdžius;

b) jei mokiniai iki VI klasės nesolfedžiavo, tai šeštoje klasėje neverta pradėti solfedžuoti iš gaidų, tačiau nereikėtų atsisakyti solfedžiavimo pagal rankų ženklus, iš kopėtelių. Pastarieji solfedžiavimo būdai mokiniams priimtinesni, greičiau perprantami.

c) dirbant nuosekliai, kokybiškai ir normaliomis sąlygomis galima išėiti visą pagrindinį šių klasių vadovėlių kursą, įsisavinti visas pagrindines mokomasias temas, tačiau mokytojas turi mokėti dirbti kūrybiškai, sugebėti atsirinkti kiekvienai vadovėlio temai ir kiekvienai konkrečiai klasei tinkamiausius kūrinius.

5. Lygindami anketinio tyrimo bei eksperimentinio tyrimo rezultatus matome:

a) įmanoma pasiekti, kad mokinių nuostata į atskiras muzikines veiksenas pasikeistų į teigiamą pusę. Eksperimentinėje klasėje neliko mokinių, kuriems nepatiktų dainuoti ir solfedžuoti.

b) eksperimentinės klasės mokiniai išmoko daugiau dainų iš vadovėlio, geriau įsiminė muzikos klausymuisi skirtus kūrinius. Neliko iš viso neintonuojančių mokinių;

6. Apžvelgus tyrimų rezultatus, galima teigti, kad Mažeikių rajone muzikinio ugdymo situacija patenkinama, trūksta vadovėlių, muzikos įrašų, instrumentų. Dauguma muzikos mokytojų dirba atsakingai, rimtai žiūri į savo dėstomą dalyką.

LITERATŪRA

1. Arends R. (1994). Mokomės mokyti. Vilnius.
2. Bendrojo lavinimo mokyklos programos. Muzika V- XII klasei. (1995). Parengė Balčytis E. Vilnius. P. 7.
3. Balčytis E. (1986). Muzikos mokymo IV-VIII klasėje pagrindai. Kaunas. P. 11, 13.
4. Balčytis E. (1973). Muzikos mokymo IV-V klasėje. Kaunas. P. 23.
5. Balčytis E. (2002- 2005). Muzika. Muzikos vadovėliai V- X klasėms. Kaunas.
6. Balčytis E. (1996). Mokymo programa ir mokytojas // Pradinis ugdymas: retrospektyva ir perspektyva: mokslinės praktinės konferencijos medžiaga. Šiauliai. P. 41-43.
7. Balčytis E. (1982) Muzika IV- V klasėje. Mokytojo knyga. Kaunas.
8. Balčytis E. (1998). Apie muzikinio ugdymo Lietuvos mokyklose sistemą // Mūsų gaida, 6.
9. Balčytis E. (1999). Apie muzikinio ugdymo Lietuvos mokyklose sistemą // Mūsų gaida, 7.
10. Balčytis E. (2000). Apie muzikinio ugdymo sistemą Lietuvos mokyklose // Muzikinio ugdymo aktualijos, 1. Šiauliai. P. 9-14.
11. Balčytis E. (2002). Muzikinio ugdymo reikšmė, tikslai ir turinys V- X klasėse // Muzikinio ugdymo aktualijos, 2. Šiauliai. P. 4-21.
12. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius.
13. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai XI- XII klasėms (2002). Vilnius.
14. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Pagrindinis ugdymas (2003). Vilnius. P. 528
15. Daugaravičius P. (2004). J. Žilevičiaus muzikos pedagogika ir pastangos gerinti muzikinį ugdymą. // Tiltai, 20. P. 16-17.
16. Daugėlaitė A. (2005). VI klasės muzikos vadovėlių lyginamoji analizė.// Bakalauro darbas. Šiauliai. P. 8-13.
17. Dikčius A., Vyčinienė D. (1999). Mano muzika. Vadovėlis 5 klasei. Vilnius.
18. Dikčius A., Vaišvilienė J., Velička E. (2002). Mano muzika. Vadovėlis 6 klasei. Vilnius.
19. Dorinis mokinių ugdymas pamokoje ir popamokinėje veikloje. (2004). Mokslinės metodinės konferencijos pranešimų medžiaga. Vilnius.
20. Girdzijauskas A. (1998) Muzikos mokymas švietimo reformos kontekste.// Mūsų gaida, 5. P. 3
21. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai. P. 8, 12,13.

22. Masienė V. (1998). Muzika ugdo... kritinį mąstymą.// Mokykla, 12. P. 10.
23. Meninis moksleivių ugdymas: nuo gabumų lavinimo link asmenybės dorinimo. (2003). Mokslinės metodinės konferencijos pranešimai, projektai, atvirų pamokų epizodai. Vilnius.
24. Muzikinio ugdymo koncepcijų autoriai. Prieiga per internetą: <http://www.lmma.ku.lt/ivyke.htm>
25. Navickienė L. (2001). Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje. Vilnius. P. 17.
26. Petrauskaitė D. (1994). Muzikos didaktikos raida Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose 1918-1940 m. // Gama, 6. P. 11-14.
27. Piličiauskas A. (2004). Mokinių dorinio ugdymo link.// Dorinis mokinių ugdymas pamokoje ir popamokinėje veikloje. Vilnius. P. 6.
28. Rinkevičius Z. (1993). Mokinių muzikinis ugdymas. Klaipėda. P. 19.
29. Rinkevičius Z. (2002). Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje (psichologiniai ir filosofiniai aspektai). Klaipėda. P. 21, 103.
30. Souriau. E. (1994). Muzikos įtaka vaiko psichikos raidai.// Gama, 6. P. 3.
31. Slėnis J. (2001). Dainelės vaikams „Mūsų pilis“. Panevėžys. P. 34.
32. Stoll L., Fink D. (1998). Keičiame mokyklą“. Vilnius.
33. Trilupaitienė J. (1994). Žvilgsnis į XVIII a. Lietuvos muzikinę praeitį. // Gama, 6. P. 22-23.
34. Valaitienė I.(2004). Muzikos vieta profiliavimo sistemoje. Prieiga per internetą: <http://www.multikultura.lt/renginiai/konf2004/Valaitiene.htm>
35. Velička E. (2004). Muzikinis intelektas ir vaiko muzikalumo raida. Prieiga per internetą: http://gimtasiszodis.w3.lt/velicka_04_2.htm
36. Vengrienė. J. (2004). Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų 9-10 klasių muzikos vadovėlių turinio praktinio įvykdymo tyrimai.// Magistro darbas. Šiauliai. P. 18, 27.
37. Žukauskas K. (1960). Iš Lietuvos mokyklos istorijos. Kaunas. P. 9-11.
38. Пиличяускас. А. (1992). Познание музыки. Как воспитательная проблема. Москва.